

Education des enfants roms en Europe
Education of Roma children in Europe

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE
Language Policy Division
Division des Politiques linguistiques

Evropakoro Forumo e Romengoro thaj e Phirutnengo
European Roma and Travellers Forum
Forum européen des Roms et des Gens du voyage

Obrazovanje romske dece u Evropi Odeljenje za jezičku politiku Saveta Evrope Evropski forum Roma i čergara

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika

razvijen u saradnji sa

Evropskim forumom Roma i čergara

Koristimo priliku da izrazimo zahvalnot vladi Finske za velikodušnu podršku ovom projektu 2008.

Odeljenje za jezičku politiku Saveta Evrope- www.coe.int/lang

Savet Evrope, Strazbur

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika

Autori:

David Little i Barbara Lazenby Simpson, Trinity College Dublin, Irska

u saradnji sa:

Miranda Vuolasranta, Vice-Chair, Evropski forum Roma i čergara

Mihaela Zatreanu, Rumunija

Angelina Dimiter-Taikon, Švedska

Lilyana Kovatcheva, Bugarska

Ulli Pawlata, Austrija

Helena Sadílková, Češka

Prevod sa engleskog jezika: Sonja Hornjak i Sanja Miletić, Srbija

Ovaj tekst je dostupan na internetu, na engleskom i romskom jeziku, na sajtu Kancelarije za jezičku politiku www.coe.int/lang (sekcija: Manjine i migranti)

Odeljenje za jezičku politiku

DGIV - Savet Evrope

F-67075 Strazbur Cedex

decs-lang@coe.int

Sadržaj

Uvod u Forum evropskih Roma i čergara.....	4
Opšti uvod.....	7
Savet Evrope i Kurikularni okvir za učenje romskog jezika	7
Akcioni pristup ZERO-a.....	9
ZERO-ovi zajednički referentni nivoi.....	10
Kako je strukturiran Kurikularni okvir.....	10
Korišćenje Kurikularnog okvira.....	13
Kurikularni okvir za učenje romskog jezika	15
Rezime ZERO-ovih nivoa A1, A2, B1 i B2.....	15
Uvod u teme Kurikularnog okvira.....	17
Neke uvodne napomene za nastavnice/nastavnike i za autorke/autore nastavnog materijala romske kulture.....	19
Tema 1 : Ja i moja porodica.....	29
Tema 2: Kuća/čerga i aktivnosti u njoj.....	35
Tema 3: Moja zajednica.....	41
Tema 4: Zanati i zanimanja Roma.....	48
Tema 5: Praznici i proslave.....	53
Tema 6: U školi.....	58
Tema 7: Prevoz i putovanja.....	65
Tema 8: Hrana i odeća.....	72
Tema 9: Vreme, godišnja doba i vremenske prilike.....	80
Tema 10: Priroda i životinje.....	88
Tema 11: Hobiji i veštine.....	96
Dodatak 1: Preporuka br. R (2000) 4 Saveta Ministara država članica za obrazovanje Roma/romske dece u Evropi.....	107
Dodatak 2: Varšavska deklaracija čelnika država i vlada zemalja članica Saveta Evrope	113
Dodatak 3: Akcioni plan priložen uz Varšavsku deklaraciju.....	116
Dodatak 4: Jezička politika romskog jezika.....	127

UVOD U AKTIVNOSTI FORUMA EVROPSKIH ROMA I ČERGARA

FORUM EVROPSKIH ROMA I ČERGARA (FERČ) je počeo sa radom 2005. godine. Stvaranje ovog Foruma omogućava ujedinjenje glasove i demokratsku platformu za saradnju svih Roma, Sinti Roma, Kale Roma, čergara i njima srodnih grupacija u Evropi.

Komiteta eksperata koji radi u okviru Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima zahtevao je od FERČ-a dokument o romskom jeziku kao maternjem jeziku Roma i govorio je o potrebi za potencijalnom standardizacijom tog jezika. Oktobra 2005. Komitet eksperata statuta organizovao je sastanak sa predstavnicima Foruma i drugim ekspertima za ovo pitanje. Forum je pripremio svoj prvi zvanični dokument o mestu romskog jezika (Dodatak 2 Izveštaju sa sastanka MIN-LANG 2005 19). Ovaj dokument je kreiran da vodi i pojasni oblast zaštite koja se daje romskom jeziku od strane evropske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima.

Stav ERFT-a je da romska deca imaju pravo na kvalitetno obrazovanje. Države treba aktivno da počnu implementiranje programa i politika za desegregaciju i da daju adekvatnu finansijsku podršku počevši od predškolskog do visokog nivoa obrazovanja.

Romski je jezik kom preti opasnost od nestajanja, ako ne bude zaštićen i finansijski podržan od strane nacionalnih i internacionalnih aktera i onih koji donose odluke, a to su: autoriteti u obrazovanju, stručnjaci za lingvistiku, predavači, autori/autorke nastavnih materijala i oni/one koji donose političke odluke na svim nivoima. Politika segregacije romske dece u školama je još uvek česta u nekim oblicima širom Evrope, na Istoku i na Zapadu. Manjine Roma i čergara , i nacionalne i imigrantske, kao i svi ostali, imaju prava vezana za jezik koja treba da se poštuju.

Romski jezik se govori širom Evrope i zato ga treba smatrati evropskim jezikom i priznati kao maternji jezik njegovim govornicima i onima koji žele da ožive/obnove njegovo korišćenje kao svoj maternji jezik. Forum nema za trenutni cilj standardizaciju romskog jezika, ali ide ka kodifikaciji da bi obezbedio pristup zasnovan na lingvističkom pluralizmu. Romi i čergari moraju imati mogućnost da izaberu bilingvalno obrazovanje, da bi mogli da nauče i nacionalni i sopstveni jezik. Ovo treba da bude nešto što roditelji biraju, a ne ono što nameću sistem školstva i ostali.

Nastava romskog jezika mora biti dostupno u različitim formama učenicama/učenicima koji ovaj jezik govore kod kuće i onima koji nemaju prethodno znanje ovog jezika. Cilj podučavanja romskog jezika nije samo da omogući učeniku/učenici da govori dobro jednim dijalektom, već i da razume i da ima neko znanje o oblicima romskog jezika koji se koriste širom Evrope. Poželjno je da se uspostavi internacionalno umrežavanje zbog izrade tekstova i nastavnih materijala na romskom jeziku, čak i ako je prihvaćeno da je proizvodnja ovakvog nastavnog materijala isključivo regionalna, nacionalna i lokalna stvar. Postoje brojni razlozi da se stvori široko polje talenata, iskustava i ekspertize i da se omogući razvoj jezičkih izvora za romski jezik u međunarodnom kontekstu.

Planirani prioriteti u domenu obrazovanja Roma i u oblasti učenja jezika ukazuju na potrebu osnovnih izvora finansiranja koje treba da obezbede država, kao i donacije i programi.

Mnoge zainteresovane strane vide obrazovanje Roma i zaštitu romskog jezika i kulture kao važan cilj već nekoliko decenija. Ono što je do sada nedostajalo su kompaktna romska zajednica i lista roditelja. Čuveni slogan koji je nastao prilikom stvaranja FERČ-a „ne za Rome, već sa Romima“ je tačan i sa aspekta razvoja romskog jezika. Prema zajedničkim

gledištima Komiteta eksperata evropskog statuta za regionalne i jezike manjina i FERČ-a „Romski jezik je termin koji treba koristiti umesto drugih termina“. Romski jezik je jedan jezik, sa brojnim dijalektima koje koriste različite grupe (Kalderaši, Lovara, Kale i dr.). Kada se govori o razvoju pisanog romskog jezika, termin **kodifikacija** treba preferirati u odnosu na termin *standardizacija*, jer standardizacija asocira na unifikaciju. Dok standardni dijalektat nije potreban u ovom trenutku, zajedničko razumevanje i **lingvistički pluralizam su od suštinskog značaja**.

Romski jezik je samo jedan od mnogo jezika širom sveta koji nije uspostavio tradiciju jedinstvenog, standardnog jezičkog varijeteta. Nedostatak standardizovanog jezika nas navodi na pretpostavku da nema „osobnog romskog jezika“ i da umesto njega postoje samo brojni dijalekti. Zapravo, većina evropskih jezika pokazuje dijalekatsku razuđenost, pa razlike koje nalazimo među različitim dijalektima romskog jezika nisu ništa čudno. Nedostatak standardizovanog jezika za upotrebu u međuregionalnoj komunikaciji i u pisanoj formi ili u institucijama, međutim, znači da ni jedan varijetet nema više prava od drugog da bude u nekoj javnoj funkciji kao zvanični ili pisani jezik. Priznavanje Romskog jezika kao panevropskog i transverzalno korišćenog jezika neizbežno stvara potrebu za onim što bi **kodifikovalo romski jezik u obrazovanju**.

Tokom 2002. godine, Nacionalni odbor za obrazovanje Finske predložio je Savetu Evrope, Kancelariji za Rome i čergare, DGIII – Društvena kohezija, da se izvrši procena situacije romskog jezika, materijala na tom jeziku i da se istraže mogućnosti saradnje oko toga na evropskom nivou.

Ovome je sledila međunarodna konferencija organizovana u Strazburu u proleće 2003. pod upravom gospođe Mirande Vuolasranta, koja je malo pre toga proglašena za prvog specijalnog savetnika o Romima u Savetu Evrope. U ovome je učestvovalo 17 država koje su poslale svoje predstavnike Nacionalnog odbora za obrazovanje, predavače Rome, autore/autorke romskog nastavnog materijala, lingviste/lingvistkinje i eksperte koji se bave Romima.

Godinu dana kasnije, održana je i druga konferencija na istu temu. Kao rezultat ove konferencije, ad hok ekspert grupa je oformljena da istraži mogućnost razvijanja Kurikularnog okvira za učenje romskog jezika

Grupa je uključila stručnjake za obrazovanje Roma i Forum zajedno sa Savetom Evrope i njegovim ekspertima u oblasti primenjene lingvistike. Koordinator ovog projekta bila je Odeljenje za jezičku politiku (uprava za školu, vanškolske aktivnosti i visoko obrazovanje) u bliskoj saradnji sa FERČ-om i uz podršku stručnjaka sa Univeziteta u Gracu i Mančesteru; Triniti koledžom iz Dablina – Centar za studije jezika i komunikacije. Savet Evrope su predstavljali i članovi Kancelarije za Rome i čergare (DG III) i napredak na ovom projektu je prijavljivao Komitetu eksperata za Rome i čergare.

Potreba za merama podrške romskom jeziku spominjana je eksplicitno u brojnim međunarodnim rezolucijama. Jedna od njih koja se najčešće citira je Preporuka Saveta Evrope 1203 o Romima u Evropi (1993) koja zahteva Evropski program za proučavanje Roma (*European programme for the study of Romanes (Romani)*). Ovakvo obrazovanje, jezik i potreba Roma za maternjim jezikom su predstavljeni u Preporuci R (2000)⁴ Saveta Ministara, a takođe je spomenuta u Rezoluciji Evropskog parlamenta iz 1989. i 2005, kao i u Preporuci Ujedinjenih nacija o Romima br. 27 i u mnogim drugim međunarodnim priručnicima koji se odnose na Rome i čergare.

Zajednički evropski referentni okvir za žive jezike (ZERO) razvijen je da omogući „zajedničku bazu za izradu nastavnih planova, smernica u kreiranju nastavnih programa, uputstva za evaluaciju i ocenjivanje, pripremu udžbenika i sl. širom Evrope.“ **Kurikularni**

okvir za učenje romskog jezika razvijen je u istom duhu, sa ciljem da se obezbedi zajednička osnova za izradu nastavnih planova, smernica u kreiranju nastavnih programa, uputstva za evaluaciju i ocenjivanje, pripremu udžbenika u obrazovnim sistemima širom Evrope sa ciljem da se ojača razvoj romskog jezika kao funkcionalnog maternjeg jezika Roma u našim modernim društvima.

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika ima za cilj i da uspostavi ravnopravnu saradnju Roma i ostalog neromskog stanovništva, ali i desegregaciju u obrazovanju romske dece i teži da im omogući podjednako kvalitetne mogućnosti da uče, da omogući nastavu na maternjem romskom jeziku i funkcionalni plurilingvizam za romsku i čergarsku decu.

Prema gore navedenom, Evropski forum za Rome i čergare strogo preporučuje i savetuje da se ozbiljno razmotri potreba zaštite romskog jezika kao maternjeg jezika 10-15 miliona Roma u Evropi, kao i da se preduzmu konstruktivne aktivnosti u cilju unapređenja mogućnosti za obrazovanje romskog naroda, zapravo, romske dece. Promovisanje upotrebe i implementacije Kurikularnog okvira za učenje romskog jezika može se posmatrati kao odličan prvi korak i oruđe kojim međunarodne institucije, autoriteti u nacionalnom obrazovanju, predavači romskog jezika, autori nastavnih materijala, oni koji rade na unapređenju kompetencija nastavnika, govornici romskog jezika i roditelji treba da postignu ove ciljeve.

U ime Foruma evropskih Roma i čergara (FERČ)

Miranda Vuolasranta

Reference:

European Roma and Travellers Forum, Policy Paper on Romani Language and Education, oktobar 2005.

European Roma and Travellers Forum, Miranda Vuolasranta, Međunarodna konferencija o romskom jeziku - Jezik bez granica, Švedska, 2007.

OPŠTI UVOD

SAVET EVROPE I KURIKULARNI OKVIR ZA ROMSKI JEZIK

Odeljenje za jezičku politiku Saveta Evrope razvila je Kurikularni okvir za učenje romskog jezika u okviru svog opšteg zalaganja za rešavanje pitanja Roma i čergara. Preporuka No R (2000) 4 Saveta Ministara država članica za obrazovanje romske dece u Evropi, Varšavska deklaracija predsednika država i vlada zemalja članica Saveta Evrope (maj 2005.), i akcioni plan dodat uz nju, priloženi su u dodatku ovog dokumenta. Rad na Kurikularnom okviru za učenje romskog jezika preuzeo je podatke iz brojnih dokumenata dostupnih na veb stranici Saveta Evrope.¹

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika oslanja se na deskriptivne kategorije i zajedničke referentne nivoe Zajedničkog evropskog referentnog okvira za žive jezike² (*Common European Framework of Reference for Languages, ZERO*) i tako se povezuje sa širim jezičkim obrazovnim politikama Saveta Evrope koje oblikuju rad na jezičkom obrazovanju u Evropi. Savet Evrope je nastao sa ciljem da brani ljudska prava, parlamentarnu demokratiju i vladavinu prava. U skladu sa ciljevima, reafirmisanim u Varšavskoj deklaraciji, širom kontinenta se stvaraju dogovori o standardizaciji socijalnih i pravnih delovanja zemalja članica, i promoviše se svest o evropskom identitetu koja se zasniva na zajedničkim vrednostima i obuhvata različite kulture. Ovo objašnjava zašto Savet Evrope pridaje veliki značaj očuvanju jezičke i kulturne raznovrsnosti, i ohrabruje učenje jezika kao sredstvo očuvanja jezičkog i kulturnog identiteta, unapređujući komunikaciju i međusobno razumevanje i boreći se protiv netolerancije i ksenofobije.

ZERO je razvijen da omogući „zajedničku bazu za izradu nastavnih planova, smernica u kreiranju nastavnih programa, uputstva za evaluaciju i ocenjivanje, pripremu udžbenika i sl. širom Evrope.“³ Ovo znači da je ZERO priređen sa ubeđenjem da će ishod učenja jezika biti poboljšan na međunarodnom nivou ukoliko nastavni planovi i programi, udžbenici i ocenjivanje prate zajedničke principe na evropskom nivou. ZERO ne pretanduje da u potpunosti reši problem razumevanja, već da razvije sredstva za unapređivanje raznovrsnih oblika međunarodne saradnje koji mogu unaprediti razumevanje komunikaciju u Evropi.

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika razvijen je u istom duhu. Cilj mu je da razvije zajedničku bazu za izradu nastavnih planova, smernica u kreiranju nastavnih programa, uputstva za evaluaciju i ocenjivanje, pripremu udžbenika i sl. širom Evrope. Vodi računa o potrebama tri starosne grupe: 3-6 godina, 7-10 godina, 11-14 godina i priređen je tako da se može prilagoditi trima različitim sociolingvističkim situacijama: 1. podučavanju romskog jezika deci koja ne govore romski kod kuće, 2. nastavu romskog jezika za decu koja nisu imaju osnovna znanja ali nisu fluentna u romskom jeziku, iako su u mogućnosti da čuju roditelje ili bake i deke kako govore tim jezikom i 3. nastavu za decu koja tečno govore romski jezik, ali koja treba da unaprede svoje veštine u upotrebi jezika kao instrumenta formalnog učenja (romski kao jezik obrazovanja). Kurikularni okvir za učenje romskog

---

¹ www.coe.int/romatravellers

² Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Europe / Cambridge University Press, 2001. Dostupno na internetu na sajtu Sektora za jezičku politiku (Language Policy Division): www.coe.int/lang

³ Ibid., p.1.

jezika takođe u obzir uzima i bitnu razliku između učenja romskog jezika od strane romske dece i učenja romskog kao stranog jezika (za neromsku decu) u okviru formalnog obrazovanja. U drugom slučaju, novi jezik uvodi učenika u novu kulturu, dok u prvom slučaju učenje romskog jezika ima za cilj da omogući lingvistički prilaz kulturi sa kojom su deca već bliska, te da im pomogne da i da na ovaj način prodube svoj osećaj romskog identiteta.

AKCIONI PRISTUP ZERO-A

Od sedamdesetih godina 20. veka, Savet Evrope promovise akcioni pristup u opisu upotrebe jezika. Kako je objašnjeno u ZERO-u, ovaj pristup je kompleksan, tehnički i ekstenzivno, ali njegova ključna obeležja mogu da se sumiraju u narednih šest paragrafa:

1. Jezik je jedna od osnova ljudskog ponašanja: koristimo ga svakodnevno u različitim **komunikativnim činovima**. Ti činioci mogu biti eksterni i društveni. Na primer, razgovaramo sa porodicom, prijateljima i kolegama; imamo formalne sastanke; držimo govor i predavanja; vodimo ličnu i zvaničnu prepisku; promovisemo svoje političke stavove kroz pisane manifeste; proširujemo saznanja iz naše stručne oblasti izdajući radove i knjige. Komunikativni činioci mogu biti i interni i lični. Svako čitanje i neke vrste slušanja sagovornika su primeri za ovo; takođe, jezik koristimo i u svrhu razmišljanja o nekim stvarima - na primer, kada planiramo izvinjenje zbog odsustva sa važnog poslovnog sastanka, ili kada se pripremamo za komplikovani intervju pokušavajući da anticipiramo pitanja koja će nam postaviti i kreirajući naše potencijalne odgovore.

2. Komunikativni čin obuhvata **jezičku aktivnost**, koja je podeljena u četiri vrste: recepcija, produkcija, interakcija i medijacija. **Recepcija** uključuje razumevanje jezika drugih, bilo pisanog ili izgovorenog, dok **produkcija** obuhvata govor ili pisanje koje pojedinac sam stvara. **Interakcija** se odnosi na govornu ili pisanu razmenu između dve ili više individua, dok **medijacija** (koja često uključuje prevođenje ili interpretiranje) omogućava komunikaciju između pojedinaca ili grupa koje ne mogu direktno da komuniciraju. Interakcija i medijacija obuhvataju i recepciju i produkciju.

3. Da bismo ostvarili jezičku aktivnost, koristimo svoje **komunikativne jezičke kompetencije**, koje uključuju znanje (koje ne obuhvata samo svesno znanje) o rečima, zvucima, sintaksičkim pravilima jezika koji koristimo, zajedno sa sposobnošću da koristimo to znanje sa ciljem da razumemo i koristimo jezik.

4. Jezička aktivnost koja se zahteva da bi se ostvario čin komunikacije uvek se dešava u **kontekstu** koji nameće **uslove i ograničenja** različitih vrsta. ZERO daje četiri glavna **domena** upotrebe jezika: **javni, lični, obrazovni i poslovni**.

5. S obzirom na to da je komunikacijski čin uvek kontekstualizovan, naše komunikativne jezičke kompetencije uključuju i sociolingvističke i pragmatičke komponente. **Naše sociolingvističke kompetencije** koje treba shvatiti kao kombinaciju (ne obavezno samo svesnih) znanja i sposobnosti, omogućavaju nam da se izborimo sa društvenom i kulturološkom dimenzijom komunikacijskog ponašanja, na primer, usvajajući društvene konvencije i norme kulture. U saradnji sa našim sociolingvističkim kompetencijama, naše **pragmatičke kompetencije** podržavaju sposobnost da prikladno koristimo jezik da bismo ispunili konkretni zadatak, na primer, pozdrav kada dolazimo ili odlazimo, kada se izvinjavamo.

6. Na kraju, komunikativni čin obuhvata i realizaciju konkretnih **zadataka**, koji nisu rutinski ili automatizovani, već zahtevaju da koristimo strategije sa ciljem da razumemo i/ili proizvedemo govorni ili pisani **tekst**.

ZERO ne daje odgovor na pitanje kako treba učiti jezik. Međutim, njegov pristup opisu upotrebe jezika nosi važnu poruku o glotodidaktici, zato što učenje jezika zahteva i korišćenje strategija za oslanjanje na lingvističke resurse sa ciljem da realizujemo govorni čin. Ovime se podržava stav od ključnog značaja za Kurikularni okvir za učenje romskog

jezika po kome je upotreba jezika uvek od presudnog značaja za uspešno učenje jezika; takođe, ovime se dodatno podstiče posvećenost Kurikularnog okvira uspostavljanju saradnje između učionice romskog jezika i romske zajednice.

REFERENTNI NIVOI ZERO-a

ZERO-ov akcioni pristup, kada je reč o upotrebi jezika, podržava ono što se može definisati kao **horizontalna** dimenzija učenja i nastave jezika. Na svakom nivou fluentnosti omogućava nam da uvidimo kojim kapacitetom raspolaže onaj koji uči jezik, a komunikacija se prilagođava uslovima i preprekama koje nameće kontekst. ZERO takođe ima i **vertikalnu** dimenziju: koristi neke elemente iz svog aparatusa za deskripciju da bi definisao jezičku kompetenciju na šest nivoa unutar tri veće celine - A1 i A2 (osnovno korišćenje); B1 i B2 (nezavisni korisnik); C1 i C2 (fluentni korisnik). Oni su predstavljeni u takozvanoj tablici za samoprocenu, koja se nalazi na strani 10. Možemo koristiti opšte referentne nivoe kao početnu tačku za razradu nastavnih planova i programa jezika, za kreiranje nastavnog materijala i za procenu rezultata učenja. Možemo ih koristiti i za grafičko predstavljanje progressa pojedinaca u učenju jezika tokom određenog vremena i kao osnovu za poređenje jezičkih kurseva, udžbenika, procesa ocenjivanja i zvaničnog vrednovanja jezičkih kompetencija (izdavanje sertifikata o poznavanju jezika).

Kao što vidimo, ovaj pristup sugeriše da, kada komuniciramo uvek koristimo određene strategije da bismo efektivno i adekvatno koristili svoje jezičke resurse. Prema tome, zajednički referentni nivoi definišu se na osnovu tri vrste kriterijuma. Prvi je u vezi sa jezičkim aktivnostima za ono što one/oni koji uče ili koriste jezik mogu da *urade* sa ciljnim jezikom na svakom nivou: ZERO daje 34 nivoa za slušanje, čitanje, interakciju, govor i pisanje, a oni su smešteni u tabelu za samoprocenu (Tabela 2 u ZERO-u). Druga vrsta kriterijuma odnosi se na strategije koje koristimo kada realizujemo govorni čin, na primer, planiranje onoga što govorimo ili kompenzovanje praznina u znanju jezika. Treća grupa kriterijuma usmerava se na naše komunikativne jezičke kompetencije: reči koje znamo, nivo gramatičke pravilnosti koji postizemo, naše poznavanje glasova ciljnog jezika itd. Sa ciljem da se u potpunosti razumeju zajednički referentni nivoi, neophodno je proučiti sve tri grupe kriterijuma, jer svaka od njih pomaže u definisanju ostale dve.

KAKO JE STRUKTURIRAN KURIKULARNI OKVIR ZA UČENJE ROMSKOG JEZIKA

Pri razvijanju Kurikularnog okvira za učenje romskog jezika pokušali smo da vodimo računa o brojnim dimenzijama ZERO-ovog akcionog pristupa, ali nismo koristili potpunu kompleksnost njegovog deskriptivnog sistema. Naš posao je bio da izgradimo nešto što je u velikoj meri samoobjašnjavajuće i što može da ima neposrednu i praktičnu primenu među svima onima koji pišu nastavne planove i programe i udžbenike, kao i predavačima i onima koji se bave evaluacijom jezičkih kompetencija. Jedna od glavnih briga svih potencijalnih korisnika je napredovanje u učenju, i zbog toga je Kurikularni okvir baziran na prva četiri ZERO-ova zajednička referentna nivoa - A1, A2, B1, B2. Date su sledeće tri glavne sekcije:

1. Rezime nivoa A1, A2, B1, B2, prema definicijama ZERO-a.
2. Neke preliminarne naznake za one koji predaju i za one koji kreiraju nastavne materijale.

3. Dvanaest tabela jezičkih aktivnosti posvećenih transverzalnoj temi romanipea i sledećih jedanaest tema:

1. Ja i moja porodica
2. Kuća/čerga i aktivnosti u njoj
3. Moja zajednica
4. Zanati i zanimanja Roma
5. Praznici i proslave
6. U školi
7. Prevoz i putovanja
8. Hrana i odeća

		A1	A2	B1	B2	C1	C2
R A Z U M E V A N J E	Slušanje 	Mogu da razumem poznate reči i izraze iz svakodnevnog govora o sebi, svojoj porodici i bliskom i neposrednom okruženju, ako se govori sporo i razgovetno.	Mogu da razumem izraze i reči koje se često upotrebljavaju, a koje se tiču mene, moje porodice, kupovine, bliskog okruženja, posla. Mogu da razumem ono što je osnovno u kratkim, jasnim i jednostavnim porukama i oglasima.	Mogu da razumem osnovne poruke na standardnom i jasnom jeziku, kada je reč o meni bliskim temama-poslu, školi, hobiju itd. Mogu da razumem suštinu mnogih informacija emitovanih na radiju ili televiziji o aktuelnim dešavanjima ili stvarima koje me se tiču na privatnom ili profesionalnom planu, ukoliko se govori polako i razgovetno.	Mogu da razumem prilično duge govore i konferencije i da, ukoliko mi je tematika donekle poznata, pratim čak i dosta složenu argumentaciju. Mogu da razumem većinu televizijskih vesti i emisija koje govore o aktuelnim dešavanjima. Mogu da razumem većinu filmova na standardnom jeziku.	Mogu da razumem dug i nedovoljno jasno strukturiran tekst, kada su vezivni elementi samo naznačeni, a ne eksplicitno izneti. Mogu da pratim televizijske emisije i filmove bez posebnog napora.	Nemam nikakvih poteškoća u razumevanju govornog jezika, bilo da se radi o „živom“ kontaktu ili preko medija, čak i kada izvorni govornik govori brzo, pod uslovom da imam vremena da se prilagodim akcentu.
	Čitanje 	Mogu da razumem poznata imena, reči, jednostavne rečenice, npr. u oglasima, plakatima ili katalozima.	Mogu da čitam kratke i jednostavne tekstove. Mogu da nađem predvidljive informacije u jednostavnim svakodnevnim tekstovima, kao što su reklame, prospekti, jelovnici, red vožnje, i mogu da razumem kratku, jednostavnu ličnu prepisku.	Mogu da razumem tekstove pisane svakodnevnim jezikom ili jezikom moje struke. Mogu da razumem opis događaja, izražavanje osećanja i želja u ličnim pismima.	Mogu da čitam članke i izveštaje o savremenim pitanjima u kojima autor zauzima određeni lični stav. Mogu da razumem dela savremene proze.	Mogu da čitam članke i izveštaje o savremenim pitanjima u kojima autor zauzima određeni lični stav. Mogu da razumem dela savremene proze.	Mogu da razumem duge, kompleksne i književne tekstove, uočavajući njihove stilske osobenosti. Mogu da razumem članke neke specifične struke i opširna tehnička uputstva, čak i ako ne pripadaju oblasti moje struke.

U S M E N O I Z R A Ž A V A N J E	Govorna interakcija 	Mogu da učestvujem u jednostavnom razgovoru, pod uslovom da je sagovornik spreman da polako ponovi ili kaže na drugi način ono što je rekao i da mi pomogne u formulisanju onoga što želim da kažem. Mogu da postavljam jednostavna pitanja o trenutnim potrebama ili o bliskim temama i da odgovaram na slična.	Mogu da učestvujem u jednostavnom i rutinskom razgovoru, koji zahteva jednostavnu i direktnu razmenu informacija o bliskim temama i aktivnostima. Mogu na kratko da povedem razgovor, iako uglavnom nisam u stanju da ga nastavim, jer ne razumem dovoljno.	Mogu da se snalazim u većini situacija na putovanjima kroz zemlju u kojoj se govori jezik koji učim. Mogu bez pripreme da učestvujem u razgovoru na bliske teme, teme vezane za mene ili svakodnevni život (npr. porodicu, hobi, posao, putovanja i aktuelna dešavanja).	Mogu sa lakoćom da se sporazumevam sa izvornim govornikom. Mogu aktivno da učestvujem u diskusijama na bliske teme, da zastupam i branim sopstvena mišljenja i stavove.	Mogu da se izražavam tačno i spontano, bez posebnih poteškoća u traženju izraza. Mogu da se služim jezikom spontano i delotvorno u društvenom životu i radu. U stanju sam da precizno izražavam ideje i mišljenja i da se vešto nadovezujem na diskusiju sagovornika.	Mogu bez problema da uzmem učešće u svakom razgovoru ili diskusiji i dobro da vladam idiomatskim izrazima i kolokvijalizmima. Mogu da se izražavam tačno i precizno sa izraženim osećajem za jezički stil i značenjske nijanse. U slučaju kad nešto dobro ne iskažem, u stanju sam da vešto pronađem način da prevaziđem situaciju i da to prođe neopaženo.
	Produkcija govora 	Mogu da se služim jednostavnim izrazima i rečenicama da bih opisala/opisao mesto gde živim i ljude koje znam.	Mogu da se koristim nizom jednostavnih fraza i rečenica da opišem svoju porodicu i druge ljude, uslove življenja, svoje obrazovanje i sadašnje i prethodno zaposlenje.	Mogu da se izražavam jednostavnim sredstvima da bih opisao neka iskustva i događaje, snove, nadanja i stremljenja. Mogu sažeto da obrazložim i objasnim mišljenja i namere. Mogu da ispričam priču, ili da prepričam suštinu knjige ili filma i da izrazim sopstvene reakcije.	Mogu da govorim jasno i detaljno o velikom broju tema iz mog domena interesovanja. Mogu da iskažem svoje viđenje aktuelne teme i da obajsnim prednosti i mane različitih mogućnosti razvoja situacije.	Mogu jasno i detaljno predstavim i opišem kompleksne sadržaje, uvedem srodne teme i sa njima ih povežem, da razvijem određena pitanja i završim svoju diskusiju adekvatnim zaključkom.	Mogu jasnom argumentacijom ili tačnim izlaganjem, prilagođavajući izraz situaciji, na logičan i smislen način da uobličim iskaz i da navodim i podsećam slušaoce na bitne detalje.
	Pisanje	Mogu da napišem kratku, jednostavnu razglednicu, npr. u vidu pozdrava iz mesta gde provodim odmor. Mogu da	Mogu da napišem kratke i jednostavne zabeleške i poruke. Mogu da napišem veoma jednostavno lično pismo, npr. da	Mogu da napišem jednostavan tekst na meni blisku temu ili temu mog interesovanja. Mogu da napišem	Mogu da napišem jasan i detaljan tekst o velikom broju tema iz domena mog	Mogu da napišem jasan, dobro strukturiran tekst i izrazim sopstvene	Mogu da napišem jasan, tačan i stilski adekvatan tekst. Mogu da sastavim složena pisma, izveštaje ili članke

I S A Nj E		ispunim formular, npr. u hotelu, u kom se traže lični podaci: ime, prezime, državljanstvo i adresa.	se zahvalim nekome zahvalim.	pismo u kom govorim o ličnim iskustvima i zapažanjima.	interesovanja. Mogu da napišem esej ili izveštaj, kako bih prenela/ preneo informaciju ili podržao ili kritikovao određeni stav. Mogu da napišem pisma u kojima dajem lični pečat događajima i iskustvima.	stavove. Mogu da sastavim pismo, esej ili izveštaj na kompleksnu temu, naglašavajući ono što smatram bitnim. Mogu da prilagodim stil pisanja publici kojoj je tekst namenjen.	logički jasne strukture, navodeći čitaoce da primete i zapamte bitne detalje. Mogu da napišem rezimee i prikaze stručnih tekstova ili književnih dela.
-----------------------------------	---	---	------------------------------	--	--	---	--

9. Vreme, godišnja doba i vremenske prilike

10. Priroda i životinje

11. Hobiji i veštine

Svaka tabela se sastoji od 1. domena ili poddomena za koji učenici žele ili imaju potrebu da koriste romski i 2. grupe tema koje su im potrebne za jezičku recepciju i/ili produkciju na romskom jeziku. Na početku svake tabele su primeri nastavnih aktivnosti, sledi lista za proveru sa „mogu“ iskazima koji deskriptore fluentnosti iz tabele pretvara u inventar komunikativnih zadataka.

ZERO-ova upotreba „može da“ i „mogu“ deskriptora da bi se izrazio njegov akcioni pristup možda je najinovativnije obeležje iz dva razloga. Prvo, dovodi nastavni program, nastavu/učenje i ocenjivanje u bliži međusobni odnos nego što je to tradicionalno bio slučaj. Svaki deskriptor istovremeno predstavlja jedan od ciljeva Kurikularnog okvira, može da se koristi za određivanje nastavnih aktivnosti i zadataka za učenje, i obezbeđuje kriterijum za ocenjivanje. Ovo implicira pristup učenju, nastavi i ocenjivanju zasnovan na zadacima (*task based approach*); takođe implicira da je izvorna, smisljena i spontana upotreba ciljnog jezika u procesu komunikacije od suštinskog značaja za uspešno učenje. Drugo, definisanjem ciljeva i ishoda učenja terminima iz svakodnevnog života, činimo kurikulume i kriterijume ocenjivanja dostupnim učenicima. Od detinjstva znamo šta možemo da uradimo, a (često) i koliko dobro to znamo da radimo, ali čak i kao odrasli često ne možemo da opišemo, a još manje da analiziramo sopstvene jezičke resurse. Drugim rečima, ZERO-ov akcioni pristup ohrabruje puno učeničko angažovanje i proces učenja. Ovo podržava i Evropski jezički portfolio, koji omogućava učenicima da preko „mogu“ liste deskriptora definišu ciljeve učenja, da posmatraju napredak u učenju i da procene rezultat učenja.

KORIŠĆENJE KURIKULARNOG OKVIRA ZA UČENJE ROMSKOG JEZIKA

Kurikularni okvir za učenje romskog jezika je ono što sam njegov naslov kaže: ne potpuno razvijen nastavni program koji bi trebalo da zadovolji nastavne potrebe najrazličitijih ciljnih grupa, već oruđe koje se može koristiti da se razviju kurikulumi i nastavni materijali, kao i da se definišu kriterijumi za ocenjivanje, ili drugi instrumenti procene učeničkih postignuća. Kurikularni okvir pretpostavlja da možemo da odredimo ciljnu grupu učenica/učenika - znamo njihov uzrast i sociolingvistički kontekst. On takođe pretpostavlja da znamo institucionalna ograničenja pod kojima se romski uči - broj časova nedeljno, broj školskih godina. Kurikularni okvir može da se koristi i za razvijanje programa nastave/učenja:

-Najpre, koristimo rezime sadržaja nivoa A1, A2, B1 i B2 na početku **Kurikularnog okvira za učenje romskog jezika** da bismo procenili nivo jezičkih kompetencija (ako postoji) koji učenici imaju kada počinju sa ovim programom i onaj koji očekujemo da će dostići na kraju. Važno je znati da svaki od ZERO-ovih zajedničkih referentnih nivoa definiše komunikativni repertoar koji ima svoju vrednost u realnom svetu, i uvek omogućava da se ciljne jezičke aktivnosti u potpunost savladaju. Zajednička greška tradicionalnih kurikuluma je ta što

postavljaju nerealne ciljeve učenja. Ne treba forsirati učenike da, na primer, dostignu nivo B1, kada imaju vremena da savladaju samo A2. U ovoj ranoj fazi takođe treba da budemo sigurni da su naše odluke adekvatne njihovom uzrastu. Čitanje i pisanje, na primer, mogu igrati minimalnu ulogu u programima napravljenim za veoma malu decu. Na drugoj strani, možda želimo da naglasimo aktivnosti produkcije - čitanje i pisanje - ako nam je cilj da razvijemo učeničke sposobnosti u korišćenju romskog kao jezika obrazovanja.

-Možemo se vratiti tabelama sa dvanaest tema sa ciljem da odredimo detaljniji sadržaj našeg programa. Ako pravimo program za celo školovanje a naši učenici nisu imali raniji kontakt sa romskim jezikom, možemo koristiti svih dvanaest tabela. Ipak želimo da naši učenici razviju fluentnost u romskom koji ima onoliko dodirnih tačaka sa njihovom kulturom koliko je to moguće. U isto vreme, međutim, moramo shvatiti da će u ranim fazama učenja čitanje i pisanje imati manju ulogu od slušanja i govorenja. Ukoliko je naš program pripremljen za učenike koji koriste romski kod kuće, ali koji planiraju da prošire opseg svojih komunikativnih kompetencije u romskom u kao jezika obrazovanja, možemo odlučiti da koristimo samo neke tabele i da se skoro u potpunosti fokusiramo na upotrebu romskog jezika u okviru formalnog obrazovnog sistema.

-Sada treba da proverimo listu tabela sa temama za jezičke aktivnosti koje smo odlučili da koristimo. Da li je komunikativni repertoar predviđen listom naš ciljnih repertoar? Ako nije, koje promene treba da uvedemo?

-Nastavnicama/nastavnicima koji su zaduženi za implementaciju našeg programa će biti neophodna podrška. Možda naše ministarstvo ili neki od regionalnih uprava može da obezbedi sredstva za izradu udžbenika. Pri planiranju udžbenika možemo se vratiti na prvi deo Kurikularnog okvira i konsultovati opšte skale jezičke kompetencije. Treba voditi računa o uzrastu učenika i temama, pa možemo da proširimo deskriptore u tablicama specifikacijom rečnika i gramatičkih pravila koje učenici moraju znati da bi postigli svoje komunikativne ciljeve. Takođe treba da koristimo listu za proveru koja nam pomaže u odabiru ili kreiranju materijala i nastavnih aktivnosti.

-Možemo odlučiti da koristimo Evropski jezički portfolio⁴ koji je razvijen da prati ovaj Kurikularni okvir, jedan za učenike uzrasta od 6-11, a drugi za one od 11-16 godina. I jedan i drugi obuhvataju sve važne liste za proveru, koristeći pojednostavljene forme određenih deskriptora, i kreirane su u skladu sa komunikativnim pristupom nastavi i učenju romskog koji Kurikularni okvir predviđa. Priručnik objašnjava kako treba koristiti Evropski jezički portfolio.

-Na kraju, možemo se osloniti na deskriptore u Kurikularnom okviru da bismo definisali kriterijume za ocenjivanje rezultata učenja i da bismo pripremili adekvatne zadatke za ocenjivanje i evaluaciju.

---

⁴ Videti www.coe.int/lang Odeljak 'Minorities and Migrants' – Romani (Manjine i migranti - Romskog)

Videti takođe D. Little i R. Perclová, Evropski jezički portfolio - Vodič za nastavnike i mentore, Strazbur: Savet Evrope, 2001. Dostupno na internetu: www.coe.int/portfolio (dokumentacija)

KURIKULARNI OKVIR ZA UČENJE ROMSKOG JEZIKA

REZIME SADRŽAJA NIVOA A1, A2, B1, I B2 ZERO-a

Ovaj rezime četiri nivoa koja pokriva Kurikularni okvir za učenje romskog jezika je preuzet iz ZERO-a. Korisnici ovog Kurikularnog okvira mogu se vratiti na ovaj rezime kad god nisu sigurni koji nivo fluentnosti pokazuju pojedinačni deskriptori u tabelama i u listi za proveru.

Na **nivou A1** učenice/učenici „mogu da komuniciraju sa drugima na jednostavan način, mogu da pitaju i da odgovore na jednostavna pitanja o sebi, mestu gde žive, o ljudima koje znaju, stvarima koje imaju, mogu da kažu ili odgovore na jednostavne konstatacije iz oblasti koje su im jako neophodne u trenutku ili o vrlo opštim temama, dok se ne oslanjaju na detalje i leksički repertoar fraza vezanih za specifične situacije". Drugim rečima, A1 je prvi poznati nivo fluentnosti u kome učenici mogu da kombinuju elemente ciljnog jezika u lični, mada dosta ograničeni komunikativni repertoar.

U **slušanju**, učenice/učenici A1 nivoa mogu da prepoznaju i razumeju najfrekventnije reči i najosnovnije fraze koje se odnose na njihovu ličnu situaciju i na njihovu neposrednu okolinu, ali u slučaju da njihov sagovornik govori polako i jasno. U **čitanju**, mogu da prepoznaju nazive, neke jednostavne reči i rečenice sa ograničenim opsegom značenja. Mogu da vrše **govornu interakciju** na veoma jednostavnom nivou, da postavljaju ili odgovore na vrlo jednostavna pitanja, ali njihov sagovornik mora govoriti polako i biti spreman da ponovi ili parafrazira. U **govornoj produkciji**, treba da znaju da koriste jednostavne fraze i rečenice da kažu gde žive i koga poznaju; na kraju, mogu da **napišu** kratki jednostavni tekst (poruku na razglednici, natpis na slici) i da popune formular sa ličnim podacima. U slučaju da su učenici jako mladi, pisanje na ovom nivou može biti ograničeno na prepisivanje reči i fraza sa table i na imenovanje predmeta na slikama. Pri spontanoj upotrebi, učenici A1 nivoa imaju ograničenu kontrolu nad nekoliko jednostavnih gramatičkih struktura i rečeničnih struktura koje koriste da bi na njima primenili svoj bazični repertoar izolovanih reči i fraza. Mogu da povežu reči i fraze vrlo jednostavnim konektorima.

Na **A2 nivou** „prisutna je većina deskriptora sa društvenom funkcijom, na primer, upotreba jednostavnih svakodnevnih oblika pozdravljanja ili obraćanja nekom, pitanje ljudi kako su i odgovor na takva pitanja; može se vršiti vrlo kratka društvena konverzacija, pitati i odgovoriti na to šta se radi u slobodno vreme, pozvati nekoga ili odgovoriti na poziv, diskutovati šta treba raditi, kuda ići, praviti dogovor za susret, nuditi i prihvatiti ponude. Ovde se takođe mogu pronaći deskriptori o „jednostavnim transakcijama u prodavnicama, pošti ili banci; mogu se dobiti jednostavne informacije o prevozu, upotrebi javnog prevoza: autobusa, voza ili taksija, mogu se razumeti i postaviti pitanja o pravcu kojim se dolazi donekle, mogu se kupiti karte, mogu se snaći sa svakodnevnim robom i uslugama". Između A2 i B1 učenici postaju aktivniji učesnici u konverzaciji pod uslovom da ih njihovi sagovornici podržavaju i razumeju njihova ograničenja.

Pri **slušanju**, učenice/učenici A2 nivoa mogu da razumeju sve veći broj svakodnevnih fraza i sve više najfrekventnijih reči, naročito iz onih oblasti koje su im neophodne; takođe, mogu da shvate poentu u kratkim, jasnim obaveštenjima. Pri **čitanju**, mogu da shvate vrlo kratak, jednostavan tekst i da pronađu specifične, očekivane informacije u tekstu koji ne mogu da razumeju do detalja (na primer, u pisanim obaveštenjima ili instrukcijama). U **govornoj interakciji**, mogu da koriste jednostavne i rutinske zadatke koji uključuju direktnu razmenu informacija i mogu da se angažuju u kratkoj društvenoj interakciji. Pri

produkciji govora, mogu da koriste seriju fraza ili rečenica da bi na jednostavan način opisali svoju porodicu i druge ljude, gde žive, gde idu u školu, koji su im hobiji. Mogu da **pišu** kratka, jednostavna pisma i poruke i vrlo jednostavna lična pisma. Pri spontanoj upotrebi jezika, učenice/učenici na nivou A2 mogu da koriste osnovne rečenice i da memorišu fraze da bi razmenili ograničen fond informacija u jednostavnim, svakodnevnim situacijama. Imaju dovoljno veliki vokabular da izraze osnovne komunikativne potrebe i povezuju fraze jednostavnim konektorima. Mogu da koriste jednostavne strukture ispravno, ali još uvek prave kardinalne greške.

Nivo B1 „odgovara opisu sposobnosti određenim Pragom znanja za stranca koji dolazi u neku zemlju. Naročito ga karakterišu dve crte. Prva se ogleda u sposobnosti ostvarivanja kontakta i dobijanja onoga što se želi u otežanim situacijama, kao na primer: osoba je uglavnom u stanju da prati tokove prilično dugog razgovora koji je se neposredno tiče, pod uslovom da se radi o jasnoj dikciji i standardnom jeziku; može da daje i traži mišljenja i stavove povodom nekog neformalnog razgovora između prijatelja. Ono što želi da saopšti kao glavnu informaciju saopštava na način koji se može razumeti. Uspešno koristi široku lepezu jednostavnih izraza kako bi kazao suštinu onoga što želi da izrazi, čak iako ga je ponekad teško razumeti kada pokušava precizno da izrazi ono što želi. Razume i kad je očigledno da traži prave reči, izraze i gramatičke oblike i kada je poštapanje očigledno, pogotovo ako se radi o dužem izlaganju. Druga crta se ogleda u sposobnosti veštog suočavanja sa situacijama iz svakodnevnog života, kao: može se snaći u nepredviđenoj situaciji u javnom prevozu, shvata osnovne probleme koji mogu iskrsnuti prilikom organizovanja nekog putovanja u agenciji ili tokom puta, može bez pripreme učestvovati u razgovoru o bliskim temama, može uložiti žalbu ili primedbu; u toku nekog razgovora ili konsultacije može preuzeti inicijativu (na primer, pokrenuti neku novu temu), iako i dalje ostaje veoma zavisna od sagovornika; može pitati za pojašnjenje ili dodatno objašnjenje o onome što je upravo rečeno.“ Između B1 i B2 učenici mogu da razmene sve veću količinu informacija.

Pri **slušanju**, učenici nivoa B1 mogu da shvate poentu jasnog govora na standardnom jeziku kada je reč o njima bliskim temama sa kojima se redovno susreću; takođe mogu da prate program na televiziji ili radiju, pod uslovom da se jasno i polako govori. Pri **čitanju**, mogu da razumeju tekst koji opisuje situacije i događaje uobičajenim jezikom; mogu da razumeju izraze vezane za želje i osećanja u ličnim pismima. U **govornoj interakciji**, mogu samouvereno da se angažuju u konverzaciji i to bez pripreme, pod uslovom da su im teme bliske i da ih zanimaju; mogu da se izbore sa većinom situacija kada su sa izvornim govornicima. U **produkciji govora**, mogu da povezuju fraze na jednostavan način da bi ispričali priču ili dali opis, mogu ukratko da objasne svoje planove ili stavove. Mogu da **pišu** vezani tekst pod uslovom da su im teme bliske i da su u pitanju njihova lična interesovanja, a mogu i da pišu lična pisma opisujući iskustva i utiske. U spontanoj upotrebi govora, učenici na nivou B1 imaju dovoljno sposobnosti da se snađu i dovoljno razvijen vokabular da se uključe u rutinu svakodnevnog života i da pričaju o bliskim situacijama i temama. Precizni su u korišćenju repertoara frekventno upotrebljivanih rutina i konstrukcija, i mogu i da povežu seriju elemenata u vezani tekst.

Nivo B2 „predstavlja novi nivo koji je iznad B1 onoliko koliko je ispod njega nivo A2. On opisuje sposobnosti karakteristične za Napredni nivo (Vantage). Ovu metaforu objašnjavamo time što se napredovalo polako ali sigurno kroz središnji nivo, a učenici shvata da su do neke došli, na stvari gledaju drugačije, usvajaju novu perspektivu, mogu da gledaju svet oko sebe na novi način. Izgleda da se ovaj koncept uveliko potvrđuje deskriptorima za ovaj nivo. Oni predstavljaju značajan rez u odnosu na prošlost. Na primer, elementarne aktivnosti na ovom nivou usmerene su prema efikasnosti argumentacije: u stanju je da polaže račune zbog svojih ideja, braneci ih tokom diskusije uz primerena

objašnjenja, argumentaciju i komentare; može da izlaže svoj stav o određenom pitanju, podržavajući naizmenice prednosti i mane različitih opcija; može da gradi logičnu argumentaciju braneći ili napadajući dato gledište; može da izlaže neki problem jasno ukazujući partneru u pregovorima da treba da učini ustupak; može da se preispituje o uzrocima, posledicama, hipotetičkim situacijama; može aktivno da učestvuje u neformalnoj diskusiji u poznatom ambijentu, komentariše, jasno rasuđuje, procenjuje mogućnost izbora, hipotetički razmišlja i daje odgovore. S druge strane, ukoliko pogledamo sadržaj celog nivoa, konstatovaćemo dve nove tačke susretanja: prva se sastoji u tome da se bolje snalazi u društvenim kontaktima: izražavanje mu je prirodno, ugodno i efikasno; razume do najsitnijeg detalja ono što se kaže na standardnom i običnom jeziku, čak i u bučnom okruženju; povede razgovor, dolazi do reči u željenom trenutku i završava razgovor kada treba, mada ne uvek na spretan način; upotrebljava gotove rečenice (na primer, To je teško pitanje) da bi dobio na vremenu i sačuvao svoj redosled govorenja, pripremajući se za ono što će reći; stupa u kontakt sa određenim stepenom lakoće i sa spontanošću, što razgovor sa izvornim govornikom čini neusiljenim i obostrano nenametljivim; prilagođava se promenama značenja, stila i instistiranja na nečemu, pojavama koje se obično javljaju prilikom konverzacije. Održava kontakt sa izvornim govornicima, ne zabavljajući ih niti ih iritirajući, istovremeno želeći ili zahtevajući da se ponašaju kao da s radi o izvornom govorniku. Druga tačka susretanja se odnosi na osvajanje jednog novog nivoa svesti o jeziku: može da ispravlja greške koje su uzrok nesporazuma, beleži frekventne greške i svesno se usredsređuje na njihovo hvatanje tokom govora; uglavnom može ispravljati greške i omaške kada ih je i sam svestan; može predvideti način i temu onoga što želi da se saopšti, vodeći računa o efektu koji izaziva kod sagovornika."

Pri **slušanju**, učenice/učenici nivoa B2 mogu da razumeju duži govor koji sadrži kompleksan skup argumenata na razumno blisku temu; takođe, mogu razumeti radio i TV program na dijalektu koji im je blizak. Pri **čitanju**, mogu da razumeju članke i izveštaje koji izražavaju stavove i tačku gledišta, kao i savremenu prozu u književnosti. Fluentno i spontano mogu da se angažuju u **govornoj interakciji** i da aktivno učestvuju u diskusiji. Regularna interakcija sa izvornim govornicima je moguća. U **govornoj produkciji** mogu dati jasan, detaljan opis, objasniti svoje i prepričati tuđe mišljenje i sagledati prednosti i mane. Mogu da **napišu** jasan, detaljan tekst na veliki broj tema; mogu da iznesu argument i da daju razloge za i protiv njega. Mogu detaljno da komuniciraju i da naglase šta je značajno. U neformalnoj komunikaciji, učenici koji su na B2 nivou imaju dovoljno jezičkih mogućnosti da mogu da daju jasan opis ili da izraze neki stav. Imaju dobar vokabular vezan za najuopštenije teme i za njihove lične interese. Imaju relativno visok nivo gramatičke kontrole i sposobni su da koriste ograničen broj kohezivnih mogućnosti da bi povezali govor u jasni, koherentni diskurs. Greške koje prave ne narušavaju komunikaciju i često su sposobni da sami sebe isprave.

UVOD U TEME KURIKULARNOG OKVIRA

romske kulture je glavni princip ovog Kurikularnog okvira (videti takođe stranu 23). On sadrži sveobuhvatne društvene, kulturološke i duhovne perspektive iz kojih se mora sagledati sledećih 11 tema:

1. Ja i moja porodica
2. Kuća/čerga i aktivnosti u njoj
3. Moja zajednica

4. Zanati i zanimanja Roma (isključivo sa deskriptorima vezanim za Rome)
5. Praznici i proslave
6. U školi
7. Prevoz i putovanja
8. Hrana i odeća
9. Vreme, godišnja doba i vremenske prilike
10. Priroda i životinje
11. Hobiji i veštine.

Kurikularni okvir je razvijen uzimajući u obzir činjenicu da su uzrast i postojeći nivoi fluentnosti učenica/učenika koji uče romski različiti. Međutim, deskriptori mogu da se implementiraju na fleksibilne načine što omogućava kreatorima nastavnih programa, onima koji sastavljaju nastavne materijale i nastavnicama/nastavnicima da ih prikladno koriste za različite učničke profile; na primer, za početnike od 4-14 godina.

Ova fleksibilnost je objašnjena u primerima aktivnosti koji prethode ovoj tabeli deskriptora za svaku temu. Primeri aktivnosti su izabrani da reflektuju različite potrebe učenika u velikom uzrastnom razdoblju (4-14 godina), kao i kroz različite nivoe fluentnosti - od apsolutnih početnika kojima je A1 prvi cilj, do onih koji su sposobni da koriste B2 nivo znanja u različitim jezičkim aktivnostima.

Iako se neke iste aktivnosti mogu koristiti za učenike različitih uzrasta, pristupi, procesi i proizvodi procesa učenja biće prilagođeni uzrastu.

Kurikularni okvir za svaku temu daje tabelu sa deskriptorima za pet veština (slušanje, čitanje, govorna interakcija, govorna produkcija, pisanje) koje ukazuju na:

1. Opšte zahteve učenja jezika od nivoa A1 do nivoa B2.
2. Učenje jezika sa specifičnostima vezanim za Rome na istim nivoima.

Deskriptori koji su specifični za romsku kulturu i način života predstavljeni su u osenčenim delovima tabele.

Može da čita i razume značaj konkretnih običaja vezanih za hranu i jelo u životu Roma.

<--- Deskriptor specifičan za Rome

Može da čita i razume o tome kako se hrana proizvodi i kako se priprema za porodicu.

<--- Opšti deskriptor

NEKE UVODNE NAPOMENE ZA NASTAVNICE/NASTAVNIKE I ZA AUTORKE/AUTORE NASTAVNIČKOG MATERIJALA

INSISTIRANJE NA USMENOJ TRADICIJI ROMA

Najbitnije je da važan aspekt učenja romskog jezika bude vezan za tradicionalni romski način prenošenja znanja i iskustava, kroz priče, pesme i zagonetke. Jednako važno je i uključivanje odraslih članova romske zajednice i obrazovni razvoj njihove dece. Korišćenje usmene tradicije kao osnove za učenje u školi obezbeđuje spajanje ova dva ključna elementa.

OPŠTA IDEJA NASTAVE

Uzrast: 8-14

Nivo: A2-B2

U određenom vremenskom periodu, na primer, tokom jednog semestara ili jedne školske godine, učenici od roditelja ili drugih srodnika čuju priču, zagonetku ili nauče pesmu.

Učenici prepričavaju priče ili zagonetke, ili recituju pesme drugim učenicima u razredu.

Učenici zapišu svoju priču, zagonetku ili pesmu.

Sve što učenici napišu, biće skupljeno u *knjigu*.

To se kopira i svaki učenik je odnese kući gde može da čita priče i ostalo roditeljima.

PODIZANJE UČENIČKE JEZIČKE SVESTI

Nastava romskog jezika nudi mnoge pogodnosti za podizanje učeničke svesti o jeziku uopšte i o značaju poznavanja i upotrebe većeg broja jezika (plurilingvizam).

1. Pošto je većina učenika dvojezična, jezik većine je primarni resurs. Moguće je napraviti poređenje među jezicima i pokazati kako jedan jezik može uticati na drugi.
2. Prikladno bi bilo obratiti pažnju na postojanje različitih varijeteta romskog jezika. Ovo znači da bi trebalo obratiti naglasiti upotrebu različitih reči i izraza za istu stvar. Ovo pomaže učenicima da postanu svesni bogatstva romskog jezika.

OPŠTA IDEJA NASTAVE

Uzrast: 7-14

Nivo: Svi nivoi

Tabela ili karta u učionici koja ilustruje varijacije u upotrebi romskog jezika u različitim zemljama ili grupama Roma. Pri susretu sa rečju ili izrazom korišćenom u drugoj grupi ili zemlji, dodati je na tablicu navodeći gde se ta

varijacija javlja.

OPŠTA IDEJA NASTAVE

Uzrast: 4-11

Nivo: Svi nivoi

Slikovni rečnik

Postepeni razvoj tematskog rečnika je efektivno sredstvo angažovanja učenika u procesu stvaranja nastavnih resursa za čas ili individualnu upotrebu.

Metod:

1. Rečnik se može formirati na tradicionalan način (na papiru) ili na kompjuteru.
2. Svaki segment pokriva različitu temu Kurikularnog okvira.
3. Relevantne slike dodaje nastavnik/učenici ili se crtaju.
4. Vokabular podržavaju slike.
5. Rečnik može da uključi:
  - Samo reči za niže nivoe učenja (A1 nivo)
  - Primer fraza/rečenica koje reči uključuju u kontekst (A2-B2)
  - Primere različitih varijanti reči koje koriste Romi u različitim državama (A2-B2)

OPŠTA IDEJA NASTAVE

Uzrast: Svi uzrasti

Nivo: Svi nivoi

Koristiti karte za igranje za učenje novih informacija/obnavljanje naučenog

Metod:

1. Koristiti špil standardnih karti. Ovo će biti blisko mnogim učenicima.
2. Zalepiti slike, reči ili fraze na karte. Treba da postoje dva cela špila identičnih karti.
3. Igrati igru u kojoj svaki učenik izvuče kartu kada je red na njega i kada se izvuku identične karte, učenici ih upare (kažu „par!“).
4. Igra može da se zasniva na sledećem:
  - Povezivanjem slike se izgovorenom reči

- Povezivanje slika sa rečju
- Povezivanje reči
- Povezivanje ključnih reči sa kratkim frazama koje sadrže tu reč i slično.

ISTRAŽIVANJE KAO AKTIVNOST PRI UČENJU

Mnoge aktivnosti koje predlaže Kurikularni okvir za više nivoe (B1 i B2) nude odlične mogućnosti da učenice/učenici sami sprovedu istraživanje. Ovo može da uključuje pretragu interneta, korišćenje štampane građe ili dobijanje informacija i/ili materijala od starijih članova porodice ili zajednice.

PRIMERI:

TEMA 2: KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

Govorna interakcija

Nivo B2

Može da pita i odgovori na pitanje i široke oblasti bliskih tema u vezi sa kućim ili porodičnim aktivnostima. Može da pita roditelje ili starije članove porodice za objašnjenje aspekata života u romskom domaćinstvu (na primer, istorija, tradicija...)

TEMA 5: ZANATI I ZANIMANJA ROMA

Govorna interakcija

Nivo B2

Može da pita starije članove porodice ili zajednice o njihovim sećanjima vezanim za tradicionalne zanate Roma i njihova zanimanja.

Može da pita izvornog govornika romskog jezika.

TEMA 8: PREVOZ I PUTOVANJA

Govorna interakcija

Nivo B1

Može da pita i da odgovori na pitanje o romskim običajima vezanim za putovanja.

Može da pita starije članove porodice ili zajednice o iskustvima vezanim za putovanja koja su imali.

Može da diskutuje o Romima i putovanju u pripremi za projekat.

Čitanje

Nivo B1

Može da koristi ključne reči da bi pretražio problematiku putovanja kod Roma na internetu.

Može da razume ključno u izveštaju, priči ili istorijskom tekstu o putovanju Roma.

Govorna interakcija

Nivo B2

Može da diskutuje o istorijskom i modernom značaju putovanja za Rome.

Može da diskutuje o prednostima i manama mobilnosti i životnog stila romskih porodica ili zajednica vezanih za jedno mesto.

Može da diskutuje o najboljim načinima istraživanja i prezentovanja projekta ili prezentacije o Romima.

Može da istražuje različita iskustva i tradicije o putovanju kroz diskusiju sa starijim članovima porodice ili zajednice.

TEMA 9: HRANA I ODEĆA

Slušanje

Nivo B2

Može da razume diskusiju ili prezentaciju o sličnostima i razlikama u stavovima o oblačenju.

Može da razume priču starijeg člana romske zajednice koja uključuje opis odevanja ili hrane u prošlosti.

UKLJUČIVANJE RODITELJA I STARIJIH ČLANOVA ZAJEDNICE U PROCES NASTAVE I UČENJA

Mnogi deskriptori specifični za Rome u različitim tematskim krugovima daju mogućnost uključivanja roditelja, starijih članova porodice, članova romske zajednice uopšte u proces učenja ne samo romskog jezika već i romskog nasleđa.

Deca su motivisana da uče kada su aktivno angažovana u nečemu. Tema „**Zanati i zanimanja Roma**“, na primer, može da uključi demonstraciju ili radionice različitih veština, na primer, pletenja korpi ili cvetnih aranžmana.

Praktično iskustvo pravljenja nečega može biti upotrebljeno kao uvod u istoriju, priče, tradiciju vezanu za taj zanat.

PRIMERI:

TEMA 2: KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

Govorna interakcija

Nivo B1

Može da pita roditelje i starije članove porodice da objasne aspekte porodičnog života kod Roma (na primer, istoriju, običaje...).

TEMA 5: ZANATI I ZANIMANJA ROMA

Slušanje

Nivo B1

Može da sasluša razgovor ili prezentaciju vezanu za romske zanate u zanimanja i da razume većinu rečenog.

Govorna interakcija

Nivo B2

Može da pita starije članove porodice ili zajednice za njihova sećanja o tradicionalnim romskim zanatima i zanimanjima.

Može da postavi pitanje izvornom govorniku.

POVEZIVANJE PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI

Kroz ovaj Kurikularni okvir predstaviće se mnogo koncepata i aktivnosti u kojima je važno obratiti pažnju i napraviti poređenje između onog u prošlosti i sadašnjeg života i situacija; treba diskutovati o promenama koje su se vremenom dogodile, pričati o onome šta se izgubilo i dobilo vremenom i podići svesnost učenika o potrebi učenja i pamćenja onoga što je bilo važno Romima u prošlosti i šta se može naučiti iz prethodnog iskustva da bi se poboljšao život u sadašnjici.

PRIMERI:

TEMA 5: ZANATI I ZANIMANJA ROMA

Govorna produkcija

Nivo B2

Može da govori o poređenju života nomadskih Roma zanatlija u prošlosti i sadašnjici.

Pisanje

Nivo B2

Može da napiše kratku priču opisujući situaciju ili događaj u istoriji Roma ili sadašnje iskustvo gde doba godine ili vremenske prilike igraju značajnu ulogu.

VAŽNOST ROMSKE KULTURE (*ROMANIPE*)

Romska kultura (Romanipe) nije predstavljena kao posebna tema jer je ona prisutna u svim aspektima života i tradicije Roma i trebalo bi da predstavlja integralni deo čitavog procesa nastave/učenja romskog jezika.

Tabelu za *Romanipe* (videti stranu 23) nastavnici treba da koriste kao referencu da bi se podržalo njihovo pronalaženje važnih aspekata romske kulture i da bi se potvrdilo da su uključili u nastavu sve njegove aspekte.

Dijagram na strani 21 pokazuje kako romska kultura prirodno karakteriše mnoge deskriptore specifične za Rome kroz ovaj Kurikularni okvir.

NIVO A2

Ja i moja porodica

Čitanje, A2

Može da pročita vrlo kratke i jednostavne tekstove sa brojnim bliskim rečima na teme kao što su romska deca, bajke, porodični život Roma i njihov život u zajednici.

Prevoz i putovanje

Čitanje, A2

Može da pročita i razume ključno u legendi ili priči o putovanju.

romska kultura
(Romanipe)

Govorna interakcija, A2

Može da postavi i odgovori na jednostavna pitanja o romskom društvu i istoriji, zanatima i zanimanjima, načinu života i tipičnim događajima i aktivnostima.

Zanati i zanimanja Roma

Govorna interakcija, A2

Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o tipičnim aktivnostima i rutini vezanoj za konkretni zanat ili zanimanje.

Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o konkretnoj grupi Roma i o njihovoj vezanosti za neki zanat ili zanimanje.

Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o zanimanjima i zanatima Roma danas.

Hrana i odeća

Produkcija govora, A2

Može da koristi niz rečenica da bi osnovnim rečima opisala/opisao važan ili obrok vezu sa nekom proslavom i odećom koju gosti nose.

TRANSVERZALNOST KURIKULARNOG OKVIRA

Kao što je Romanipe direktno u vezi sa drugim tematskim oblastima, tako postoje i međusobne veze između tema. Za nastavnika ovo znači da izvođenje aktivnosti koja se nalazi pod jednom temom može da uključi potpunu ili delimičnu aktivnost iz druge teme. Rezultat ovog je da napredovanje u učenju retko ograničeno samo jednom temom, već obuhvata nekoliko tematskih područja.

<p>Kuća/čerga i aktivnosti u njoj</p> <p>Čitanje, A2</p> <p>Može da pročita jednostavni tekst (narativni ili deskriptivni) o životu Roma ili romskoj porodici.</p>
<p>Praznici i proslave</p> <p>Slušanje, A2</p> <p>Može da razume jednostavnu priču o prazniku ili proslavi kada je upotrebljeno mnogo bliskih reči i, ukoliko je moguće, ako postoji vizuelna podrška.</p>
<p>Hrana i odeća</p> <p>Slušanje, nivo A2</p> <p>Može da razume uputstvo za nošenje konkretnog dela tradicionalne garderobe za neki specijalni događaj/svrhu.</p>
<p>Vreme, godišnja doba i vremenske prilike</p> <p>Govorna interakcija, A2</p> <p>Može da jednostavno odgovori na pitanja o praznicima ili događajima vezanim za konkretno doba godine.</p>
<p>Moja zajednica</p> <p>Govorna produkcija, A2</p> <p>Može da koristi seriju fraza da govori o svom svakodnevnom životu.</p>
<p>Ja i moja porodica</p> <p>Pisanje, A2</p> <p>Može da napiše kratko pismo članu porodice opisujući u skladu sa svojim uzrastom važan porodični događaj, krštenje, venčanje, rođenje deteta i slično.</p>

Predlozi za kontinuitet iz jedne teme u drugu, dati su u indeksu na kraju uvoda u svaku temu.

LISTA ZA PROVERU

Svaki tematski set sa deskriptorima tipa „može da...” praćen je listom za proveru sa „mogu da...” deskriptorima. Lista za proveru opisuje komunikativne zadatke vezane za temu iz pitanja. Nastavnice/nastavnici mogu ovo da koriste da bi planirali nastavne aktivnosti, a učenici mogu da ih koriste da bi posmatrali napredovanje u učenju.

Za učenike, lista za proveru može da bude deo portfolija učenja ili Evropskog jezičkog portfolija (© Savet Evrope).

Ja i moja porodica					
Nivo	Sposobnost		Datum *	Datum **	Datum ***
A1		Mogu da...			
					
					
					
					

Napredovanje se može pratiti na tri nivoa koja su obeležena na sledeći način:

- * uz dosta pomoći,
- ** uz malo pomoći,
- *** bez pomoći.

Datum treba upisati u kolonu kada učenica/učenik „dokaže” svoju sposobnost da uradi zadatak na koji se deskriptor odnosi.

Ono šta učenica/učenik „može da uradi”.

Pet komunikativnih jezičkih aktivnosti: slušanje, čitanje, govorna interakcija, govorna produkcija i pisanje.

Deskriptori liste za proveru koji pripadaju jednom od četiri nivoa Kurikularnog okvira: A1, A2, B1 ili B2.

ROMSKA KULTURA - ROMANİPE

Mreža deskriptora za *romsku kulturu* spaja aspekte života, istoriju i tradiciju koji su iskonski romski. Autori Kurikuluma, autori udžbeničke literature i nastavnici bi trebalo da koriste ovu mrežu kako bi bili sigurni da su svi važni aspekti romske kulture, tradicije, istorije i stila života uključeni u silabus, materijale i aktivnosti u učionici, posebno:

- romska socijalna struktura
- kulturne i porodične norme
- principi, ponašanje i pravda
- usmena istorija i tradicija
- vrednosti, etika i poštenje

ROMSKA KULTURA

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da razume reči za članove porodice, aktivnosti kod kuće, odeću i hranu, pravila u porodici/zajednici, glavne proslave i komemoracije, pesmu, ples, bajke, i druge aktivnosti za razonodu/sport.	Može da razume jednostavna uputstva o ponašanju u domu/zajednici. Može da razume jednostavno objašnjenje, 'pravila' koja se odnose na svakodnevni život. Može da razume glavne delove i poruke jednostavne priče.	Može da razume priču ili prikaz o svojoj porodici ili zajednici. Može da sluša priču o romskoj istoriji, tradicijama ili načinu života i razume glavne crte.	Može detaljno da razume dužu priču o romskom životu, istoriji ili kulturi koja poredi prošlost sa sadašnjošću i prikazuje teme koje se javljaju u modernom svetu.
	Č I T A N J E	Može da prepozna i razume osnovne reči vezane za porodicu i članove zajednice i aktivnosti, predmete u domu, hranu i odeću, imena poznatih priča i pesama itd. kada se vide na posteru, fleš kartici ili spisku.	Može da čita i razume jednostavan tekst, npr. poznatu bajku, koja sadrži poznate reči velike učestalosti. Može da čita i razume jednostavne tekstove o romskom životu, istoriji ili tradicijama pod uslovom da tekst sadrži poznate reči velike frekvencije.	Može da čita i razume uzrastom prilagođeno pripovedanje romskih pripadnika i njihovim iskustvima u prošlosti ili sadašnjosti.	Može da čita i razume detaljan opis o tome kako je romski način života uticao na norme svakodnevnog života. Može da čita i razume pripovedanje iskustava Roma ili grupe Roma. Može da čita i razume biografski tekst o poznatom Romu.

TEMA 1: JA i MOJA PORODICA

Ova tema uključuje sledeće tačke:

- Opis **sebe**-izgled lica, kosa, šake, ruke, stopala.
- Predstavljanje na romski način tako što se napiše ime, porodica i grupa, gde je prikladno.
- Značaj grupe i porodičnog imena u odnosu na zanate i zanimanja te grupe.
- Veza između identiteta grupe i porodice i *romske kulture-a*.
- Tipično postojanje dva imena-zvanično ime i romsko ime.
Videti takođe: **Zanati i zanimanja Roma** (strana 48)
Praznici i proslave (strana 53)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Uvesti koncept romske grupe i prezimena i njihovo povezivanje sa zanatima i zanimanjima.

Uzrast: Svi

Nivo: A1

Metod:

1. Nastavnik sa učenicima diskutuje o konceptu ličnih imena i njihovoj važnosti
2. Navođenje romskih imena poznatih učenicima
3. Pričanje o tome kako učenici zovu svoje roditelje, babe i dede i druge članove porodice
4. Stariji učenici su zaduženi da sprovedu istraživanje tako što će prikupiti informacije o njihovoj porodici/grupi u njihovim domovima/ zajednicama, korišćeci internet, štampane izvore, itd.
5. Učenici rade u malim grupama da naprave postere koji
  - a. objašnjavaju značaj romskih imena
  - b. povezuju grupe i imena zanata i zanimanja
  - c. kombinuju informacije dobijene od svojih porodica
6. Učenici iznose usmenu prezentaciju svojih postera i informacije koje su prikupili.

Napomena: Učenici različitih godišta će napraviti postere/slike koji odgovaraju njihovom uzrastu.

JA i MOJA PORODICA

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da razume osnovna pitanja koje postavlja nastavnik, odrasla osoba ili drugi učenik (npr. <i>Kako se zoveš? Koliko imaš godina? Da li je ovo tvoj brat?</i> itd.) Može da razume jednostavna uputstva za svakodnevne aktivnosti kada se izgovaraju sporo i kada su praćeni odgovarajućim gestovima.	Može da prati značajne tačke u kontekstualiziranim uputstvima ili savetima koje daje nastavnik ili druga odrasla osoba u školi ili na lokaciji koja je u vezi sa školskim aktivnostima.	Može da razume šta kažu nastavnici, odrasli i drugovi u tipičnom i poznatom kontekstu bez potrebe za učestalim ponavljanjem ili gestikulacijom.	Može da razume većinu prenosa filma ili radija na teme kulture mladih, porodičnog života, tradicija porodica ili ličnih oblasti interesa kada je prenos jasan i kada je na poznatom varijetetu jezika.
		Može da prepozna svoje ime ili nazive bliskih članova porodice kada ih izgovara druga osoba. Može da razume kada starija osoba blagosilja.	Mogu da razume glavne tačke u konverzaciji na poznatu temu između odraslih članova porodice. Može da prati konverzaciju između druge dece u toku igre. Može da razume na opštem planu šta govori starija osoba kada blagosilja dete.	Može da razume šta odrasli i drugovi kažu u poznatim i tipičnim kontekstima u porodici i zajednici bez potrebe za učestalim ponavljanjem ili gestikulacijom. Može da razume detalje blagoslova koji čini starija osoba.	Može da razume, bez poteškoća, uputstva, opise, diskusije i debate u kontekstu porodice ili zajednice. Može da razume detaljno neke tipične blagoslove koji deci daju stariji ljudi.
	Č I T A N J E	Može da nađe svoje ime na spisku razreda/tima.	Može da koristi alfabet da pronađe svoje ime na listi u školi. Može da čita i razume priče prilagođene uzrastu o deci i njihovim životima, uključujući život u različitim sredinama (npr. selo, grad, inostranstvo).	Može da čita i razume članke i druge tekstove koji se tiču modernog načina života i izazova koje se nameću pojedincima.	Mogu da čita bez poteškoća detaljne istorijske prikaze iz detinjstva i porodičnog života i razume poglede koje izražavaju pisci.
		Može da nađe svoje ime i imena članova porodice ili zajednice na spisku, ili na predmetu nameštaja, ili na spomeniku ili groblju.	Može da čita i razume veoma kratke i jednostavne tekstove sa čestim poznatim rečima na teme kao što su romska deca, bajke, i život romskih porodica i zajednice.	Može da čita i razume tekstove o porodicama i izazovima sa kojima se susreću etničke grupe i da ih razume.	Može da čita i razume detaljne istorijske prikaze života dece i mladih ljudi u romskoj zajednici. Može da čita i razume tekstove o izazovima sa kojima se susreću mladi članovi romske zajednice i razlikuje različite poglede i stavove.

JA i MOJA PORODICA

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A N J E	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	<p>Može da odgovori neverbalno (npr. klimanjem glave ili stiskanjem ruke) ili jednom rečju ili veoma kratkim odgovorima na osnovna pitanja o onome što joj/mu se sviđa ili ne sviđa (npr. <i>Da li ti se sviđa...?</i>).</p> <p>Može da pozdravi nastavnika, druge odrasle osobe ili učenike na odgovarajući način ili da otpozdravi. Može da pokaže trenutne lične potrebe (npr. odlazak u toalet).</p>	<p>Može da odgovori sa sigurnošću na poznata pitanja o svom imenu, godinama, broju braće i sestara, itd.</p> <p>Može da započne razgovor na poznatu temu (npr. <i>Šta je radila/radio za vikend?</i>).</p>	<p>Može da ispriča nastavnici/nastavniku šta je radila/radio kod kuće/za vreme praznika/za vikend itd.</p> <p>Može da pita za objašnjenje kada je neophodno.</p>	<p>Može da izrazi brigu ili zabrinutost nastavnici/nastavniku, drugoj učenici/drugom učeniku ili nekoj drugoj odgovornoj osobi.</p> <p>Može da razume i u potpunosti učestvuje u konverzacijama o svakodnevnom životu, porodičnim aktivnostima, interesima, trenutnim pitanjima, izražavajući jasno svoje poglede i mišljenja.</p>
		<p>Može da odgovori na osnovna pitanja o svojoj grupi, prezimenu, godištu, i članovima porodice kada postoje uputstva.</p> <p>Može pozdraviti i otpozdraviti i zahvaliti drugoj romskoj deci i odraslima koristeći odgovarajuće forme pozdravljanja.</p>	<p>Može da odgovori sa sigurnošću članovima porodice ili zajednice kada joj/mu postavljaju pitanja o njenom/negovom imenu, godinama, broju braće i sestara, imenima članova porodice itd.</p> <p>Može da koristi pozdrave prirodno i prikladno.</p>	<p>Može da pita i odgovori na pitanja širokog obima poznatih tema (porodica, dom, aktivnosti roditelja, interesovanja, itd.).</p> <p>Može da ispriča roditeljima ili drugim članovima porodice šta je radila/radio u školi.</p> <p>Može da priča o tome šta je naučila/naučio od roditelja i drugih starijih članova porodice.</p>	<p>Može detaljno da ispriča roditeljima šta se dogodilo u školi i da opiše svoje uspehe i postignuća.</p> <p>U interakciji sa izvornim govornicima, može da pita i odgovori na pitanja spontano i fluentno.</p>
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	<p>Može da sačini kratku, nekompletnu izjavu o sebi ili porodičnoj strukturi (npr. Ime je****, ima braću).</p> <p>Može da koristi jednostavne fraze da opiše svoj izgled, uključujući boju očiju i kose, visinu, težinu.</p>	<p>Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da priča o svojim interesovanjima, hobijima, dnevnim rutinama ili porodičnom životu na način prilagođen godinama.</p> <p>Može da koristi izraze i jednostavne rečenice da kaže kako se ona/on oseća (umorno, tužno, bolesno, itd.)</p>	<p>Može da predstavi jasan opis svakodnevnog života, lične ili porodične događaje, ili školsko iskustvo ili događaj sa odgovarajućim nivoima detalja.</p>	<p>Može da objasni lična osećanja ili pogled na svet o trenutnom pitanju ili o pitanju na neku temu, određujući prednosti i mane različitih opcija.</p>
		<p>Može da se opiše jednostavnim rečenicama: <i>Moja porodica je, Ja sam devojčica/dečak, Imam dugu/kratku kosu</i>, itd.</p>	<p>Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da opiše članu porodice ili zajednice svoju porodicu, dnevne rutine, planove (npr. za praznike/putovanja), ono što joj/mu se sviđa ili ne sviđa.</p> <p>Može da koristi niz</p>	<p>Može da poveže izraze i rečenice na jednostavan način kako bi povezala/povezao značajan događaj kao što je porodična proslava ili proslava u zajednici ili svetkovina, koristeći deskriptivan jezik (posebno prikladne</p>	<p>Može da objasni detaljno članovima porodice ili zajednice izazove sa kojima se suočavaju mladi ljudi, uticaj diskriminacije i sličnosti i razlike u načinima života.</p>

		izraza i jednostavnih rečenica da objasni njene/njegove stavove na način prikladan uzrastu (npr. porodične vrednosti, etničku ili religijsku razliku). Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da izrazi emocije u kontekstu porodice ili zajednice.	prideve) i ističući značajne elemente. Može da opiše kako se zanati ili zanimanja prenose u porodicama.	
--	--	---	---	--

JA i MOJA PORODICA

	A1	A2	B1	B2
P I S A N J E	Može da prepíše ili napiše svoje ime, adresu, ime škole. Može da prepíše reči o sebi sa table (npr. <i>Moje ime je..., živim u...</i>).	Može da napiše kratke jednostavne tekstove opisujući svoju porodicu, dnevne rutine, itd. Može da piše kratke jednostavne tekstove opisujući lična interesovanja, ono što joj/mu se sviđa i ne sviđa (hrana, tv programi, itd.). Može da napiše kratke jednostavne opise značajnih događaja ili ličnih iskustava primereno uzrastu (nova beba u porodici, putovanje, slavlje, pomaganje roditelju itd.)	Može da napiše jednostavan, povezan tekst upoređujući svoj život sada i u prošlosti (npr. pre pohađanja škole, na drugom mestu). Može da napiše jednostavan povezan tekst o onome što joj/mu se sviđa ili ne sviđa, hobijima, interesima, itd.	Može da napiše jasan i detaljan tekst (pripovedanje, pismo, <i>i-mejl</i> itd.) na teme iz svog svakodnevnog života, interesa ili hobija, iskustava, itd.
	Može da prepíše ili napiše prezime, svoje ime i imena drugih članova porodice.	Može da napiše kratko jednostavno pismo članu porodice opisujući na način primeren uzrastu značajan porodični događaj, krštenje, venčanje, novu bebu, itd.	Može da napiše jednostavan, povezan tekst opisujući život u romskoj zajednici i svoja osećanja i reakcije na događaje. Može da napiše kratko pismo ili <i>i-mejl</i> opisujući svoja iskustva i osećanja.	Može da izrazi svoje poglede ili ličnu važnost događaja ili iskustava u jasnom detaljnom tekstu (pisma, <i>i-mejl</i> ovi, eseji, izveštaji).

Ja i moja porodica

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
A1		Mogu da razumem kada me nastavnica/nastavnik pita za moje ime, godine ili za imena i godine mojih braće, sestara ili prijatelja. Mogu da razumem kada mi nastavnica/nastavnik ili neko drugi kaže da nešto uradim. Mogu da razumem kada me neko blagosilja.			
		Mogu da prepoznam svoje ime na listi. Mogu da prepoznam imena ostalih članova svoje porodice.			
		Mogu da kažem svoje ime i godine starosti kada me neko pita. Mogu da odgovorim na pitanja o tome šta volim, a šta ne volim. Mogu da pozdravim druge ljude. Mogu da odgovorim na pitanja o imenima ostalih članova svoje porodice. Mogu da postavim jednostavna pitanja.			
		Mogu da kažem nešto o svojoj porodici. Mogu da opišem sebe.			
		Mogu da napišem svoje ime, adresu i naziv svoje škole. Mogu da napišem imena ostalih članova svoje porodice. Mogu da napišem naziv mesta u kom živim.			
A2		Mogu da razumem kada mi nastavnica/nastavnik kaže nešto novo. Mogu da razumem šta govore moji prijatelji kada radimo nešto zajedno. Mogu da razumem neke delove razgovora između odraslih u mojoj porodici. Mogu da razumem neke reči blagoslova.			
		Mogu da prepoznam svoje ili nečije drugo ime na listi ili u imeniku. Mogu da pročitam priču za decu koja mi je već poznata. Mogu da pročitam romsku bajku koja mi je već poznata.			
		Mogu da odgovorim na pitanja u vezi sa članovima moje porodice. Mogu da odgovorim na pitanja o tome šta sam radila/radio juče, za vikend ili tokom odmora i mogu da ispričam roditeljima šta sam radila/radio u školi. Mogu da odgovorim na pitanja o tome kako se osećam. Mogu da postavim pitanja drugim ljudima. Mogu da pozdravim različite ljude na različitim mestima. Mogu da kažem nastavnici/nastavniku ili drugoj odrasloj osobi ako sam zabrinuta/zabrinut ili bolesna/bolestan. Mogu da kažem svojim roditeljima šta sam radila/radio u školi. Mogu da postavim pitanje ukoliko nešto ne razumem.			
		Mogu da opišem sebe, svoju težinu, boju očiju i kose. Mogu da govorim o tome šta radim svakog dana i o stvarima koje volim da radim. Mogu da govorim o tome šta radimo kod kuće. Mogu da objasnim kako se osećam kod kuće i u školi.			
		Mogu da napišem tekst o svojim svakodnevnim aktivnostima i o aktivnostima u kojima uživam. Mogu da napišem tekst o nečemu što sam uradila/uradio ili videla/video.			

Ja i moja porodica

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem o čemu govore drugi ljudi u školi, u domu i van njega. Mogu da razumem o čemu govore odrasli kod kuće. Mogu da razumem sve reči u blagoslovu upućene meni ili nekom drugom detetu.			
		Mogu da čitam o svakodnevnom aktivnostima drugih ljudi. Mogu da razumem šta pisci pišu o svakodnevnom životu i načinu života. Mogu da čitam o tome kako žive ljudi na drugim mestima. Mogu da čitam o poteškoćama na koje nailaze pripadnici manjinskih zajednica. Mogu da čitam o promenama i izazovima u životima Roma danas.			
		Mogu da ispričam nastavnici/ nastavniku šta sam radila/ radio kod kuće ili van škole. Ako nešto ne razumem u potpunosti, mogu da pitam drugu osobu da mi to objasni. Mogu da ispričam roditeljima šta sam radila/radio u školi i u čemu sam uživala/uživao. Mogu da odgovorim na pitanja o svom svakodnevnom životu i životu svoje porodice. Mogu da ispričam nastavnici/ nastavniku ili roditeljima o stvarima koje me brinu zašto sam zabrinuta/ zabrinut.			
		Mogu pred razredom da ispričam o tome šta radim svakog dana Mogu pred razredom da ispričam o važnim događajima u svojoj porodici. Mogu da pričam kako se tradicije i zanati prenose u porodicama. Mogu da pričam o tome šta učim kod kuće. Mogu da objasnim značajne stvari u svom životu.			
		Mogu da pišem o razlikama u životu dece danas i ranije. Mogu da napišem pismo ili <i>i-mejl</i> u kom opisujem događaj u svojoj porodici. Mogu da poredim svoj sadašnji život sa svojim životom kada sam bila/ bio mlađa/mlađi. Mogu da pišem o tome kako se osećam.			
B2		Mogu da razumem film ili radio emitovanje ukoliko sam zainteresovan za temu. Mogu da razumem diskusije na času, u porodici ili među prijateljima. Mogu da razumem diskusije o životu i aktivnostima Roma. Mogu da razumem različite blagoslove koje stariji daju deci.			
		Mogu da čitam o deci u prošlosti. Mogu da čitam o porodičnom životu u različitim mestima. Mogu da čitam tekst koji govori o nečijem iskustvu. Mogu da čitam o životima i iskustvima romske dece u prošlosti. Mogu da čitam o poteškoćama sa kojima se susreću mladi danas.			
		Mogu da govorim o svojim brigama. Mogu da diskutujem o mnogim stvarima iz svog svakodnevnog života i života svoje porodice. Mogu da svojoj porodici ispričam sve o dešavanjima u školi. Mogu da pitam druge ljude o njihovom svakodnevnom životu ili njihovom mišljenju. Mogu da vodim razgovor sa izvornim govornicima.			
		Mogu da izrazim lično mišljenje. Mogu da obrazložim poteškoće sa kojima se suočavaju mladi. Mogu da iznesem i obrazložim svoje mišljenje i tačku gledišta o nekom problemu.			
		Mogu da napišem pismo ili <i>i-mejl</i> koji me opisuje i donekle detaljno predstavlja moja iskustva i interesovanja. Mogu da napišem detaljan tekst na temu vezanu za moj život ili život mojih članova porodice. Mogu da napišem detaljan tekst na temu vezanu za moja interesovanja i hobije i da organizujem tekst po logičnom redu. Mogu da iznesem i obrazložim svoje mišljenje o određenim situacijama ili događajima.			

TEMA 2: KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

Ovo poglavlje uključuje sledeće teme:

- Uloge različitih članova porodice.
- Značajne rutine u domu-npr. pripremanje hrane, pranje itd.
- Status i aktivnosti dece i mlađih članova porodice.
- Proces učenja od roditelja ili starijih članova porodice.

Na nižim nivoima, a posebno za mlađu decu, razlike u pravilima porodičnog života neće biti očigledne. Stariji učenici sa višim nivoom znanja romskog jezika će biti u stanju da se posvete ovoj temi sa većom svesti o značajnim aspektima porodičnog života i kontrasta između normi Roma i Gadža.

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti reči predmeta nameštaja i drugih objekata u domu.

Uzrast: Svi

Nivo A1

Metod:

1. Nabranjanje reči već poznatih učenicama/učenicima, koristeći slike ukoliko je potrebno.
2. Učenice/učenici crtaju plan svoje kuće ili čerge.
3. Označavaju sobe, delove svog doma.
4. Dodaju nameštaj i druge predmete i označavaju ih.
5. Učenice/učenici markiraju značajna/specijalna mesta ili predmete u svojim domovima.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Pričanje o domu

Uzrast: Svi

Nivo A2

Metod:

1. Svaka/svaki učenica/učenik donese predmet iz doma-preferira se nešto što je neobično ili nepoznato (npr. nešto staro, nešto sa drugog mesta itd.).
2. Svaka/svaki učenica/učenik podigne predmet i ostale/ostali moraju da pogađaju šta je to.
3. Ako pogode koji je to predmet, učenica/učenik sa tim predmetom objašnjava gde se čuva u domu i za šta se koristi.
4. Ukoliko članovi razreda ne pogode tačno, učenica/učenik priča o predmetu objašnjavajući šta je, odakle potiče, gde se čuva u domu i za šta se sada koristi.

KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da razume ključne reči za predmete u domu. Može da razume ključne reči za aktivnosti u domu (npr. jelo, pranje, spavanje itd.)	Može da razume glavne tačke priče nastale u domu kada sadrži poznate reči velike učestalosti. Može da razume glavne crte pripovedanja svakodnevnih aktivnosti kada su upotrebene poznate reči.	Može da razume priču ili prikaz svakodnevnog života. Može da razume priču života iz prošlosti identifikujući gde se dogodila promena.	Može da razume detaljno priču o porodičnom životu u prošlosti u lokalnom regionu ili državi gde postoje poređenja sa modernim životom. Može detaljno da razume video ili audio snimak koji govori o detinjstvu u drugoj državi ili oblasti.
		Može da razume ključne reči za predmete u romskom domu. Može da razume ključne reči za aktivnosti romskog doma i može da ih kategoriše, kao što je prikladno, po oblastima odgovornosti (npr. majčin posao, očevo zanimanje, itd.)	Može da razume glavne crte priče nastale u kući/čergi kada sadrži poznate reči velike učestalosti. Može da razume osnovne instrukcije date u domu.	Može da razume pripovedanje ili kratak govor zasnovan na svakodnevnom životu romskog naroda u sadašnjosti ili prošlosti. Može da razume i uoči razliku između života Roma u prošlosti i sadašnjosti, i između načina života Roma i Gadža u modernom vremenu.	Može da razume detaljnu priču ili objašnjenje nativnog govornika o romskom životu. Može da razume detaljne istorijske i tradicionalne informacije koje objašnjavaju aspekte porodičnog života Roma.
	Č I T A N J E	Može da prepozna i razume obeležja na slici tipične kuće ili sobe. Može da prepozna i razume brojeve i reči na ulici ili na adresi.	Može da čita jednostavan tekst gde se opisuju aktivnosti ili dnevne rutine u domu.	Može da čita priče o deci i njihovim životima u prošlosti i sadašnjosti i na različitim mestima i u različitim sredinama (npr. različite države, gradovi itd.)	Može da čita detaljne priče, tekstove sa interneta, priče i istoriju o životima dece i mladih ljudi. Može da čita i razume argumente sadržane u tekstu o porodičnom životu u prošlosti i sadašnjosti u različitim delovima sveta.
		Može da prepozna i razume reči za delove doma i njegovog okruženja i predmeta u kući/čergi. Može da prepozna i razume brojeve i reči na ulici ili na adresi.	Može da čita jednostavan tekst (priča ili pripovetka) života u domu romske porodice.	Može da čita priče o životima dece u različitim romskim grupama, u prošlosti i sadašnjosti i o aktivnostima u njihovim domovima.	Može da čita i razume tekst sa interneta, priče i istorijske priče o životima dece i mladih ljudi u romskim porodicama. Može da čita i razume argumente sadržane u tekstu o životu romske porodice u prošlosti i sadašnjosti u različitim delovima sveta.

KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

		A1	A2	B1	B2	
U S M E N O	G O V O R N A	Može da kaže jednu reč ili da veoma kratke odgovore na osnovna pitanja o svom imenu. Može da kaže broj telefona.	Može da vodi jednostavnu konverzaciju sa nastavnicom/nastavnikom ili drugom/drugim učenicom/učenikom o svojoj dnevnoj rutini i dnevnim aktivnostima različitih članova porodice. Može da odgovori na jednostavna pitanja o svom svakodnevnom životu i onome što voli i ne voli.	Može da pita i odgovori na pitanja širokog obima o porodičnim temama koje su u vezi sa porodičnim domom i porodičnim aktivnostima.	Može da učestvuje u detaljnoj diskusiji o porodičnom životu, identifikujući sličnosti i razlike. Može da diskutuje o pritiscima na porodicu u modernom svetu. Može da diskutuje o relevantnosti porodičnih vrednosti. Može da diskutuje o važnosti učenja od roditelja i drugih članova porodice.	
		Može da kaže jednu reč ili da veoma kratke odgovore na osnovna pitanja o njenom/njegovom imenu. Može da da broj telefona.	Može da vodi jednostavnu konverzaciju sa nastavnicom/nastavnikom ili drugom/drugim učenicom/učenikom o svojoj dnevnoj rutini i dnevnim aktivnostima različitih članova porodice. Može da odgovori na jednostavna pitanja o svom svakodnevnom životu i onome što joj/mu se sviđa i ne sviđa u romskom kontekstu.	Može da pita i odgovori na pitanja širokog obima porodičnih tema koje su u vezi sa porodičnim domom i porodičnim aktivnostima. Može da pita roditelje i starije članove porodice za objašnjenja o aspektima porodičnog života Roma (npr. istorija, tradicije, itd.).	Može da učestvuje u detaljnoj diskusiji o porodičnom životu, identifikujući sličnosti i razlike. Može da diskutuje i objasni važnost učenja u romskoj porodici (npr. razlika između učenja u porodici i učenja u školi). Može da diskutuje o važnim aspektima romskog porodičnog života i objasni razliku između običaja Roma i lokalnih Gadža.	
	I Z R A Ž A V A N J E	G O V O R N A	Može da koristi ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice da opiše svoj dom. Može da koristi ključne reči da opiše šta voli i ne voli da radi kod kuće. Može da koristi ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice da opiše šta se očekuje od nje/njega da uradi kod kuće.	Može da koristi niz izraza ili rečenica da ispriča šta radi u tipičnom danu, šta je radila/radio juče, šta radi posle škole, itd. Može da koristi lutke da bi ispričala/ispričao o svom svakodnevnom životu.	Može kratko da govori na način prilagođen uzrastu o svom domu i značajnim pravilima i aktivnostima porodice. Može da ispriča o porodičnim aktivnostima ili događaju u sekvencama, koristeći deskriptivan jezik.	Može detaljno i opširno da govori o porodičnom životu, naznačavajući svoje aktivnosti i obaveze u domu.
			Može da koristi ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice da opiše svoj dom. Može da koristi ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice da opiše šta se očekuje od nje/njega da uradi kod kuće.	Može da koristi niz izraza ili rečenica da ispriča šta radi u tipičnom danu, šta je radila/radio juče, šta radi posle škole, itd. Može da koristi niz izraza ili rečenica da ispriča šta član porodice radi u tipičnom danu. Može da koristi lutke da bi ispričala/ispričao o svom svakodnevnom životu.	Može kraće da govori na način prilagođen uzrastu o svom domu i značajnim pravilima i aktivnostima porodice. Može da ispriča o porodičnim aktivnostima ili događaju u sekvencama, koristeći deskriptivan jezik. Može da prepriča bajku ili legendu zasnovanu na porodičnom životu.	Može detaljno i opširno da govori o porodičnom životu naznačavajući svoje aktivnosti i obaveze u domu, osvrćući se i na različite uloge i obaveze muškaraca/žena i starih/mladih.

KUĆA/ČERGA I AKTIVNOSTI U NJOJ

	A1	A2	B1	B2
P I S A N J E	Može da prepíše ili napiše reči i jednostavne fraze ili rečenice za delove doma i predmete u kući.	Može da napiše razglednicu ili kratak tekst koji opisuje njen/njegov dom. Može da napiše kratko pismo koje opisuje „Moj dan“ , „Moj dom“, ili „Moju porodicu“.	Može da napiše jednostavan povezan tekst prilagođen uzrastu (pismo, <i>i-mejl</i> , itd.) opisujući lična iskustva, porodične navike ili dom.	Može da napiše jasan, detaljan tekst koji opisuje svoj život u domu sa odgovarajućim detaljima.
	Može da prepíše ili napiše reči i jednostavne izraze ili rečenice koje se odnose na delove doma i predmete u kući/čergi.	Može da napiše razglednicu ili kratak tekst koji opisuje njenu/njegovu kuću ili čergu. Može da napiše kratko pismo koje opisuje „Moj dan“, „Moj dom“, ili „Moju porodicu“.	Može da napiše jednostavne povezane i uzrastu prilagođene opise (pismo, <i>i-mejl</i> , itd.) svog porodičnog života sa osvrtom na aspekte od određenog značaja za romsku tradiciju.	Može da napiše jasan, detaljan tekst koji opisuje njen/njegov život u porodici sa odgovarajućim detaljima i objašnjenjima.

Kuća/ čeraga i aktivnosti u njoj

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
A1		Mogu da razumem reči koje označavaju nazive nameštaja i stvari u mom domu. Mogu da razumem reči koje označavaju aktivnosti koje se odvijaju u mom domu. Mogu da razumem značaj različitih aktivnosti koje se odvijaju u mom domu i ko je za njih odgovoran.			
		Mogu da razumem reči koje označavaju prostorije, nameštaj i stvari u mom domu. Mogu da prepoznam brojeve u ulicama ili na adresi.			
		Mogu da odgovorim na neka pitanja o svom domu. Mogu da kažem telefonski broj.			
		Mogu da kažem nešto o svom domu. Mogu da kažem šta volim, a šta ne volim da radim kod kuće. Mogu da kažem šta moji roditelji traže da uradim kod kuće.			
		Mogu da napišem reči koje označavaju različite delove mog doma. Mogu da napišem reči koje označavaju nameštaj i predmete u mom domu.			
A2		Mogu da razumem priču o nekoj porodici i njenom domu. Mogu da razumem priču o svakodnevnim aktivnostima nekog deteta. Mogu da razumem kada mi je rečeno da nešto uradim kod kuće.			
		Mogu da pročitam priču o nečijem svakodnevnom životu. Mogu da pročitam priču o romskoj porodici i njenom svakodnevnom životu.			
		Mogu da odgovorim na pitanja o svojim kućnim aktivnostima. Mogu da odgovorim na pitanje o kućnim aktivnostima ostalih članova svoje porodice. Mogu da odgovorim na pitanja o kućnim aktivnostima koje volim ili ne volim da radim.			
		Mogu da govorim o svojim uobičajenim dnevnim aktivnostima. Mogu da govorim o tome šta se dešava u mojoj kući ujutru i kada se vratim iz škole. Mogu da govorim o svakodnevnim aktivnostima svog oca, majke, braće i sestara.			
		Mogu da napišem razglednicu ili kratko pismo u kom opisujem svoj dom. Mogu da napišem pismo o tome šta radim kod kuće.			

Kuća/ čeraga i aktivnosti u njoj

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem priču ili izveštaj o svakodnevnom životu u svojoj ili nekoj drugoj zemlji. Mogu da razumem priču ili izveštaj o svakodnevnom životu u prošlosti. Mogu da razumem izveštaj o razlikama između svakodnrvnog života u prošlosti i danas.			
		Mogu da čitam priče o deci i dečijem životu. Mogu da čitam priče o životima i domovima romske dece u različitim vremenima. Mogu da čitam o načinu svakodnevnog života drugih ljudi.			
		Mogu da odgovorim na pitanje šta su članovi moje porodice radili tokom vikenda. Mogu da opišem šta se od mene očekuje da uradim kod kuće. Mogu da opišem običaje u svom domu.			
		Mogu na jednostavan način da ispričam o važnim pravilima u svojoj porodici. Mogu da opišem porodičnu aktivnost koja je za mene važna ili posebna. Mogu da ispričam jednostavnu priču koju sam čuo kod kuće.			
		Mogu da napišem kratak tekst o aktivnostima u svom domu i značaju određenih pravila. Mogu da napišem <i>i-mejl</i> ili pismo u kom opisujem skorašnji porodični događaj. Mogu da napišem kraći tekst o bitnim običajima u svojoj porodici.			
B2		Mogu da razumem detaljnu priču o porodičnom životu u prošlosti. Mogu da razumem detaljne informacije o porodičnom životu i običajima Roma.			
		Mogu da razumem duže priče, internet-članke i istorijske tekstove o domovima i životima ljudi sada i u prošlosti.			
		Mogu da učestvujem u detaljnoj diskusiji o porodičnom životu i običajima i da poredim život u svom domu sa životima u domovima drugih učenica/ učenika. Mogu da diskutujem o značaju porodice, iznoseći svoj stav ili stavove ostalih članova porodice. Mogu da diskutujem o značaju učenja i kod kuće i u školi za mlade ljude danas.			
		Mogu detaljno da govorim o tipičnom životu u okviru doma, objašnjavajući kako se on razlikuje od onog u prošlosti. Mogu detaljno da govorim o rutinama i običajima u svom domu.			
		Mogu da napišem detaljan tekst o životu u svom domu.			

TEMA 3: MOJA ZAJEDNICA

Prvi niz deskriptora za ovu temu (ne romski određeno) odnosi se na grad, selo ili predgrađe u kome učenice/učenici žive.

Posebni deskriptori za Rome se odnose na romsku zajednicu u kojoj učenice/učenici žive, bilo da su trajno tu ili da putuju. Fokusira se više na pravila života i ponašanje u okviru romske zajednice nego na fizičke predmete i okruženja, i mogu da uključe aktivnosti povezane sa romskim sistemima ponašanja, pravde, gostoljubivosti i verovanja (romske kulture).

Razlike između grupa Roma bi trebalo da se fokusiraju na nastavu/učenje. Trebalo bi da se obezbede informacije o ovim razlikama, posebno u kontekstu lokalne istorije i aktivnosti, lokalnih porodica i grupa i značajnih ljudi u okviru lokalne zajednice.

Poređenje između lokalne istorije i istorije romskih grupa u oblasti omogućuje drugi značajan fokus. Ova istorija bi trebalo da uključi romske porodice koje su živele u određenom području i njihove zanate ili zanimanja u prošlosti.

Koncept „zajednice“ takođe može da bude proširen na romsku zajednicu na globalnom nivou. Ovaj prilaz dozvoljava identifikaciju i uzimanje u obzir značajnih figura romskog porekla u istoriji, umetnosti, sportu, i tako dalje. Takođe bi trebalo da uključi „Gelem Gelem“ (romsku himnu), kao i romsku zastavu.

Videti takođe: **Hobiji i veštine** (strana 96)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Učenje reči za objekte u zajednici i aktivnosti koje se dešavaju tamo

Uzrast: 8-14

Nivo A2

Metod:

1. Navođenje reči za objekte u lokalnoj zajednici koja su već poznata učenicama/učenicima koristeći slike ili fotografije ukoliko je neophodno (banka, policijska stanica, bioskop, supermarket, itd.).
2. Učenice/učenici rade u parovima i crtaju mapu lokalnog područja i stavljaju što više mogu značajnih objekata.
3. Pričaju o svakom objektu i pišu beleške na odvojenim delovima papira o tome šta se događa tamo-mlađe/mlađi učenice/učenici zapisuju ključne reči, starije/stariji

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Učenje reči za osnovne namirnice i stvaranje interakcije koristeći prikladne pozdrave, molbe i zahvalnost.

Uzrast: 6-14   Nivo A1/A2

Metod:

1. Postaviti određeni broj „pijačnih tezgi“ u učionici, koristeći prazne kutije, povrće, voće, itd.
2. Učenice/učenici uče imena različitih namirnica, kako da traže te namirnice i kako da se zahvale.
3. Učenici pripremaju „listu za kupovinu“, pišući imena namirnica koje će kupiti.
4. Prodavačice/prodavci su raspoređeni kod različitih tezgi. Moraju da pozdrave kupca, kažu cenu i zahvale se.
5. Učenice/učenici cirkulišu oko tezgi, kupujući namirnice sa njihove liste.

Napomena: Prazne kutije namirnica i plastično voće i povrće su korisni kao nastavni materijal za ovu temu.

MOJA ZAJEDNICA

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da prepozna i razume imena ljudi koji žive i rade u lokalnom području, kada se ona izgovaraju ili čitaju naglas. Može da sluša i ukaže na slike ili mapu pokazujući gde različiti ljudi rade (npr. biblioteka, apoteka, supermarket, policijska stanica, bazen).	Može da razume glavne tačke govora u učionici, uključujući priče koje naglas čita nastavnica/nastavnik, o osobama koje rade u određenoj situaciji (npr. nastavnica/nastavnik, farmer itd.).	Može da koristi poznat rečnik i koncepte da bi razumeo nastavnicičin/nastavnikov uvod u teme povezane sa lokalnom zajednicom. Može da koristi poznat rečnik i koncepte da bi razumela/razumeo video/audio snimak o lokalnoj istoriji, tipičnim zanimanjima, itd. Može da razume glavne tačke u priči o značajnoj osobi u mestu ili regiji.	Može detaljno da razume duži govor o lokalnom području ili regionu. Može detaljno da razume duži govor ili snimak o značajnim lokalnim ljudima u prošlosti ili u sadašnjosti.
		Može da razume reči za uloge i aktivnosti pojedinaca u svojoj romskoj zajednici. Može da razume kada stariji ljudi daju uputstva ili naređenja. Može da razume ključne reči koje se odnose na ponašanje i društvena pravila zajednice.	Može da razume glavne tačke kada joj/mu se priča o važnosti ili vrednosti određenog postupka ili ponašanja tipičnog za romsku kulturu.	Može da razume šta je rečeno u poznatom kontekstu o tome kako da se ponaša i šta da radi u skladu sa romskim običajima. Može da razume glavne tačke priče o nekom Romu koji je značajan u lokalnoj zajednici.	Može da razume detaljno objašnjenje društvenog sistema i sistema verovanja romskog života koju daje stariji član zajednice. Može da razume detaljno govor, snimak ili video prezentaciju o poznatom Romu, bilo da je lokalnog ili međunarodnog značaja.
	Č I T A N J E	Može da prepozna i razume imena značajnih zgrada, znakova ili lokacija u području. Može da prepozna i razume imena zgrada/objekata na karti područja.	Može da čita i razume jednostavne objavljene tekstove i vesti (npr. svečana otvaranja, vreme), prepoznajući osnovnu informaciju-na koje mesto se odnosi, šta se dešava tamo, itd.	Može da koristi poznat rečnik kako bi razumela/razumeo letak sa lokalnom informacijom (npr. pregled istorije mesta, šta je dostupno tamo, itd.).	Može da čita i razume duže tekstove o istoriji lokalnog područja. Može da čita i razume članke iz novina o lokalnim istorijskim ili modernim dnevnim dešavanjima.
		Može da prepozna i razume reči za glavne aktivnosti zajednice. Može da prepozna i razume ključne reči za značajne aspekte moralnog ponašanja članova zajednice.	Može da čita i razume jednostavne priče/bajke sa velikom učestalošću poznatog rečnika koj oslikavaju ili pričaju o aspektima načina života Roma.	Može da razume glavne tačke kratkog teksta povezanog sa romskim životom ili aktivnostima, kao što je članak iz novina, koristeći poznat rečnik da dobije informacije.	Može da čita i razume duži članak ili tekst sa interneta koji sadrži informacije o aspektima romskog života. Može da čita i razume duži članak ili tekst sa interneta o značajnom Romu.

MOJA ZAJEDNICA

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A N J E	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da odgovori na jednostavna pitanja tako što daje imena zgrada i mesta gde ljudi žive i rade u datom području. Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da odgovori na jednostavna pitanja o mestima koje je posetila/posetio u datom području. Može da učestvuje u diskusiji u učionici tako što nabraja svoje omiljeno mesto u datom području (npr. fudbalski teren, park, prodavnica).	Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o tome šta se dešava u glavnim javnim zgradama u datom području. Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o ljudima koji rade u tim zgradama.	Može da diskutuje o mestima koje je posetila/posetio u datom području i da objasni zašto bi volela/voleo da ih ponovo poseti. Može da pita i odgovori na pitanja o značaju različitih zgrada i aktivnosti za zajednicu.	Može detaljno da priča o zanimanjima i aktivnostima lokalnog područja, izražavajući stavove i mišljenja. Može da diskutuje detaljno o tome šta se dešava na lokalnom nivou po pitanju zaposlenja, usluga, promena, sporta itd. Može detaljno da odgovori na pitanja o tome šta se dešava u lokalnom području i zajednici.
		Može da pozdravi i prikladno odgovori na jednostavna pitanja starijih članova zajednice. Može da koristi ključne reči i fraze da odgovori na osnovna pitanja o svojim dnevnim aktivnostima.	Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o glavnim aktivnostima svoje zajednice. Može da pozdravi posetioce prikladno i da im odgovori na jednostavna pitanja o svom životu i aktivnostima.	Može da diskutuje o iskustvima svoje zajednice, izražavajući lične poglede i reakcije.	Može detaljno da diskutuje o zanimanjima i aktivnostima svoje zajednice, omogućujući objašnjenja i razjašnjenja stavki koje se posebno odnose na romski život.
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da opiše svoj omiljeni prostor u mestu/zajednici.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da objasni zašto voli ili ne voli određeno mesto ili oblast. Može da koristi niz izraza i jednostavne rečenice da priča o poznatoj osobi iz lokalnog regiona.	Može da poveže izraze i rečenice na jednostavan način ako bi pričala/pričao o mestu koje je posetila/posetio. Može da poveže izraze i rečenice na jednostavan način kako bi pričala/pričao o tome šta ljudi rade na određenim mestima u datom području (npr. ljudi koji rade u bibliotekama, prodavnicama, zdravstvenom centru, banci).	Može detaljno da govori drugim članovima razreda o lokalnom području, aktivnostima koje se dešavaju tamo, ili na drugom mestu koje je posetila/posetio.
		Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da opiše svoju zajednicu.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da priča o svom dnevnom životu. Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da priča o poznatom Romu iz lokalnog područja.	Može jednostavno da govori o tipičnom danu u svojoj zajednici sa kratkim objašnjenjima kako bi rasjasnila/razjasnio nepoznate tačke. Može da ispriča jednostavnu priču ili zagonetku o poznatoj osobi iz lokalne romske zajednice.	Može detaljno da govori o značajnim aspektima romskog života u zajednici, gde je prikladno omogućiti poređenja sa načinom života Gadža. Može detaljno i dugo da priča o prednostima i izazovima romskog života u zajednici. Može detaljno i dugo da priča o romskom narodu i njihovom doprinosu lokalnom području.

MOJA ZAJEDNICA

	A1	A2	B1	B2
P I S A N J E	Može da prepíše ili napiše imena mesta u datom području. Može da prepíše sa table kratke rečenice koje opisuju aktivnosti povezane sa različitim mestima u datom području.	Može da napiše jednostavne rečenice koje opisuju njeno/njegovo omiljeno mesto u datom području i objašnjavaju zašto ga ona/on voli.	Može da napiše jednostavan, povezan tekst koji opisuje omiljeno mesto i šta se dešava tamo. Može da napiše kratak povezan tekst, pismo ili <i>i-mejl</i> koji opisuje gde se određena zgrada nalazi i zašto je ona bitna. Može da napiše razglednicu ili kratki <i>i-mejl</i> opisujući mesto u datom području.	Može da napiše jasan detaljan tekst opisujući područje u kojem ona/on živi i da smernice za određeni lokalitet u datoj oblasti. Može da napiše jasan detaljan prikaz oblasti dajući podatke o zanimanjima, aktivnostima i uslugama.
	Može da prepíše ili napiše ključne reči koje se odnose na život i aktivnosti romske zajednice.	Može da napiše jednostavne rečenice koje opisuju život u njenoj/njegovoj zajednici i njegovim dnevnim rutinama.	Može da napiše pismo ili <i>i-mejl</i> opisujući bitne aspekte romskog života. Može da napiše jednostavan povezan teksta opisujući aspekt ili aspekte strukture romske zajednice i/ili sistema.	Može da napiše jasan detaljan prikaz strukture romske zajednice. Može da napiše kratak detaljan prikaz bitnih struktura i sistema koji upravljaju životom romske zajednice.

Moja zajednica

Nivo	Veština		* Datum	** Datum	*** Datum
A1		Mogu da razumem imena ljudi koji rade i žive u mojem gradu ili zajednici. Mogu da pokažem na karti gde različiti ljudi rade. Mogu da razumem šta mi stariji ljudi kažu da uradim. Mogu da razumem pravila u svom domu ili zajednici.			
		Mogu da pročitam nazive zgrada i značajnih objekata u okruženju u kojem živim. Mogu da pročitam znake u okruženju u kom živim. Mogu da pročitam važna pravila za život u svojoj zajednici.			
		Mogu da pozdravim, zamolim i zahvalim ljudima koje sretnem. Mogu da odgovorim na neka pitanja o mestima u svom okruženju i o dešavanjima u njima. Mogu da odgovorim na neka pitanja o tome šta radim na različitim mestima. Mogu da odgovorim na neka pitanja o svojim osećanjima.			
		Mogu da kažem nešto o svojoj zajednici i svojim omiljenim mestima.			
		Mogu da napišem imena mesta u svom okruženju. Mogu da napišem nekoliko rečenica o dešavanjima u svom okruženju ili zajednici. Mogu da napišem nekoliko rečenica o tome šta radim na različitim mestima.			
A2		Mogu da razumem jednostavne priče o svakodnevnim aktivnostima ljudi. Mogu da razumem jednostavnu priču o ponašanju ili aktivnostim u svojoj zajednici.			
		Mogu da pročitam beleške o zbivanjima u svom gradu ili zajednici. Mogu da pročitam jednostavnu priču o svakodnevnom životu u svojoj zajednici.			
		Mogu da postavim pitanja o dešavanjima na različitim mestima u svom gradu ili zajednici i da na ista odgovorim. Mogu da objasnim zašto volim određena mesta ili aktivnosti u svom okruženju. Mogu da govorim o tome šta volim da radim u svom okruženju.			
		Mogu da govorim o svom omiljenom mestu. Mogu da govorim o mestu koje ne volim. Mogu da pričam o poznatoj ili važnoj osobi iz svog okruženja.			
		Mogu da napišem kraći tekst o mestima koje volim ili ne volim. Mogu da napišem kraći tekst o mestima koja sam posetila/ posetio. Mogu da napišem kraći tekst o svakodnevnim aktivnostima ljudi iz svoje zajednice. Mogu da napišem kraći tekst o događaju u svom okruženju ili zajednici.			

Moja zajednica

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem kad nastavnica/ nastavnik priča o lokalnim mestima ili događajima. Mogu da razumem film ili snimak o lokalnim događajima ili situacijama. Mogu da razumem kada mi je rečeno kako da se ponašam ili šta da radim u određenoj situaciji.			
		Mogu da razumem letak, kratku knjigu ili novinski članak o svom okruženju i događajima u njemu.			
		Mogu da diskutujem o mestima u svom okruženju koja sam posetila/ posetio i da odgovorim na pitanja o mojoj poseti. Mogu da govorim o tome šta rade ljudi na različitim poslovima. Mogu da govorim o značajnim zgradama i mestima u svojoj zajednici.			
		Mogu kratko da govorim o mestu koje sam posetio, o aktivnostima ljudi u različitim mestima i značaju istih za zajednicu. Mogu kratko da govorim o tipičnom danu u svojoj zajednici.			
		Mogu da napišem pismo ili <i>i-mejl</i> o nečemu što sam uradila/ uradio kod kuće. Mogu da pišem o poslu određenih ljudi iz svog okruženja. Mogu da napišem razglednicu o mestu koje sam posetila/ posetio. Mogu da napišem kratak opis romske zajednice i njene organizacije.			
B2		Mogu u potpunosti da razumem priču/opis okruženja ili zajednice. Mogu da razumem detaljno objašnjenje strukture romske zajednice. Mogu da razumem javno izlaganje ili film o važnoj ličnosti lokalnog okruženja.			
		Mogu da čitam knjige i članke o istoriji lokalnog okruženja i načinu života ljudi koji su tu u prošlosti živeli. Mogu da čitam novinske članke koji izveštavaju o aktuelnim dešavanjima u mom okruženju ili zajednici. Mogu da čitam novine ili internet-članke o događajima, aktivnostima ili situacijama u vezi sa Romima iz svog okruženja.			
		Mogu da diskutujem o aktivnostima u lokalnom okruženju, izražavajući svoja i tuđa mišljenja i stavove. Mogu da priprelim rad vezan za svoje lokalno okruženje. Mogu detaljno da diskutujem o svojoj lokalnoj zajednici i da objasnim elemente vezane za Rome u njoj.			
		Mogu opširno da govorim o lokalnom okruženju ili određenoj aktivnosti koja se dešava ili se desila u njemu. Mogu opširno da govorim o poseti zanimljivom ili značajnom mestu. Mogu opširno da govorim o životu u romskoj zajednici i da naznačim bitne kulturalne razlike između Roma i gadža. Mogu opširno da govorim o izazovima sa kojima se suočavaju Romi u svojim zajednicama. Mogu opširno da govorim o važnoj ličnosti lokalnog okruženja.			
		Mogu da napišem pismo upućujući jasno na mesta u lokalnom okruženju. Mogu da napišem izveštaj o važnim strukturama u svojoj lokalnoj zajednici.			

TEMA 4: ZANATI I ZANIMANJA ROMA

Ova tema istražuje tradicionalne zanate i zanimanja povezane sa različitim grupama Roma. Može se koristiti da identifikuje gde su se na lokalnom nivou održali ovi zanati i zanimanja.

Ova tema takođe podržava istraživanje područja u kojima su Romi uključeni danas, kao što su podučavanje, društvene usluge, savetovanje, itd.

Tradicionalni zanati koji mogu da se odnose na aktivnosti u učionici uključuju:

dresiranje životinja	izrada korpi	dresiranje medveda
kovanje	izrada cigala	izrada četki
pravljenje češagija	izrada odela	zabava (cirkus)
proricanje sudbine	prodaja cveća	zlatarstvo/srebrnarstvo
travarstvo	trgovina konjima	oštrenje noževa
rad sa metalom	muzičari	izrada mreža
grnčarstvo/popravke	pevanje	pričanje priča
trgovina	rad sa drvetom	

Dodatno, ova tema obuhvata pregled priča ljudi romskog porekla koji su postali poznati u različitim oblastima aktivnosti.

Videti takođe: **Ja i moja porodica** (strana 29)

Priroda i životinje (strana 88)

Hobiji i veštine (strana 96)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti reči za mesta u zajednici i aktivnosti koje se dešavaju tamo

Uzrast: 6-14

Nivo A1/A2

Metod:

1. Pripremiti niz fleš kartica sa nekim imenima različitih romskih zanata i zanimanja (posebno ona koja su povezana sa lokalnim regionom).
2. Unapred podučiti te reči i diskutovati o aktivnostima.
3. Mlade/mladi učenice/učenici crtaju slike prikazujući aktivnosti.
4. Starije/stariji učenice/učenici traže na internetu informacije/pričaju sa svojim porodicama i dobijaju relevantne slike/crtaju slike/pišu rečenice.
5. Učenice/učenici pripremaju izložbu na zidu koristeći fleš kartice i stavljajući svoje slike/tekst na odgovarajuću kartu.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Istražiti romske zanate ili zanimanja koja su bila zajednička u lokalnom području ili u porodičnoj grupi učenica/učenika.

Uzrast: 10-14

Nivo B1/B2

Metod:

1. Uvesti temu o zanimanjima lokalnog područja. Usmeriti se na prošla ili sadašnja zanimanja romskog naroda.
2. Učenice/učenici koji rade u parovima biraju zanimanje i iznose istraživanje koristeći sva dostupna sredstva (npr. knjige, internet, porodicu, itd.).
3. Svaki par priprema prezentaciju koristeći slike, postere, itd. sa pratećim tekstom.
4. Svaki par pravi prezentaciju ostatku razreda.
5. Slike i tekst su izloženi ili na zidu ili u knjizi.

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N j E	S L U Š A N j E	Može da prepozna i razume jednostavne reči za tradicionalne i aktuelne zanate i zanimanja romskog naroda kada su izgovoreni ili čitani naglas. Može da prepozna i razume reči povezane sa proizvodima različitih zanimanja (npr. obuća za konje, nakit, muzička izvedba, itd.)	Može da razume glavne tačke govora u učionici, uključujući priče, o aktivnostima romskih grupa pod uslovom da je rečnik koji se koristi poznat.	Može da sluša govor ili prezentaciju o romskim zanatima i zanimanjima i razume većinu onoga što je rečeno, pod uslovom da se govori sporo i jasno. Može da razume većinu audio ili vizualnog prikaza rada romske osobe (prošli ili sadašnji).	Može detaljno da razume opširan govor ili lekciju koja opisuje način života i aktivnosti povezane sa određenim zanatom ili aktivnošću. Može detaljno da razume govor u kontekstu obuke karijere koji opisuje zanimanja u kojima su Romi postigli određeni uspeh u sadašnjosti.
	Č I T A N j E	Može da prepozna i razume reči za različite zanate i zanimanja romskog naroda (prošle i sadašnje) kada se pojave na fleš karticama, posterima ili jednostavnim tekstovima. Može da prepozna i razume reči povezane sa proizvodima različitih zanata (npr. obuća za konje, nakit, muzička izvedba itd.) kada se pojave na fleš karticama, posterima ili u jednostavnim tekstovima.	Može da čita i razume kratke, jednostavne tekstove, uključujući bajke ili legende, koje sadrže opise zanata ili aktivnosti romskog naroda, pod uslovom da tekstovi sadrže poznate reči velike učestalosti.	Može da čita i razume tekstove o različitim zanatima i zanimanjima (priče, tekstove sa interneta, istorijske prikaze itd.). Može da čita i razume tekstove o istaknutim osobama romskog porekla.	Može da čita i razume detaljne opise tradicionalnih zanata i aktivnosti Roma u prošlosti. Može da čita i razume detaljno objašnjenje značaja zanata ili zanimanja u priči ili legendi. Može da čita i razume zahteve za ulaz u različite aktivnosti i zanimanja danas. Može da čita i razume biografski prikaz poznate osobe romskog porekla.

ZANATI I ZANIMANJA ROMA

U S M E N O I Z R A Ž A V A N j e	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da koristi gestikulaciju, ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da odgovori na jednostavna pitanja o tradicionalnim i modernim zanimanjima Roma.	Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o tipičnim aktivnostima i rutinama koje su povezane sa određenim zanatima i zanimanjima. Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o određenim romskim grupama i njihovoj povezanosti sa zanatima i zanimanjima. Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o zanatima i zanimanjima Roma danas.	Može da pita i odgovori na složenija pitanja o glavnim istorijskim aspektima različitih romskih zanata i profesija. Može da pita i odgovori na složenija pitanja o aktivnostima Roma danas. Može da pita i odgovori na složenija pitanja o istaknutim ljudima romskog porekla.	Može da postavi složenija i detaljnija pitanja starijim članovima porodice ili zajednice o njihovom pamćenju tradicionalnih romskih zanata i zanimanja. Može fluentno da stupi u diskusiju o tradicionalnim romskim zanatima i zanimanjima.
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi jednostavne izraze i rečenice da napravi kratku, moguće nekompletanu, izjavu o zanatima i zanimanjima članova porodice ili grupe. Može da koristi jednostavne izraze i rečenice da napravi kratke izjave o tipičnim zanatima ili zanimanjima Roma u svojoj državi ili području.	Može da koristi niz izraza i rečenica da kratko opiše istorijske zanate i zanimanja Roma u lokalnom području ili regionu. Može da koristi niz izraza i rečenica da kratko opiše lično iskustvo o tome kako vidi romskog zanatliju ili zanatliju na poslu.	Može da poveže rečenice na jednostavan način kako bi pričala/pričao o različitim romskim zanatima i zanimanjima na način primeren uzrastu. Može da poveže rečenice na jednostavan način da kratko govori o pojedincu romskog porekla koji je poznat ili čuven.	Može da govori redom i sa prikladnim opisnim detaljima, o aktivnostima Roma u prošlosti sa osvrtom na uticaj zanata ili aktivnosti na njihove živote. Može da govori o zanimanjima Roma danas. Može da govori o životima zanatlija nomadskih Roma u prošlosti i sadašnjosti i da ih uporedi. Može da govori o poznatoj osobi ili ljudima romskog porekla.
P I S A N j e	Može da prepíše ili napiše osnovne reči koje su u vezi sa zanatima i zanimanjima Roma. Može da prepíše ili napiše osnovne rečenice o romskim zanatima ili zanimanjima.	Može da piše kratke tekstove koristeći poznati rečnik da opiše šta su Romi radili u prošlosti u datom mestu ili regionu. Može da napiše kratke tekstove koristeći poznati rečnik da opiše Rome koji žive u različitim područjima ili državama.	Može kratko da piše o načinu života romskih zanatlija. Može da napiše kratak prikaz života poznatog Roma. Može da napiše kratak prikaz veze između različitih romskih grupa i određenih zanata i zanimanja.	Može da napiše prikaz, sa prikladnim detaljem, redom i kontekstualizacijom, tradicionalnih romskih zanata i zanimanja bilo na lokalnoj ili na generalnoj osnovi. Može da piše o poznatim osobama romskog porekla ističući značaj romske kulture na njihove živote.	

Zanati i zanimanja Roma

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
A1		Mogu da razumem reči koje označavaju različite zanate i zanimanja. Mogu da razumem reči koje označavaju različite proizvode različitih zanata.			
		Mogu da prepoznam reči koje označavaju različite zanate i zanimanja. Mogu da prepoznam reči koje označavaju proizvode ljudi koji se bave različitim zanatima .			
		Mogu da postavim veoma jednostavna pitanja o poslovima kojima se ljudi bave danas i da na ista odgovorim.			
		Mogu da imenujem zanate i zanimanja kojima su se bavili ljudi u mom lokalnom okruženju u prošlosti i danas.			
		Mogu da napišem reči koje označavaju zanate i zanimanja karakteristične za Rome u prošlosti i sadašnjosti. Mogu da napišem nekoliko rečenica o tim zanatima i zanimanjima.			
A2		Mogu da razumem jednostavnu priču o romskim zanatlijama i o onome što su radili.			
		Mogu da pročitam jednostavnu priču koja opisuje šta su Romi radili svakodnevno.			
		Mogu da vodim jednostavan razgovor o aktivnostima karakterističnim za ljude koje se bave određenim zanatima. Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o raznim romskim zanatljikama/zanatlijama i njihovim aktivnostima. Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o aktivnostima Roma u svojoj zajednici danas.			
		Mogu ukratko da opišem određeni zanat ili zanimanje koje je za mene posebno značajno. Mogu ukratko da opišem zanatliju/zanatliju na poslu.			
		Mogu da napišem kraće pismo ili tekst u kom opisujem zanate i zanimanja Roma u svom okruženju u prošlosti. Mogu ukratko da pišem o zanatima i zanimanjima Roma na različitim područjima.			

Zanati i zanimanja Roma

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem priču o tradicionalnim zanatima Roma. Mogu da razumem film ili radio-emitovanje u kom se opisuje posao jedne Romkinje/ jednog Roma ili cele grupe.			
		Mogu da razumem priču ili neki drugi tekst o zanatima karakterističnim za Rome u prošlosti i danas. Mogu da čitam o Romkinji koja je postala poznata/ Romu koji je postao poznat bavljenjem određenim zanatom ili aktivnošću.			
		Mogu da postavim pitanja o osnovnim zanatima i zanimanjima Roma u prošlosti i sadašnjosti i da na ista odgovorim. Mogu da postavim pitanja o važnosti romskih zanata i zanimanja i da na ista odgovorim. Mogu da postavim pitanja o aktivnostima Roma danas i da na ista odgovorim.			
		Mogu kratko da govorim o poznatoj Romkinji/ poznatom Romu. Mogu kratko da govorim o različitim zanatima i zanimanjima određenih romskih grupa.			
		Mogu da pišem o načinu života romskih zanatlija. Mogu da pišem o različitim romskim grupama i zanatima i zanimanjima karakterističnim za njih.			
B2		Mogu da razumem detaljnu priču o romskim zanatima i načinima života. Mogu da razumem izlaganje koje me profesionalno usmerava u okviru određenih oblasti i aktivnosti.			
		Mogu da čitam detaljan izveštaj o zanatima i aktivnostima Roma u prošlosti. Mogu da čitam izveštaj o važnosti određene zanate ili zanimanja Roma za okruženje ili region. Mogu da čitam detaljne informacije o tome kako se počinje baviti nekom romskim zanatom ili poslom. Mogu da čitam biografiju o važnoj romskoj zanatliji/ važnom romskom zanatliji.			
		Mogu da, u cilju pripreme nekog projekta, diskutujem o važnosti zanata i zanimanja u romskoj istoriji. Mogu da pitam posetioca svoje škole da razgovaramo o zanatima i zanimanjima Roma.			
		Mogu da govorim o aktivnostima Roma u prošlosti i da objasnim važnost njihovih zanata i zanimanja za različite regije. Mogu detaljno da govorim o zanimanjima Roma danas. Mogu da iznesem poređenje života romskih zanatlija/zanatliji u prošlosti i danas, objašnjavajući prednosti i mane. Mogu detaljno da govorim o poznatoj Romkinji/ poznatom Romu i njenom/ njegovom uticaju na lokalni ili međunarodni život.			
		Mogu da napišem detaljan izveštaj o tradiciji romskih zanata i njihovoj važnosti. Mogu da pišem o važnosti romskog doprinosa ekonomskom i društvenom životu.			

TEMA 5: PRAZNICI I PROSLAVE

Ova tema bi trebalo da uključi sledeće tačke:

1. Proslave koje obeležavaju životni ciklus:
rođenje i krštenje, uključujući značaj kumstva
veridbu i brak
rituale povezane sa smrću, žalošću i komemoracijom
2. Zajedničke praznike loknog regiona, uključujući religijske praznike
3. Prilike kada se romske zajednice okupljaju, kao što su:
Međunarodni Dan Roma (8.april)
Sv. Sara (hodočašće u Les Saintes-Maries de la Mer u Camargue)
sajmovi konja
romski kulturni praznici
4. Komemorativni događaji uključujući *Samurdaripe (Murdaripen)*, Sećanje na holokaust

Pošto su svetkovine i proslave prilike koje okupljaju ljude, ova tema takođe podrazumeva istraživanje usmene tradicije pesama, poema, priča i zagonetki koje reflektuju istoriju i različita iskustva.

Videti takođe: **Ja i moja porodica** (strana 29)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti kada se značajne proslave dešavaju, njihov razlog i svrha, i šta učenici rade tokom ovih proslava.

Uzrast: 4-14

Nivo A1/A2

Metod:

1. Pitati učenice/učenike o značaju proslava u njihovim životima
2. Pričati o tome u koje vreme godine se dešavaju ove proslave-mesec, godišnje doba.
3. Učenice/učenici pričaju o tome šta se dešava tokom ovih proslava (npr. posebna jela, poseta porodici, odmor, itd.)
4. Napraviti listu različitih proslava na tabli, kategorisati ih u lična (npr. rođendan), porodična, lokalna, nacionalna i posebno romska.
5. Napraviti veliku kartu na zidu koja je podeljena u mesece, godine i napisati proslave u odgovarajućem mesecu sa napomenom koja objašnjava čija je to proslava.

PRAZNICI I PROSLAVE

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da prepozna i razume reči u vezi sa praznicima i proslavama kada su naglas izgovorene ili pročitane. Može da prati jednostavna izgovorena uputstva kako bi pronašao/pronašao slike ili predmete u učionici koji su povezane sa različitim praznicima i proslavama.	Može da prepozna i razume zajedničke reči povezane sa praznicima i proslavama kada nastavnica/nastavnik uvodi temu na času. Može da prati na opštem nivou priče i govor u učionici o praznicima i proslavama. Može da razume uputstva za pripremanje proslave kada se koriste poznate reči velike učestalosti.	Može da razume glavne tačke govora u učionici o praznicima i proslavama, koristeći vizualnu podršku (npr. ilustracije u knjizi sa tekstom) kako bi proverila/proverio objašnjenje nastavnice/nastavnika. Može da razume glavne tačke video zapisa koji pokazuje tipične aktivnosti u toku lokalne ili nacionalnog praznika.	Može da razume detaljno priču o razlozima praznika, proslave ili komemoracije. Može da razume detaljna uputstva za pripremanje proslave.
		Može da prepozna i razume reči u vezi sa praznicima, proslava, a i posebnim događajima u romskoj zajednici.	Može da razume jednostavnu priču zasnovanu o prazniku ili proslavi kada se koriste poznate reči velike učestalosti i, ukoliko je moguće, postoji vizualna podrška. Može da razume jednostavnu priču koja se odnosi na određenu situaciju ili iskustvo kada se ljudi okupe da slave ili vrše komemoraciju.	Može da razume glavne tačke u prikazu praznika ili proslava specifičnih za romske zajednice. Može da razume glavne tačke u priči ili pesmi koje se odnose na proslavu, praznik ili komemoraciju.	Može detaljno da razume priču ili diskusiju o romskom prazniku, proslavi ili komemoraciji, uključujući svrhu događaja i kako se priprema za to. Može detaljno da razume značajne priče ili pesme povezane sa određenim proslavama, praznicima ili komemoracijama.
	Č I T A N J E	Može da prepozna i razume reči u vezi sa praznicima i proslavama na posterima ili fleš karticama i u veoma jednostavnim tekstovima.	Može da čita i razume jednostavan opis praznika ili događaja oko praznika, koristeći slike kao podršku. Može da čita i razume jednostavne priče koje sadrže poznat rečnik velike učestalosti o tipičnom prazniku ili aktivnostima proslave (npr. porodično pripremanje itd.)	Može da čita i razume glavne tačke teksta bilo da su aktuelne ili istorijskog karaktera koje opisuju praznike i proslave.	Može da čita članke o praznicima i proslavama, uključujući pozadinu, istoriju i tradicije koje stoje iza njih.
		Može da prepozna i razume reči u vezi sa praznicima i proslavama koje se redovno održavaju u porodici ili zajednici.	Može da čita jednostavnu bajku zasnovanu na proslavi ili događaju koji sadrži veliku količinu poznatih reči.	Može da čita i razume glavne tačke u tekstu koje opisuju praznik ili proslavu tipičnu za život romske porodice ili zajednice.	Može detaljno da razume prikaze tipičnih romskih praznika, proslava ili okupljanja, razumevajući njihovu istoriju, svrhu, i tradicije povezane sa njima.

PRAZNICI I PROSLAVE

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A N J E	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da odgovori na pitanja o tome kada su se održali značajni lokalni ili nacionalni praznici, koristeći ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice.	Može da postavi jednostavna pitanja o praznicima koji su nepoznati. Može da razmeni sa drugim učenicima osnovne informacije o tome kako se slave određeni praznici u njenom/njegovom domu.	Može da priča i da poredi porodične/religijskepr oslave sa drugim učenicama/učenicima. Može da pita i odgovori na pitanja o tipičnim praznicima na drugim mestima.	Može da diskutuje sa fluentnošću i spontanošću o iskustvu prisustvovanja prazniku ili proslavama i da izrazi lične stavove o njima.
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da odgovori na pitanja o dešavanjima u porodici ili zajednici koje je iskusila/iskusio koristeći ključne reči ili jednostavne izraze/rečenice.	Može da odgovori jednostavnim rečima o prazniku ili prilici koje su značajne u njenoj/njegovoj porodici ili zajednici ili o događaju koji se nedavno desio.	Može da opiše i odgovori na pitanja o tome šta se dešava u toku praznika ili proslave u njenoj/njegovoj porodici ili zajednici.	Može detaljno da priča o planovima i iskustvima sa praznika ili proslave u porodici ili zajednici.
	G O V O R N A	Može da navede glavne praznike u godini.	Može da koristi niz izraza i rečenica da jednostavno opiše prisustvovanja lokalnom ili nacionalnom prazniku.	Može da opiše ostatku razreda iskustvo učestvovanja u prazniku.	Može detaljno i opširno da govori o prazniku, informacijama redom i da omogući opisnu pozadinu i lične odgovore.
	P R O D U K C I J A	Može da navede događaje koji su značajni u životu Roma u porodici ili zajednici.	Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše specijalnu proslavu u domu. Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše glavne tačke određene proslave ili događaja. Može da koristi niz izraza i rečenica da kaže glavne tačke priče vezane za proslavu ili značajan događaj.	Može da opiše ostatku razreda poseban događaj/proslavu u porodici (religijski praznik, novu bebu, itd.). Može da opiše ostatku razreda iskustvo prisustvovanja proslavi kao što je venčanje ili sahrana. Može da ispriča priču povezanu sa određenim događajem/proslavom ili komemoracijom.	Može detaljno i opširno da govori o značajnim proslavama u životu Roma i njihovom kulturnom značaju za članove romske zajednice. Može da govori nadugačko priču ili pesmu određene važnosti za praznik, proslavu ili komemoraciju.
P I S A N J E		Može da prepíše ili napiše imena glavnih praznika. Može da prepíše sa table kratke rečenice o praznicima ili proslavama.	Može da napiše jednostavne rečenice opisujući održanu zabavu usled proslave praznika (npr. hrana, odeća, zabava itd.).	Može da napiše kratak tekst/pismo koje opisuju praznik ili proslavu sa komentarima svojih reakcija (npr. uzbuđenje, nervoza, radost, umor itd.).	Može da napiše detaljan prikaz praznika ili proslave objašnjavajući svrhu događaja i opisujući šta se održalo i izražavajući ličnu reakciju.
		Može da prepíše ili napiše imena značajnog događaja ili proslave.	Može da napiše jednostavne rečenice opisujući događaj u porodici (npr. novu bebu u porodici ili zajednici). Može da napiše jednostavne rečenice opisujući glavne karakteristike događaja ili proslave u porodici ili zajednici koja je zasnovana na ličnom iskustvu ili prepričavanju ili priči.	Može da napiše kratak tekst, pismo ili <i>i-mejl</i> koji opisuju proslavu ili događaj kojoj je prisustvovala/prisustvovao u porodici ili zajednici.	Može da napiše detaljan prikaz određenih proslava ili događaja iz romske istorije, tradicije ili života u zajednici. Može da napiše detaljno poređenje romskih praznika i proslava sa lokalnim i nacionalnim događajima.

Praznici i proslave

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
A1		Mogu da razumem reči vezane za značajne praznike i proslave u svom lokalnom okruženju. Mogu da razumem reči vezane za praznike i proslave u svojoj porodici i zajednici.			
		Mogu da prepoznam reči vezane za važne praznike i proslave kada ih vidim na grafikonu, kalendaru, posteru.			
		Mogu da postavim jednostavna pitanja u vezi sa glavnim praznicima u svom lokalnom okruženju i da na ista odgovorim. Mogu da postavim jednostavna pitanja u vezi sa važnim događajima u svojoj porodici ili zajednici.			
		Mogu da imenujem glavne praznike u toku školske godine. Mogu da imenujem glavne proslave koje su važne u mojoj porodici ili zajednici i da kažem u koje doba godine se dešavaju.			
		Mogu da prepisem ili napišem imena važnih praznika ili proslava u svom okruženju. Mogu da prepisem ili napišem nekoliko rečenica o važnim događajima u svom okruženju ili porodici i zajednici.			
A2		Mogu da prepoznam kada se u nekoj priči govori o važnom prazniku ili događaju. Mogu da prepoznam kada nastavnica/ nastavnik govori o određenom prazniku, proslavi ili događaju. Mogu da razumem jednostavna uputstva za pripremu važnog događaja.			
		Mogu da čitam jednostavnu priču o važnom prazniku ili proslavi. Mogu da čitam jednostavan tekst o pripremama porodice za važnu proslavu.			
		Mogu da postavim pitanje o praznicima koji se pominju u pričama i da na njih odgovorim. Mogu da pitam svoje prijatelje kako se praznuje u njihovim domovima. Mogu da postavim pitanja vezana za praznik koji je veoma bitan mojoj porodici ili zajednici.			
		Mogu da iznesem veoma jednostavan izveštaj o šrazniku ili proslavi u svom domu. Mogu da iznesem veoma jednostavan izveštaj o važnim delovima praznika ili proslave. Mogu da dam jednostavan opis posebnog događaja kom sam prisustvovala/ prisustvovao.			
		Mogu da napišem nekoliko rečenica o praznicima ili proslavama kojima sam prisustvovala/ prisustvovao. Mogu da napišem nekoliko rečenica o razlozima za određenu proslavu.			

Praznici i proslave

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem informacije o praznicima i proslavama i pripremama i planovima za događaj. Mogu da razumem suštinu filma o određenom prazniku ili proslavi. Mogu da razumem suštinu priče ili pesme o određenom prazniku, proslavi, pomenu.			
		Mogu da pročitam i razumem pisani opis dešavanjima tokom praznika ili proslave. Mogu da razumem suštinu novinskog ili internet-članka o nekom prazniku.			
		Mogu da diskutujem i poredim kako se proslavljaju događaji u različitim zajednicama i porodicama. Mogu da postavim pitanja o proslavama u drugim mestima i njihovim značenjima koja su mi nepoznata. Mogu da objasnim kako se neki događaj proslavlja u mom domu ili zajednici.			
		Mogu da opišem svoje učešće u nekom prazniku ili događaju u svojoj kući ili zajednici. Mogu da objasnim šta se desilo tokom proslave i da iznesem svoj utisak o njoj. Mogu da ispričam priču vezanu za određeni događaj.			
		Mogu da napišem pismo u kom opisujem praznik ili proslavu u svojoj porodici ili okruženju, iznoseći svoje utiske o njihovim delovima.			
B2		Mogu da razumem govor koji iznosi istoriju ili smisao određenog praznika ili određene proslave. Mogu da razumem detalje praznika ili proslave (npr. razlog praznovanja, izbor hrane, bitne ljude itd.).			
		Mogu da čitam o praznicima i razumem njihovu kulturološku ili istorijsku osnovu.			
		Mogu da diskutujem o prisustvu na praznicima ili proslavama i da iznesem lično mišljenje i utisak o tim događajima. Mogu da diskutujem o pripremnim planovima za praznik ili proslavu i da prepoznam i objasnim važne aspekte.			
		Mogu da govorim o prazniku, iznoseći detalje istorije i tradicije vezane za događaj. Mogu detaljno da govorim o važnosti proslava u našim zajednicama i životima. Mogu da izrecitujem reči pesme koja je važna za neku proslavu ili pomen. Mogu da ispričam priču koja se po običaju priča na nekoj proslavi ili komemoraciji.			
		Mogu da napišem izveštaj o važnom prazniku ili proslavi sa detaljima o razlogu, svrsi i specifičnostima vezanim za događaj. Mogu da napišem detaljno poređenje tipičnih praznika i proslava.			

TEMA 6: U ŠKOLI

Neki od deskriptora za ovu temu imaju za cilj da potpomognu razumevanje školskih aktivnosti kod kuće učenice/učenika. Na primer, deskriptor *Može da razume osnovne informacije o prestanku škole, o poseti lekara, o promeni rutina/rasporeda itd.* (A2, slušanje), treba da bude povezan sa domom učenice/učenika, konkretno u onim slučajevima gde je romski prvi jezik govornika.

Život Roma i romanipe može da se uključi u kontekst tipične školske nastave.

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Učenje o područjima na kojima žive grupe Roma (geografski pristup)

Uzrast: 8-14 godina

Nivo: A1-B2

Metod:

1. Nastavnica/nastavnik pita učenice/učenike o tome gde sada žive grupe Roma.
2. Učenice/učenici razmišljaju o tome i odgovaraju.
3. Učenice/učenici dodaju informacije o različitim zemljama - *To je blizu ove zemlje; To je na severu gde može biti jako hladno* itd.
4. Učenice/učenici pronalaze te zemlje na geografskoj karti i naslikaju simbol na onima gde žive Romi.
5. Učenice/učenici pronalaze dodatne informacije o tim zemljama i pišu kratak tekst sa opisom svake zemlje.
6. Napisani tekst se tada prikazuje zajedno sa kartom.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Uvod u istoriju Roma (istorijski pristup)

Uzrast: 7-14 godina

Nivo: A1-B2

Metod:

1. Svaka učenica/učenik priprema hronološki spisak sa bitnim događajima koji su im obeležili život.
2. Učenice/učenici diskutuju o tome šta uopšteno znači *istorija*.
3. Nastavnica/nastavnik uvodi ustoriju Roma kao temu.
4. Učenice/učenici koriste geografske karte da bi pratili kretanja Roma od Indije i stavljaju relevantne datume na kartu.
5. Nastavnica/nastavnik ispriča nešto o istoriji Roma.
6. Učenice/učenici se pripremaju da dobiju ulogu u tom putovanju i da ispričaju svoje priče.
7. Učenice/učenici napišu priču o putovanju i čitaju je pred razredom ili je prezentuju koristeći lutke.

Dodatak:

Uzrast: 10-14

Nivo: A2+ - B2

Učenice/učenici slušaju/čitaju priču (legendu ili bajku) koja oslikava iskustvo ili na neki od aspekata života Roma u prošlosti.

U ŠKOLI

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N j E	Može da razume osnovna pravila u školi i učionici kada se objasne vrlo jednostavno i sa odgovarajućim mimikom.	Može da razume uputstva data u učionici, na igralištu itd.	Može da razume detaljnija uputstva u učionici i uopšte u školskom okruženju.	Može da razume duži govor, npr. razgovor ili prezentaciju o temi vezanoj za školu i može da prepozna činjenice.
		Može da prepozna i razume nazive nameštaja i opreme u školi, kada se te reči nađu u uputstvima.	Može da razume osnovne informacije o prestanku škole, o poseti lekara, o promeni rutina/rasporeda itd.	Može da razume prezentaciju poznate teme prikladne njegovim godinama kada je izvodi druga učenica/učenik (<i>Moja interesovanja, Moja porodica, Moja skorašnja iskustva</i> itd).	Može da do detalja razume film ili audio zapis na bliskom jezičkom varijetetu, kada je tema vezana za školu.
		Može da razume i prati vrlo jednostavna uputstva o tome kako igrati neku igru na igralištu ili sportskom terenu.	Može da razume suštinu teme nastave kada se objasni jednostavno.		
		Može da razume ključne reči u roditeljskim uputstvima vezanim za školu ili o opisima škole.	Može da razume informaciju koju mora preneti roditeljima.	Može da razume instrukcije nastavnice/nastavnika ili opis događanja vezanih za romske učenice/učenike.	Može da razume do detalja govor ili prezentaciju u školi kada govori član romske zajednice ili stručnjak o Romima.
	Č I T A N j E	Može da prepozna i razume natpise ili osnovna obaveštenja sa postera u školi (npr. poster o građenju upitnih oblika).	Može da razume tekstove o školi u kojima su frekventne njima liske reči ili one koje su skoro učili.	Može da čita i razume tekst u školskom udžbeniku ako su objašnjene komplikovane ključne reči i/ili koncepti.	Može da čita članak iz novina o školi ili problemima sa kojim se učenice/učenici suočavaju u njoj i da razume date stavove.
		Može da prepozna i razume znake u školi (<i>Požar, Izlaz, Zabranjeno trčanje...</i>)			
		Može da prepozna i razume reči i brojeve na posterima i crtežima u učionici (dane u nedelji, mesece...).			
		Može da pronađe svoje ime na spisku.			
		Može da prepozna i razume ključne reči u rasporedu časova.			
			Može da čita jednostavne priče o romskoj deci u školi pod uslovom da su prilagođene uzrastu i da sarže frekventne bliske reči.	Može da čita priče dece koja su u vreme školovanja iskusila pritisak zbog toga što su drugačija.	Može da čita članke ili izveštaje o izazovima sa kojima se susreću Romi ili druge etničke manjine u školovanju.

U ŠKOLI

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A Nj	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	<p>Može da traži dozvolu za nešto ili da privuče pažnju nastavnice/nastavnika na prikladan način.</p> <p>Može da odgovori neverbalno (klimanjem ili odmahivanjem glave), jednom rečju ili jako kratkim odgovorom na jednostavno pitanje o školi ili učionici.</p> <p>Može da koristi <i>molim</i> i <i>hvala</i> prikladno.</p> <p>Može da traži poznati predmet ili materijal u učionici (knjigu, olovku, papir itd).</p>	<p>Može da zamoli ostale u učionici za pažnju.</p> <p>Može da prenese jednostavnu poruku od jedne nastavnice/nastavnika drugom.</p> <p>Može da se sporazume sa drugima kada rade zajedno neku aktivnost u učionici (slikaju, prave maketu, rade vežbe itd).</p> <p>Uz pomoć nastavnice/nastavnika, može da objasni novonastalu situaciju (npr. raspravu sa drugima).</p>	<p>Može spontano da komunicira na igralištu ili sportskom terenu, kada se igra sa drugima.</p> <p>Može da pita i odgovori na konkretno pitanje o učionici ili da učestvuje u diskusiji.</p>	<p>Može u potpunosti da učestvuje u diskusiji kada su u pitanju teme vezane za školu i da jasno izražava svoj stav.</p> <p>Može da detaljno diskutuje o važnosti obrazovanja kod mladih ljudi danas.</p>
		<p>Može da kaže roditeljima nove reči koje je naučio u školi i da im pokaže svoje udžbenike.</p>	<p>Može jednostavno da opiše roditeljima događanja i situacije koje su se dogodile u školi.</p> <p>Može da odgovori na jednostavno pitanje i da kaže roditeljima zašto voli školu i šta tamo uči.</p>	<p>Može da diskutuje sa roditeljima ili drugim članovima porodice o tome šta se dešava u školi.</p> <p>Može da pita i odgovori detaljno na pitanje o školi i iskustvima bezanim za nju.</p>	<p>Može spontano i fluentno da komunicira sa izvornim govornicima na teme vezane za školu i za lična iskustva o školi i učenju.</p> <p>Može detaljno da diskutuje o važnosti obrazovanja romske dece.</p>
	G O V	<p>Može da korisiti ključne reči i jednostavne fraze/rečenice da opiše rutinu u učionici ili igru.</p>	<p>Može da koristi seriju fraza i rečenica da opiše šta gleda na televiziji, kako voli da radi domaći zadatak posle škole i šta radi kod kuće.</p>	<p>Može da objasni drugim učenicama/učenicima različita školska iskustva (npr. u drugom mestu itd).</p>	<p>Može da govori detaljno o temama vezanim za školu (npr. takmičenje, fudbalska utakmica, poseta itd).</p> <p>Može detaljno da prestavi svoj stav na neku temu/pitanje.</p>

E	O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi ključne reči da kaže članovima porodice o onome šta radi u školi	Može da koristi seriju fraza i rečenica da opiše porodici ili članovima zajednice šta se radilo u školi, šta najviše voli u školi, šta mora da uradi za domaći zadatak i koji sport voli.	Može jednostavno da govori o razlozima zbog kojih deca treba da idu u školu.	Može dati mišljenje i važnosti obrazovanja jasno obrazlažući svoj stav.
		<p>Može da prepíše pismo i da prepíše ključne reči sa table, uključujući i fraze i jednostavne rečenice vezane za temu učionice.</p> <p>Može da prepíše ili napiše ključne reči vezane za raspored ili nastavu.</p>	<p>Može da napiše jako kratak tekst gde opisuje aktivnosti u učionici ili druge učenice/učenike iz razreda.</p> <p>Može da napiše jako kratak tekst na temu onog što se skoro radilo na času.</p> <p>Može da napiše kratko pismo članu porodice o život ili istoriju Roma.</p>	<p>Može da napiše izveštaj o dnevnoj rutini u školi.</p> <p>Može da piše o prijateljima iz škole i o aktivnostima koje vole zajedno da rade (npr. u formi pisma).</p> <p>Može da istraži i govori o životu Roma, njihovoj istoriji i tradiciji, koristeći zajednicu da pronađe detalje vezane za to.</p>	<p>Može da napiše jasan i detaljan tekst (npr. esej ili pismo) o mnogim temama vezanim za iskustvo u školi, za konkretna interesovanja, nastavu, događanja u školi itd.</p> <p>Može da učestvuje na obaveznom projektu o jednom ili više aspekata života i kulture Roma, samostalno ili u saradnji sa drugima.</p>
P I S M A Nj E		Može da pokaže roditeljima kako ona piše bitne reči koje je naučila/naučio u školi.	Može da napiše kratko pismo članu porodice ili prijatelju i opiše učionicu ili druge učenice/učenike u njoj.	Može da napiše pismo, <i>i-mejl</i> ili kratak izveštaj o dnevnoj rutini u školi i o lepim momentima đачkog doba.	Može da napiše jasan i detaljan izveštaj o iskustvima u školi i o razlozima za postizanje formalnog obrazovanja.

U školi

U školi					
Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
A1		Mogu da razumem pravila koja škole i učionice. Mogu da razumem reči koje označavaju različite stvari u učionici. Mogu da razumem kada nam nastavnica/ nastavnik kaže da nešto uradimo.			
		Mogu da čitam natpise na plakatima ili na knjigama. Mogu da čitam reči i izraze koji mi pomažu da koristim romski jezik. Mogu da čitam obaveštenja i znake. Mogu da pronađem svoje ime na spisku učenika odeljenja. Mogu da čitam školski raspored. Mogu da čitam nazive dana u nedelji i meseci u godini.			
		Mogu da tražim dozvolu za nešto na času. Mogu da pitam nastavnicu/ nastavnika za pomoć. Mogu da odgovorim na pitanje sa „da“, „ne“ ili sa nekoliko reči. Mogu da postavim pitanje u vezi sa stvarima u učionici.			
		Mogu da opišem neku aktivnost kojom se bavim tokom časa.			
		Mogu da prepisem ili napišem reči i izraze u vezi sa gradivom koje učim. Mogu da prepisem ili upišem reči u tabelu.			
A2		Mogu da razumem uputstva koje mi da nastavnica/ nastavnik. Mogu da razumem informacije u vezi sa školom. Mogu da razumem neke informacije u vezi sa gradivom koje učimo.			
		Mogu da čitam tekstove u vezi sa gradivom koje proučavamo na času, ukoliko sam prethodno naučila/ naučio reči iz te oblasti.			
		Mogu da se uputim poruku nastavnici/ nastavniku. Mogu da pričam sa drugom učenicom/ drugim učenicom o nekoj aktivnosti sa časa. Mogu da izložim problem nastavnici/ nastavniku.			
		Mogu da kažem šta sam radila/ radio za domaći zadatak. Mogu da pričam o televizijskoj emisiji ili filmu koji sam gledala/ gledao. Mogu da opišem stvari koje radim kod kuće.			
		Mogu da napišem kratak sastav o svojoj školi, učionici ili o tome šta radim na času. Mogu da napišem nekoliko rečenica o tome šta učimo na času.			

U školi

U školi					
Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
B1		Mogu da razumem uputstva i informacije date na času ili u školi uopšte. Mogu da razumem izlaganje druge učenice/ drugog učenika, ukoliko sam proučila/ proučio temu unapred. Mogu da razumem film na temu koja mi je bliska.			
		Mogu da čitam i razumem školske tekstove ili priče, ukoliko proučim teže reči i ideje unapred.			
		Mogu da razgovaram sa ostalim učenicama/ učenicima iz odeljenja o tome šta radimo. Mogu da pričam sa svojim roditeljima o tome šta radimo u školi. Mogu da odgovorim na pitanja koja mi postave nastavnica/ nastavnik ili roditelji.			
		Mogu da objasnim svoje ideje u vezi sa nekom aktivnošću ili nekim projektom. Mogu kratko da govorim o nečemu što učim ili radim van škole.			
		Mogu da napišem kratak sastav, pismo ili <i>i-mejl</i> o svojim svakodnevnim školskim zadacima, iznoseći detalje o različitim aktivnostima. Mogu da napišem pismo ili <i>i-mejl</i> o ljudima koje poznajem. Mogu da pišem o stvarima koje volim da radim sa svojim prijateljima.			
B2		Mogu da razumem govor ili predavanje o školi, obrazovanju ili o školovanju u prošlosti. Mogu da razumem film ili radio-emisiju o školi danas ili u prošlosti.			
		Mogu da čitam članak ili izveštaj o školi ili obrazovanju, razumevajući pritom različita stanovišta u njemu izražena. Mogu da čitam članak o izazovima s kojima se susreću mladi tokom školovanja, razumevajući pritom iskazana mišljenja.			
		Mogu da sa izvornim govornikom diskutujem o stvarima u vezi sa školom, svakodnevnim aktivnostima i ličnim iskustvima. Mogu spontano i tečno da učestvujem u školskim diskusijama ili debatama.			
		Mogu da govorim o uobičajenim školskim aktivnostima, iznoseći svoje mišljenje i stavove. Mogu opširno da govorim o nekom događaju ili aktivnosti u školi. Mogu da izrazim i obrazložim svoje mišljenje o nekoj temi u vezi sa školom ili obrazovanjem.			
		Mogu da napišem jasan i detaljan izveštaj o aktivnosti na času ili nekoj drugoj školskoj aktivnosti. Mogu da napišem sastav na određenu temu koja me interesuje. Mogu da napišem detaljan izveštaj o nekom školskom iskustvu ili o iskustvu u proučavanju određene teme. Mogu da napišem detaljan izveštaj o temi kojom se bavim u okviru nekog projekta.			

TEMA 7: PREVOZ I PUTOVANJA

Ova tema omogućava učenje o putovanju Roma iz Indije (npr. ako su putovali, gde su putovali), i načina putovanja Roma danas (npr. gde putuju zašto zašto staju itd.).

Takođe omogućava istraživanje tradicije vezane za život u čergi (npr. odluke gde da se stane, kada putovati, uređivanje čerge, hrana, voda itd.).

Aktivnosti u učionici treba da obuhvate različite stilove života Roma koji stalno žive na jednom mestu i onih koji su polunomadi.

Putovanje treba proučavati u vezi sa zanimanjem, npr. rad u cirkusu, prodavnje robe na različitim mestima itd.

Videti takođe: **Moja zajednica** (str. 41)

Zanati i zanimanja Roma (str. 48)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti osnovne reči o vrstama prevoza

Uzrast: 4-8 godina   **Nivo:** A1

Metod:

1. Razmisliti o svim mogućim načinima putovanja ljudi (npr. peške, biciklom, autom, vozom, na magarcu itd.)
2. Napisati svaku reč na tablici sa imenom učenice/učenika koji je predložio tu reč.
3. Staviti tablicu na zid da bi se omogućila podrška.
4. Mlađe učenice/učenici nacrtaju sliku putovanja i obeleže glavne delove.
5. Starije učenice/učenici pišu kratak tekst (npr. 5 rečenica) o svom putovanju.

Dodatak:

Pročitati priču o putovanju za koju su korišćene poznate reči.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Projekat istraživanja važnosti putovanja u istoriji i tradiciji Roma.

Uzrast: 11-14 godina

Nivo: B1-B2

Metod:

1. Diskutovanje o istoriji i tradiciji Roma u vezi sa putovanjima.
2. Poređenje ove tradicije sa modernom situacijom u mnogim zemljama.
3. Podeliti učenice/učenike u grupe po troje
4. Svaka grupa diskutuje o tome kako pripremiti projekat o putovanju Roma.
5. Grupa mora istražiti (intervjuisati Rome, čitati tekstove i pretražiti internet itd.) i treba da skupe svoje informacije pod različitim naslovima.
6. Grupe pripremaju postere koji se sastoje od slika i tekstova. Mogu uključiti i audio zapis
7. Grupa predstavlja projekat odeljenju.

PREVOZ I PUTOVANJA

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da prepozna i razume osnovne reči koje se odnose na različite vrste prevoza (voz, auto, avion itd.) kada se izgovore ili pročitaju glasno	Mogu da razumeju bitno o različitim vrstama prevoza kada je reč o razgovoru u učionici i o pričama i drugim tekstovima koji se čitaju u učionici na glas	Može da razume poentu govora o putovanju. Može da razume poentu teme vezane za prevoz i putovanje kada se o njoj govori u učionici. Možeda prepozna i razume sve frekventne reči vezane za prevoz i putovanje Može da razume poentu mobilnosti ljudi i zašto oni emigriraju i sele se u druge države	Može da razume govor ili izveštaj vezan za detalje i iskustva sa putovanja i načina putovanja.
	A N J E	Može da prepozna i razume osnovne reči koje se odnose na prevoz i putovanje u kulturi Roma.	Može da razume poentu legende ili priče o prevoznim sredstvima koje koriste Romi.	Može da razume poentu u govoru medija ili uživo kada se opisuje putovanje. Može da razume bitno o prevoznim sredstvima koje su koristili Romi u prošlosti. Može da razume tradiciju tipičnu za život u čergi. Može da razume razloge preseljenja porodice ili grupe u drugo mesto.	Može da razume priču ili legendu o putovanju Roma koja se odnosi na tradiciju i verovanja vezana za putovanja i čergu. Može da razume detalje putovanja kada ih izgovori stariji član porodice ili zajedice. Može da razume razgovor o migracijama i razlozima zašto se Romi sele u druga mesta.
	Č I T A N J E	Može da prepozna i razume natpise na slikama i posterima koji opisuju načine transporta. Može da prepozna i razume osnovne reči vezane za prevoz u jednostavnom tekstu.	Može da čita i razume poentu kratkog teksta o putovanju ili prevozu. Može da čita i razume ključno u kratkom tekstu o migracijama i o tome kako one utiču na decu.	Može da koristi ključne reči i slike kroz tablice u pristupu detaljnom tekstu o prevozu i putovanju. Može da koristi ključne reči da kategorizuje informacije iz teksta (npr. Gde se to dogodilo, ko je bio tamo?).	Može da čita bez teškoće priču o putovanju. Može da čita bez teškoće izveštaj o tome kako se ljudi sele u druge zemlje.
	N j e	Može da prepozna reči koje se odnose na tipove prevoznih sredstava koje obično koriste romske grupe kada putuju (npr. kombi, karavan, minivan).	Može da čita i prepozna poentu u legendi i priči o putovanju. Može da čita i prepozna poentu kratkog opisa poslova koji uzrokuju to da se Romi sele iz jednog mesta u drugo.	Može da koristi ključne reči da bi pretražio problem putovanja Roma putem interneta. Može da razume poentu izveštaja priče ili istorijskog teksta o selidbi Roma. Može da razume poentu izveštaja o mobilnosti Roma danas.	Može da pročita izveštaj, priču, legendu ili istorijski tekst o selidbi Roma u sadašnjosti i prošlosti. Može da razume značaj saznanja o iskustvima Roma pri selidbi. Može da razume izveštaj ili tekst na internetu o mobilnosti Roma danas.

PREVOZ I PUTOVANJA

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O T E I R Z A R K A Ž I A V A N J E	G O V O R N A	Može da odgovori kratko, koristeći gest ukoliko je potrebno, kada je pitanje <i>kako stigao do škole danas?</i> Uz pomoć nastavnika i slika može da koristi osnovne reči (boje, veličine i oblici) i jednostavne fraze da opiše različite vidove transporta.	Može da odgovori na jednostavno pitanje o načinu na koji voli da putuje. Može da priča o svojim iskustvima vezanim za putovanje. Može da pita druge učenice/učenike o njihovim iskustvima vezanim za putovanje.	Može da učestvuje u diskusiji o različitim vidovima putovanja i da izdvoji omiljene. Može da koristi ilustracije u udžbeniku da bi diskutovao o sličnostima i razlikama u putovanju sada i u prošlosti. Može da shvati šta druge učenice/učenici misle o različitim tipovima prevoza.	Možeda diskutuje o iskustvima vezanim za putovanje ili o prednostima/manama putivanja. Može da diskutuje o najboljim načinima istraživanja i prezentovanja projekta vezanog za putovanje.
	I N T E R A K C I J A	Može da odgovori neverbalno, jednom rečju ili prostom rečenicom na pitanje o tome kako putuje i da li je nekada bila/bio na dugom putu sa porodicom.	Može da pita i odgovori kako je putuje sa porodicom. Može da pita druge učenice/učenike o njihovim iskustvima vezanim za selidbu i da odgovori na njihova pitanja o sopstvenom iskustvu.	Može da pita i odgovori o tradiciji selidbe Roma. Može da pita starije članove porodice ili zajednice o iskustvima iz prošlosti vezanim za selidbu. Može da diskutuje u Romima i selidbi pri pripremi projekta.	Može do detalja da diskutuje o istorijskom i modernom značaju putovanja za Rome. Može da diskutuje do detalja o prednostima i manama mobilnosti i života romskih porodica i zajednica na jednom mestu. Može da diskutuje do detalja o najboljim načinima za istraživanje i prezentaciju o selidbi Roma. Može da istraži različita iskustva i tradicije vezane za selidbu diskutujući o tome sa starijim članovima porodice ili zajednice.
	G O V O	Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze da imenuje različite vidove transporta nacrtane na posterima i slikama.	Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše kako dolazi do škole svakog dana. Može da imenuje i ukratko opiše različite tipove prevoza koje vidi napolju (npr. automobile, kamione, autobuse itd.).	Može ukratko da govori o prevoznim sredstvima koje je video napolju. Može da govori u skladu sa uzrastom o svojim iskustvima dugih putovanja.	Može dugo da govori o iskustvima vezanim za putovanje, bilo ono kratko ili dugo. Može dugo da govori o uticaju putovanja na mlade ljude.

R N A P R O D U K C I J A	<p>Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze da imenuje prevozna sredstva nacrtana na slikama tradicionalnih i modernih romskih grupa.</p>	<p>Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše značaj putivanja za romske porodice u prošlosti ili sadašnjosti.</p> <p>Može da koristi lutke da bi opisala/opisao putovanje na jednostavan način.</p>	<p>Može kratko da govori o svojim iskustvima vezanim za putovanje ili o iskustvima Roma u prošlosti i sadašnjosti.</p>	<p>Može dugo da govori o uticaju selidbe ili života na jednom mestu na romski život i tradiciju, govoreći o prednostima i manama.</p> <p>Može dugo da govori o važnim aspektima čergarskog života i tradicije vezane za njega.</p>
P I S A Nj E	<p>Može da prepíše ili napiše ključne reči vezane za prevoz i putovanje.</p> <p>Može da napiše ime prevoznog sredstva na slici ili posteru.</p> <p>Može da prepíše sa table kratke rečenice vezane za prevoz (npr. <i>svakog dana dolazim u školu autobusom</i>)</p>	<p>Može da napiše vrlo kratak tekst o različitim vidovima prevoza, koristeći udžbenik ako je neophodno.</p> <p>Može da napiše rečenice koje opisuju blisko putovanje (npr. od kuće do škole)</p>	<p>Može da napiše kratko pismo gde drugoj osobi opisuje kako putuje u školu.</p> <p>Može da napiše vest o nezgodi koja se dogodila pri putovanju do škole.</p>	<p>Može da napiše detaljan izveštaj o putovanju po kraju i da da informacije o ceni, teškoćama, starim ljudima itd.</p> <p>Može da napiše detaljno pismo ili <i>i-mejl</i> koji opisuje lična iskustva vezana za putovanje.</p>
	<p>Može da prepíše ili napiše ključne reči vezane za tradicionalno i moderno putovanje Roma.</p>	<p>Može da napiše kratak tekst, razglednicu ili <i>i-mejl</i>, gde opisuje putovanje sa svojom porodicom.</p>	<p>Može da napiše tekst sa opisom svog putovanja.</p>	<p>Može da napiše detaljno pismo gde opisuje svoje putovanje u kontekstu romskog života.</p> <p>Može da napiše detaljan izveštaj o značaju i tradiciji putovanja za Rome u prošlosti i sadašnjosti.</p>

--	--	--	--	--

Prevoz i putovanja					
Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
A1		Mogu da razumem reči koje označavaju različite načine prevoza. Mogu da razumem osnovne reči vezane za putovanje.			
		Mogu da prepoznam reči koje označavaju različite vrste prevoza na plakatu ili u knjizi.			
		Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o tome kako danas mogu doći u školu. Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o tome kako moja porodica putuje.			
		Mogu da imenujem različite načine putovanja. Mogu da kažem kako putujemo do različitih mesta (npr. vozom, avionom itd.). Mogu da kažem kako razni ljudi putuju kada vidim slike.			
		Mogu da napišem reči koje označavaju kako putujemo. Mogu da napišem reči koje označavaju kako su ljudi putovali u prošlosti.			
A2		Mogu da razumem kada se u priči govori o putovanju.			
		Mogu da pročitam osnovne delove kratke priče o putovanju. Mogu da pročitam osnovne delove kratke priče o preseljenju ljudi u drugo mesto. Mogu da pročitam osnovne delove priče o ljudima koji moraju da putuju do posla.			
		Mogu da kažem kako volim da putujem. Mogu da odgovorim na pitanja o nekom iskustvu sa putovanja. Mogu da pitam druge ljude gde su putovali i kakva su im iskustva.			
		Mogu da opišem kako dolazim u školu svakog dana. Mogu da opišem kako Romi putuju danas i kako su putovali u prošlosti. Mogu da govorim o tome gde bih želela/ želeo da putujem u budućnosti.			
		Mogu da razglednicu o putovanju na kom sam bila/ bio.			

Prevoz i putovanja

Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
B1		Mogu da razumem osnovne delove priče ili izveštaj o putovanju. Mogu da razumem osnovne delove filmova ili radio-emisija o putovanju i prevozu.			
		Mogu da pročitam izveštaj o putovanju, koristeći mape i dijagrame. Mogu da koristim ključne reči da pretražim informacije o putovanju. Mogu da koristim ključne reči da organizujem informacije u tekstu o putovanju. Mogu da koristim ključne reči kako bih razumela/ razumeo tekst o migracijama Roma danas.			
		Mogu da diskutujem o putovanju i govorim o onome što volim ili ne volim. Mogu da diskutujem razlike između putovanja danas ili u prošlosti. Mogu da saznam nešto o iskustvima drugih ljudi u putovanju.			
		Mogu ukratko da govorim o putovanju. Mogu ukratko da govorim o mobilnosti ljudi danas. Mogu ukratko da govorim o ličnom iskustvu u putovanju. Mogu ukratko da govorim o iskustvima Roma u putovanju u prošlosti.			
		Mogu da napišem pismo u kom opisujem svoja iskustva u putovanju. Mogu da pišem o nekom događaju ili incidentu koji se dogodio tokom putovanja (iz ličnog ili tuđeg iskustva).			
B2		Mogu do detalja da razumem izlaganje o putovanju, bilo u savremenom ili istorijskom kontekstu. Mogu da razumem izveštaj o iskustvima i tradicijama o putovanju kod Roma.			
		Mogu da čitam priču o putovanju. Mogu da čitam istorijski tekst koji opisuje iskustva i izazove na putovanjima u prošlosti. Mogu da razumem priču ili izveštaj o migraciji i njenom uticaju na porodice.			
		Mogu da diskutujem o iskustvima vezanim za putovanja i njihovim prednostima i manama. Mogu da diskutujem o najboljem načinu predstavljanja projekta o putovanju. Mogu da diskutujem o značaju mobilnosti Roma u prošlosti i danas. Mogu da postavim detaljna pitanja, s ciljem da ispitam iskustva drugih u putovanju.			
		Mogu opširno da govorim o ličnim iskustvima u putovanju. Mogu opširno da govorim o uticaju putovanja na mlade danas. Mogu opširno da govorim o razlikama koje za Rome predstavljaju putovanja i nastanjivanja. Mogu opširno da govorim o romskoj tradiciji putovanja.			
		Mogu da napišem izveštaj o putovanju u lokalnom okruženju. Mogu da napišem detaljno pismo u kom opisujem svoja iskustva u putovanju i izražavam svoja osećanja. Mogu da napišem izveštaj o značaju putovanja u istoriji i tradiciji Roma.			

TEMA 8: HRANA I ODEĆA

Ova tema obuhvata značaj tradicionalnog načina odevanja i gostoprimstva.

Aktivnosti u učionici bi trebalo da istražuju koncept jedinstvenosti tradicije vezan za oblačenje i hranu.

Videti takođe: **Praznici i proslave** (str. 53)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti nazive različitih delova tradicionalne romske garderobe.

Uzrast: Svi   **Nivo:** A1

Metod:

1. Najpre obraditi reči vezane za vrste odeće, cipela, čizmi, šešira, nakita itd.
2. Napisati reči na tabli.
3. Mlađe učenice/učenici crtaju sliku žene i muškarca u tradicionalnoj odeći i prepisu ili napišu nazive delova garderobe.
4. Starije učenice/učenici prepisu ili napišu kratke rečenice o garderobi.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Naučiti osnovne pozdrave koje koriste Romi

Uzrast: 6-14 godina   **Nivo:** A1-A2

Metod:

1. Dati pregled pozdrava pri dolasku i odlasku
2. Naučiti druge izraze vezane za gostoprimstvo-molim vas sedite, želite li da popijete nešto itd.
3. Učenice/učenici u parovima pripremaju kratak dijalog gde jedno dočekuje drugo u svojoj kući, pokazuje gostoprimstvo i pozdravlja.
4. Učenice/učenici izvode predstavu pred odeljenjem
5. Nastavnica/nastavnik komentariše urađeno.

Aktivnost u učionici 3

Cilj: Proučiti tradiciju vezanu za gostoprimstvo i zabavljanje gostiju i posetilaca.

Uzrast: 10-14 godina

Nivo: B1-B2

Metod:

1. Razmisliti o konceptu gostoprimstva pronalazeći iskustva koja su učenice/učenici imali kada su bili gosti ili domaćini.
2. Pričati o tome kako da se gosti osećaju dočekuju, ili kako se ne dočekuju, u većini kultura.
3. Učenice/učenici pišu esej o tradiciji gostoprimstva u njihovim domovima.
4. Nastavnica/nastavnik čita priču ili drugi tekst koji naglašava važnost gostoprimstva u romskoj zajednici.
5. Učenice/učenici pišu:
  - a) poređenje tradicije gostoprimstva među kulturama,
  - b) opis tipičnog romskog gostoprimstva,
  - c) esej o važnosti gostoprimstva u zajednici i generalno u društvu.

HRANA I ODEĆA

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N j	<p>Može da prepozna i razume bitne nazive garderobe (kaput, cipele itd.)</p> <p>Može da prepozna i razume bitne nazive garderobe za školu.</p> <p>Može da prepozna i razume bitne nazive za hranu koju učenice/učenici obično donose u školu (npr. sendvič, jabuka itd.)</p> <p>Može da razume rutinska uputstva u učionici o hrani ili odeći (npr. <i>izujte cipele ako su mokre</i>).</p>	<p>Može da razume jednostavna uputstva ili informacije o garderobi za specifičnu upotrebu (izlet, garderoba za hladno vreme itd.)</p> <p>Može da razume osnovne informacije o prednostima i manama pojedinih namirnica (npr. hrana koja je dobra ili loša za nas).</p>	<p>Može da razume razgovor u učionici ključujući i priče koje sadrže mnogo reči vezanih za hranu i garderobu.</p>	<p>Može da razume do detalja govor, televizijski i radio program, ili audio zapis na bliskom jezičkom varijetetu kada je reč o garderobi, modi, hrani i kujanju.</p>
	E	<p>Može da prepozna bitne nazive tradicionalno romske garderobe.</p> <p>Može da prepozna bitne nazive hrane koju Romi obično jedu.</p>	<p>Može da razume uputstva za nošenje konkretne garderobe za specijalni događaj.</p> <p>Može da razume uputstva za pranje garderobe i pripremu hrane.</p> <p>Može da razume osnovna uputstva za pripremanje hrane u kući.</p> <p>Može da razume objašnjenja o gostoljubivosti i manirima vezanim za hranu.</p>	<p>Može da razume govor članova porodice ili zajednice kada sadrži reči i ideje vezane za tipičnu hranu za konkretan događaj i tradicionalno odevanje.</p> <p>Može da razume razgovor o tradiciji, uljudnosti i gostoljubivosti kod kuće.</p> <p>Može da razume bitno u priči/bajci koja se odnosi na važnost manira i lepog ponašanja.</p>	<p>Može da razume do detalja diskusiju ili govor o sličnostima ili razlikama u stavovima o odevanju.</p> <p>Može da razume do detalja opis starijeg člana romske zajednice o hrani i odeći u prošlosti.</p> <p>Može da razume do detalja priču/bajku koja se odnosi na značaj gostoprimstva i manira.</p>
	Č I T A	<p>Može da prepozna i razume osnovne nazive hrane.</p> <p>Može da prepozna i razume osnovne nazive garderobe.</p>	<p>Može da čita i razume nazive hrane koju obično viđa u prodavnicama, supermarketima.</p> <p>Može da čita i razume jednostavne opise hrane i garderobe u priči.</p>	<p>Može da čita i razume tekst o zdravoj ishrani, koristeći piramidu hrane kao ilustraciju.</p>	<p>Može da čita članke, izveštaje ili propagandni materijal o ishrani i kućnom budžetu.</p> <p>Može da čita i razume stavove u člancima ili izveštajima na temu brendirana garderoba, zapošljavanje dece u modnoj industriji itd.</p>

	<p>Nj</p> <p>E</p>	<p>Može da prepozna i razume bitne nazive za hranu koju koristi kod kuće.</p> <p>Može da prepozna i razume značaj tradicionalne garderobe kada su oisani u priči ili pisanom tekstu.</p>	<p>Može da čita nazive i osnovni opis hrane koju koristi kod kuće (npr. u receptima).</p> <p>Može da čita fraze i jednostavne rečenice koje opisuju tradicionalnu garderobu.</p>	<p>Može da čita i razume tekst koji opisuje proizvodnju i pripemanje hrane.</p> <p>Može da čita i razume tekstove o važnosti određenih rutina vezanih za hranu kod Roma.</p>	<p>Može da čita i razume detaljno uputstvo za proizvodnju i pripremu hrane.</p> <p>Može da čita esej o događaju vezanom za tradicionalnu garderobu ili hranu.</p>
--	----------------------------------	--	--	--	---

HRANA I ODEĆA

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A N j E	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da traži osnovne namirnice u školskoj kantini, pijaci ili prodavnici. Može da pita za njihovu cenu. Može neverbalno da odgovori (klimanjem ili odmahivanjem glave), jednom rečju ili vrlo kratkim odgovorom na pitanje koju hranu/piće i garderobu voli/ne voli.	Može da pita i odgovori na jednostavno pitanje o hrani/piću koje voli/ne voli i da ukratko kaže šta drugi vole. Može da jednostavnim rečima diskutuje o meniju ili o hrani za posebnu proslavu i da izabere šta voli. Može da pita i odgovori na pitanja o garderobi, npr. šta je prikladno za koje vremenske uslove.	Može da učestvuje u diskusiji o garderobi/modi i hrani/piću izražavajući lične afinitete.	Može tačno da diskutuje sa izvornim govornicima o izboru ili pripremanju hrane za konkretan događaj. Može aktivno da učestvuje u diskusiji o garderobi/modi i cenama odeće.
		Može da traži hranu ili piće kod kuće ili u zajednici na pristojan način. Može da odgovori jednom rečju ili neverbalno da li voli ili ne voli neku hranu.	Može da koristi jednostavne izraze da govori o meniju na porodičnoj proslavi. Može da pita i odgovori o garderobi Roma.	Može da učestvuje u izboru hrane za proslavu. Može da diskutuje o tradicionalnoj garderobi i o tome gde se ona može naći. Može da diskutuje o značaju gostoprimstva u romskoj zajednici.	Može da diskutuje o izboru hrane i odeće na porodičnom skupu, dajući jasne razloge za iskazane stavove.
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi jednostavne reči, izraze i rečenice da opiše šta voli/ne voli (npr. <i>ne volim zelene jabuke; volim moj novi kaput</i>).	Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše koji obrok najviše voli. Može da koristi niz izraza i rečenica da opiše obrok koji je značajan za porodicu (npr. porodična proslava, verski praznik).	Može da ponovi detaljno uputstvo vezano za hranu ili odeću koje dobija od nastavnice/nastavnika. Može da opiše svoju omiljenu odeću i da objasni zašto je voli. Može da objasni značaj konkretne hrane ili odeće bitne za porodicu ili kulturu.	Može da govori jasno i detaljno o značaju odeće ili hrane mladim ljudima danas.
		Može da koristi jednostavne reči, izraze ili rečenice da izrazi šta voli ili ne voli od hrane ili odeće u porodici i zajednici.	Može da koristi niz rečenica da jednostavno opiše obrok na proslavi ili odeću koju nose gosti.	Može kratko da govori o tradicionalnoj odeći Roma i da objasni njen značaj za romski identitet. Može kratko da govori o događajima na proslavi. Može da objasni kako porodica dočekuje posetioce i goste.	Može da govori jasno i detaljno o tradicionalnoj romskoj hrani i odeći, sa osvrtom na romski identitet i sa izazovima sa kojima se danas susreće tradicija.

P I S A Nj E	<p>Može da prepíše ili napiše spisak različite hrane, prikladno ih kategorizujući (voće, povrće, meso itd).</p> <p>Može da prepíše ili napiše spisak različitih komada odeće prema kontekstu u kojoj se koristi (npr. napolju, u zatvorenim prostorijama, za školu ili sportsku aktivnost).</p>	<p>Može da napiše kratak tekst gde opisuje događaj u kome hrana igra centralnu ulogu (npr. porodična, verska ili etnička proslava).</p> <p>Može da napiše kratak tekst gde opisuje svoje omiljene komade odeće.</p>	<p>Može da piše u skladu sa godinama o odeći/modi i hrani/piću.</p> <p>Može da napiše uputstvo za pripremanje obroka koji voli ili koji ima poseban značaj.</p>	<p>Može da napiše jasan, detaljan tekst sa informacijom ili ličnim stavom o temi vezanoj za hranu ili odeću.</p>
	<p>Može da napiše ili prepíše rečiu listu hrane ili listu odeće koju koristi kod kuće.</p>	<p>Može da napiše kratak tekst sa osnovnim rečenicama gde opisuje kako se kod kuće priprema obrok.</p> <p>Može da napiše kratak tekst sa osnovnim rečenicama gde opisuje tradicionalnu nošnju za posebne događaje.</p> <p>Može da napiše kratak tekst sa osnovnim rečenicama gde opisuje situaciju kada se dočekuju gosti kod kuće.</p>	<p>Može da napiše detaljno recept za obrok koji se priprema kod kuće, po mogućstvu pri diktiranju roditelja ili drugog člana porodice.</p> <p>Može da opiše pisanim putem tradicionalnu nošnju uz adekvatne detalje, dajući objašnjenje čemu služi koji komad odeće.</p> <p>Može da opiše gostoprimstvo u svojoj kući ili zajednici.</p>	<p>Može da napiše jasan, detaljan tekst o važnosti hrane za proslavu porodice ili zajednice, sa opisom kako se hrana priprema i servira na tradicionalno romski način.</p> <p>Može da napiše jasan, detaljan tekst o tradicionalnoj odeći, govoreći i o pitanju tradicije u modernom životu.</p> <p>Može da napiše u detalje tekst o prijateljstvu i gostoprimivosti i njihovoj važnosti.</p>

Hrana i odeća

Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
A1		Mogu da razumem reči koje označavaju različite delove odeće. Mogu da razumem reči koje označavaju hranu koju jedem u školi ili kod kuće. Mogu da razumem ako nastavnica/ nastavnik kaže nešto o hrani ili odeći.			
		Mogu da pročitam reči koje označavaju različite vrste hrane. Mogu da pročitam reči koje označavaju različite delove odeće.			
		Mogu tražim nešto od hrane ili pića. Mogu da tražim neki deo odeće. Mogu da pitam koliko to nešto košta. Mogu da kažem da li volim neku vrstu hrane. Mogu da kažem koja boja mi se najviše dopada na nekom odevnom predmetu.			
		Mogu da kažem šta od hrane volim, a šta ne volim. Mogu da kažem koju boju ili deo garderobe volim ili ne volim.			
		Mogu da napravim spiskove različite hrane u zavisnosti od vrste. Mogu da napravim spiskove garderobe koja se koristi iz različitih razloga.			
A2		Mogu da razumem informacije o tome kakva vrsta odeće je potrebna za školu ili sportsku aktivnost. Mogu da razumem informacije o vrstama hrane i koje su dobre ili loše za mene.			
		Mogu da čitam jelovnik i razumem koja hrana je u ponudi. Mogu da čitam nazive prehrambenih proizvoda u prodavnici. Mogu da čitam nazive delova odeće koje vidimo u prodavnici. Mogu da čitam i razumem kada se u priči govori o hrani ili odevanju.			
		Mogu da pitam ljude o hrani i piću koje vole ili koje su jeli ili pili na proslavi ili prazniku. Mogu da postavim pitanja o hrani i piću i da na ista odgovorim. Mogu da govorim o odeći koju najviše volim da nosim i o tome kada je nosim. Mogu da postavim pitanja o odeći koja se nosi u posebnim prilikama i da na ista odgovorim.			
		Mogu da opišem jelo koje sam nedavno jela/ jeo. Mogu da opišem svoju omiljenu hranu i onmijeno jelo. Mogu da opišem šta se dešava u toku posebnog obroka ili proslave u mojoj porodici. Mogu da opišem šta ja ili drugi nosimo u posebnim prilikama.			
		Mogu da napišem kraći opis događaja na kom sam jela/ jeo posebno jelo. Mogu da napišem kraći opis svoje omiljene odeće i odeće koju oblačim u posebnim prilikama.			

Hrana i odeća

Nivo	Veština		Datum *	Datum **	Datum ***
B1		Mogu da razumem kada ljudi govore o nekoj vrsti hrane. Mogu da razumem kada ljudi govore o odeći koju su želeli da kupe ili o onoj koju moramo nositi u posebnim prilikama. Mogu da razumem priču o važnosti učtivosti i gostoprimstva.			
		Mogu da čitam o zdravoj ishrani i o hrani koja nam je potreban da održimo zdravlje. Mogu da čitam o odevanju drugih ljudi ili o stilovima i modi. Mogu da razumem opis odevanja osobe u priči ili izveštaju.			
		Mogu da ponovim uputstva nastavnice/ nastavnika u vezi sa odećom. Mogu da prenesem detaljne informacije o hrani. Mogu da diskutujem o odeći potrebnoj za posebnu priliku ili namenu. Mogu da govorim o modi odevanja i hrani koju volim.			
		Mogu detaljno da opišem kako se priprema neko jelo. Mogu da kažem prijatelju kakvo odevanje je potrebno za određenu priliku. Mogu da govorim o načinu odevanja bitnom u mojoj porodici ili kulturi.			
		Mogu da napišem opis hrane i odeće na proslavi ili u posebnoj prilici. Mogu da napišem uputstva za spremanje nekog obroka ili jela. Mogu da pišem o hrani koju volim ilio ne volim, dajući razloge za to.			
B2		Mogu do detalja da razumem televizijske ili radio emisije o hrani. Mogu do detalja da razumem televizijske ili radio emisije o odeći i modi. Mogu da razumem detaljno uputstvo za pripremu hrane. Mogu do detalja da razumem priče i bajke o važnosti i tradiciji učtivosti i gostoprimstva.			
		Mogu da čitam članke u časopisima i novinama o odevanju i proizvodnji odeće. Mogu da čitam članke o hrani i modi. Mogu da čitam letke i izveštaje o ishrani i zdravlju.			
		Mogu da diskutujem sa izvornim govornikom o hrani i planovima za neki obrok. Mogu da učestvujem spontano i tečno o razgovoru o odevanju i modi.			
		Mogu opširno da govorim o istoriji i važnosti određenih načina odevanja za moju porodicu ili kulturu. Mogu opširno da govorim o tradicionalnoj važnosti određene hrane za proslave ili posebne prilike.			
		Mogu da napišem detaljan izveštaj o hrani i odeći za posebne prilike. Mogu da napišem detaljan opis odevanja i objasnim njegov kulturološki značaj. Mogu pisanim putem da iznesem lično mišljenje o stilovima odevanja i temama u vezi sa proizvodnjom i prodajom odeće.			

TEMA 9: VREME, GODIŠNJA DOBA I VREMENSKE PRILIKE

Ova tema obuhvata značaj vremenskih uslova kao što su grmljavina, kiša i vetar u romskim pričama, bajkama i pesmama.

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti nazive meseca u godini i godišnjih doba

Uzrast: 4-10   **Nivo:** A1

Metod:

1. Pripremiti veliku tabelu podeljenu na mesece u godini.
2. Predavati nazive meseca, onda nacrtati odeljke koji grupišu mesece u 4 godišnja doba i predavati njihove nazive.
3. Govoriti o stvarima koje se događaju u različitim godišnjim dobima - o vremenu, praznicima, posetama, proslavama itd.
4. Dodati na tablicu različite aktivnosti: školske raspuste, svetkovine, rođendane itd.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Naučiti nazive različitih vremenskih uslova

Uzrast: 4-10   **Nivo:** A1

Metod:

1. Napraviti tablicu sa danima u nedelji kojima učenici pohađaju školu.
2. Odštampati simbole za vremenske uslove koji pokazuju sunčano vreme, kišu, vetar, sneg itd. (dostupno na internetu).
3. Pri početku svakog časa, učenik poveže pravi simbol sa nazivom dana i meseca, opisujući vremenske uslove i stavljajući simbol na pravo mesto u tablici.

Aktivnost u učionici 3

Cilj: Opisati aktivnosti vezane za određene vremenske uslove i/ili godišnje doba.

Uzrast: 10-14

Nivo: B1

Metod:

1. Napisati nazive godišnjih doba na tabli.
2. Razmisliti o aktivnostima u različitim godišnjim dobima.
3. Podeliti informacije po kategorijama: rad, sport, odmor, škola itd.
4. Učenice/učenici pišu tekst o svom omiljenom godišnjem dobu i daju razloge zašto su to doba izabrali. Trebalo bi da opišu aktivnosti vezane za godišnje doba i one u kojima učestvuju.

VREME, GODIŠNJA DOBA I VREMENSKE PRILIKE

	A1	A2	B1	B2	
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A Nj E	<p>Može da prepozna i razume osnovne reči za vremenske uslove (npr. sunce, kiša, toplo, hladno) kada se izvogle ili pročitaju.</p> <p>Može da prepozna i razume nazive godišnjih doba i meseca kada se pročitaju ili izvogle.</p> <p>Može da prati jednostavna uputstva da bi pronašli sliku ili objekat vezan za godišnja doba u učionici ili knjizi.</p> <p>Može da prepozna i razume nazive dana u nedelji i tačno vreme kada se izvogle ili pročita.</p>	<p>Može da uopšteno prati jednostavan govor vezan za vreme i godišnja doba uz podršku ključnih reči, naučenog i uz vizuelnu podršku.</p> <p>Može da uopšteno prati priče ili razgovor u učionici vezan za vreme i aktivnosti u različitim godišnjim dobima.</p>	<p>Može da razume vremensku prognozu na televiziji.</p> <p>Može da razume poentu razgovora u učionici i godišnjim dobima i festivalima koristeći vizuelnu podršku (npr. ilustraciju u udžbeniku) u prate objašnjenja.</p> <p>Može da razume poentu video zapisa o aktivnostima tipičnim za određeno doba godine.</p> <p>Može da razume uputstvo ili razgovor o projektu koji se odnosi na vreme, doba godine, vremenske uslove i aktivnosti koje idu uz njih.</p>	<p>Može da razume do detalja govor o vremenskim uslovima i/ili dobu godine.</p> <p>Može da razume do detalja vremensku prognozu na televizijskom ili programu na radiju (upozorenje o nevremenu, savet za putovanje).</p> <p>Može da razume do detalja kada su vremenski uslovi bitni u priči, drami ili televizijskom programu.</p>
		<p>Može da razume reči i fraze koje se koriste u porodici ili zajednici za doba dana, godine ili vremenske uslove.</p>	<p>Može da razume uputstva vezana za vreme (npr. obezbeđivanje kuće, životinja itd).</p> <p>Može da prati na opštem nivou razgovor o vremenskim uslovima i o tome kako je bezan za porodični život.</p> <p>Može da urazume priču u skladu sa uzrestom vezanu za vremenske uslove, doba dana, ili da odredi doba dana kada se u opisu koriste brojne bliske reči.</p>	<p>Može da prati i razume poentu razgovora ili diskusije koja sadrži mnogo reči vezanih za vreme, smenu godišnjih doba ili vremenskih prilika i kako je to povezano sa kulturom Roma.</p> <p>Može da razume vezanost godišnjih doba i vremenskih prilika za porodicu i zajednicu.</p>	<p>Može bez teškoća da razume diskusiju ili razgovor o važnosti godišnjih doba ili vremenskih uslova za porodicu ili zajednicu.</p> <p>Može da razume do detalja govor o tome kako godišnja doba i vremenske prilike utiču na život porodice i zajednice i na događaje u njima.</p>
	Č I T	<p>Može da prepozna i razume osnovne reči vezane za vremenske prilike kada ih vidi na tablici ili u tekstu.</p> <p>Može da prepozna i razume nazive godišnjih doba prilike kada ih vidi na tablici ili u tekstu.</p> <p>Može da prepozna i razume nazive dana u nedelji.</p>	<p>Može da koristi slike u udžbeniku da prepozna i razume ključne informacije o vremenu (<i>kiša, vetar, temperatura</i> itd).</p> <p>Može da prepozna i razume reči vezane za vremenske uslove u pričama i drugim tekstovima.</p> <p>Može da čita i razume jednostavne priče sa</p>	<p>Može da prepozna i razume ključne reči u, npr. tekstu o geografiji vezanom za vremenske prilike, i može da kategorizuje informacije iz teksta (npr. efekti vetra).</p> <p>Može da pročita priču o vremenskim uslovima i godišnjim dobima i da razume poentu.</p>	<p>Može da čita i razume u detalje članak u novinama ili izveštaj o vremenskim prilikama ili prirodnim fenomenima nastalim zbog vremenskih uslova.</p> <p>Može da čita i razume u detalje temu godišnjih doba i vremenskih prilika u savremenoj poeziji.</p>

A Nj E	Može da kaže koliko je sati.	brojnim poznatim rečima o tipičnim sezonskim aktivnostima i vremenskim prilikama (npr. priroda u proleće, plaža preko leta, priprema za verska dešavanja itd).		
	Mogu da prepoznaju i razumeju osnovne nazive doba dana - <i>jutro, podne, večer</i> itd. kada se jave u tekstu.	Može da razume doba dana ili vremenske uslove u jednostavnim bajkama.	Može da čita priču ili tekst u kom bitnu ulogu igra romska percepcija vremena, godišnjeg doba ili vremenskih uslova.	Može da pročita članak ili tekst o uticaju vremenskih uslova i godišnjih doba na život Roma.

VREME, GODIŠNJA DOBA I VREMENSKE PRILIKE

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da odgovori neverbalno (klimanjem ili odmahivanjem glave), jednom rečju ili vrlo kratkim odgovorom na pitanje o vremenu (npr. da li je hladno napolju); kakvo vreme voli/ne voli, kada se menjaju godišnja doba i koje je vreme tipično za koje godišnje doba.	Može da pita i odgovori o vremenu i godišnjim dobima koje voli. Može da učestvuje u jednostavnoj diskusiji o vremenu u svojoj zemlji i o različitoj garderobi neophodnoj za različite vremenske uslove.	Može da pita i odgovori o vremenskim prilikama i o uticajima vremenskih prilika na nas. Može da opiše i odgovori na pitanje o tome šta se dešava za vreme različitih godišnjih doba uporodici ili zajednici.	Može da diskutuje spontano i tečno o stvarima vezanim za godišnja doba ivremenske uslove. Može jasno da izrazi svoj stav.
		Može da odgovori na pitanje o tačnom vremenu.	Može da pita i odgovori na jednostavno pitanje o prazniku ili događaju koji se dešava u određeno doba godine. Može da postavi jednostavna pitanja o sezonskim poslovima i svetkovinama koje se događaju u određeno doba godine.	Može da pita i odgovori na pitanje o vremenskim uslovima i sezonskim aktivnostima značajnim za Rome.	Može da diskutuje sa izvornim govornicima o godišnjim dobima i vremenskim uslovima. Može jasno da izrazi svoj stav. Može da diskutuje o radnjama i aktivnostima i da objasni u detalje zašto se dešavaju u određeno doba godine.
	Može da odgovori ključnom rečju na pitanje o glavnim karakteristikama određenog doba godine (vreme, aktivnosti, proslave).				
I Z R A Ž A V A N j E	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi reči i jednostavne izraze da bi izneo kratak nedovršen stav o vremenskim uslovima i može da imenuje doba godine. Može da nabroji dane u nedelji. Može da kaže u koliko sati se neki događaj desio.	Može da koristi niz izrazaili odgovarajućih rečenica sa prikladnim pridevima da opiše vreme napolju. Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da opiše školski raspust ili odmor sa porodicom u inostranstvu. Može da imenuje svoj omiljeni dan uz jednostavno objašnjenje.	Može da poredi vremenske uslove u svojoj zemlji sa onima u drugim delovima sveta. Može kratko da govori o događajima i iskustvima vezanim za kontekst određenog doba godine i vremenskih uslova.	Može da da jasan i detaljan izveštaj ili opis događaja ili aktivnosti vezanog za godišnja doba ili vremenske uslove. Može detaljno da opiše doba godine, vremenske uslove, promene vremena itd.
		Može da koristi osnovne reči i jednostavne fraze da napravi rečenicu o vremenskim uslovima (npr. Danas je hladno).	Može da koristi niz izraza ili jednostavnih rečenica da opiše, vezano za život Roma, kakvo vreme, godišnje doba ili dan nedelje voli.	Može da opiše vreme i godišnje doba iskusi/iskusio na nekom drugom mestu. Može da uključi u opis vreme, godišnje doba i vremenske uslove kada govori o nekom iskustvu ili događaju.	Može jasno i detaljno da da objašnjenje o događaju tipičnom za godišnje doba ili vremenske uslove.
		Može da nabroji dane u nedelji, mesece i godišnja doba.			

P I S A Nj E	<p>Može da prepíše ili napiše osnovne reči vezane za vremenske uslove i doba godine.</p> <p>Može da prepíše sa table tekst ili da napiše kratke rečenice o vremenskim uslovima i godišnjim dobima (npr. kada piše <i>vesti</i>).</p> <p>Može da prepíše ili napiše tačno vreme.</p>	<p>Može da napiše par rečenica o odeći neophodnoj za različito vreme i doba godine.</p> <p>Može da napiše kratak tekst o lepo provedenom danu.</p>	<p>Može da napiše kratko pismo gde opisuje vreme i garderobu neophodnu za različite vremenske uslove.</p> <p>Može da napiše kratak tekst gde opisuje uticaje vremenskih uslova na ljude u različitim delovima sveta.</p> <p>Može da napiše kratak tekst gde opisuje skijanje, plivanje, šetnju itd. u kontekstu vremenskih uslova i sa komentarima o svojoj reakciji na njih (npr. uzbuđenje, nervoza, sreća, umor).</p>	<p>Može da napiše pismo gde detaljno opisuje iskustvo, aktivnost ili događaj jasno povezan sa godišnjim dobom i vremenskim uslovima.</p> <p>Može da napiše priču ili opis gde centralnu ulogu igraju godišnja doba ili vremenski uslovi.</p> <p>Može da napiše detaljan izveštaj o skorašnjim vremenskim uslovima i da poredi vremensku prognozu ili tipične vremenske uslove sa onima koje je iskusila/iskusio.</p>	
	<p>Može da napiše nazive dana, meseci, godišnjih doba ili vremenskih uslova i da ih pokaže članovima porodice.</p>	<p>Može da napiše par rečenica o vremenskim uslovima i godišnjim dobima i njihovom uticaju na porodicu ili zajednicu.</p>	<p>Može da napiše kratak tekst gde opisuje situaciju ili događaj u porodici ili zajednici u kom bitnu ulogu igraju doba godine ili vremenski uslovi (uticaj vremenskih uslova na putovanje).</p>	<p>Može da napiše kratku priču gde opisuje događaj iz romske istorije ili trenutno iskustvo gde važnu ulogu igraju doba godine ili vremenski uslovi.</p>	

Vreme, godišnja doba i vremenske prilike

Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
A1		Mogu da razumem reči koje označavaju različite vremenske prilike. Mogu da razumem reči koje označavaju mesece u godini, godišnja doba i doba dana.			
		Mogu da prepoznam i razumem reči koje označavaju vremenske prilike, a nalaze se na panou ili u tekstu. Mogu da prepoznam i razumem reči koje označavaju godišnja doba, vreme u godini, a nalaze se u tekstu, na slici, panou ili kartici.			
		Mogu da odgovorim na pitanja o vrućini, hladnoći, suncu, mesecu i godišnjim dobima. Mogu da kažem da li mi se sviđaju određene vremenske prilike ili vreme u godini. Mogu da kažem kakvo je vreme u različitim dobima godine. Mogu da kažem koliko je sati.			
		Mogu da kažem kakvo je vreme napolju. Mogu da kažem koje je godišnje doba. Mogu da kažem koji je mesec u godini. Mogu da kažem koliko je bilo sati kada se nešto dogodilo.			
		Mogu da napišem nazive meseci i godišnjih doba. Mogu da napišem reči koje označavaju različite vremenske prilike. Mogu da napišem koliko je sati.			
A2		Mogu da razumem osnovne reči koje označavaju vremenske prilike i godišnja doba koje čujem na času. Mogu da razumem kada se u priči govori o vremenskim prilikama ili godišnjem dobu.			
		Mogu da razumem informacije o vremenskim prilikama na panou ili u knjizi. Mogu da pronađem reči o vremenskim prilikama i godišnjim dobima u delu teksta. Mogu da pročitam kratku priču o stvarima koje radimo u određeno doba godine.			
		Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o vremenskim prilikama i godišnjim dobima. Mogu da govorim o odeći koja nam je potrebna za različita doba godine. Mogu da postavim neka pitanja o vremenskim prilikama ili praznicima koji se dešavaju u određeno doba godine.			
		Mogu da opišem kakvo je vreme napolju. Mogu da opišem šta se dešava tokom školskog raspusta. Mogu da opišem svoje omiljeno doba godine.			
		Mogu da napišem rečenice o različitim dobima u godini. Mogu da napišem rečenice o vremenskim prilikama sada i u drugim dobima godine. Mogu da napišem rečenice o svom omiljenom danu ili dobu godine.			

Vreme, godišnja doba i vremenske prilike

Nivo	Veština		Datum	Datum	Datum
			*	**	***
B1		Mogu da razumem osnovne delove vremenske prognoze na televiziji. Mogu da razumem razgovor o godišnjem dobu. Mogu da razumem razgovor o nekom dobu godine i aktivnostima karakterističnim za njega.			
		Mogu da pročitam i razumem priču ili tekst koji govore o vremenskim prilikama. Mogu da razumem kada su vreme ili doba godine važni u priči.			
		Mogu da postavim pitanja o vremenskim prilikama i načinu na koji one utiče na naš život i da na ista odgovorim. Mogu da govorim o tome šta se dešava u mojoj kući kada su vremenske prilike dobre ili loše. Mogu da govorim o tome šta ću raditi tokom školskog raspusta.			
		Mogu ukratko da govorim o nekom iskustvu koje sam imala/ imao u određeno doba godine. Mogu da opišem šta radim van škole u određeno doba godine. Mogu da opišem vremenske prilike kad govorim o nekom događaju ili iskustvu.			
		Mogu da napišem kratko pismo u kom opisujem vremenske prilike ili nešto sto radim ili sam radila/radio u određeno doba godine. Mogu da pišem o tome šta ljudi rade u različita doba godine. Mogu da pišem o tome kako vremenske prilike utiču na način života u različitim delovima sveta.			
B2		Mogu do detalja da razumem govor ili prezentaciju ako su vremenske prilike ili godišnja doba njen važan element. Mogu do detalja da razumem televizijsku emisiju o problemima u vremenskim prilikama, promenama ili opasnostima.			
		Mogu da čitam članke o problemima izazvanim vremenskim neprilikama, procenjujući iznete dokaze. Mogu da čitam članke ili izveštaje koji detaljno objašnjavaju kako vremenske prilike utiču na način života i aktivnosti. Mogu da čitam novinske članke koje sadrže detaljne informacije o vremenu ili promeni godišnjih doba i problemima. Mogu da prepoznam kada su vremenske prilike ili godišnja doba bitan elemenat u romanu ili pesmi.			
		Mogu da diskutujem sa drugima, uključujući i izvorne govornike, o problemima izazvanim vremenskim neprilikama. Mogu da diskutujem sa drugima, uključujući i izvorne govornike, o planovima i idejama za određeno godišnje doba. Mogu jasno i detaljno da iznesem svoje mišljenje u diskusiji o dobu godine ili vremenskim uslovima.			
		Mogu opširno da govorim o tome šta sam radila/ radio tokom određene vremenske prilike. Mogu da izlažem o svom odmoru , prazniku ili događaju koji se odvija u određeno doba godine. Mogu detaljno da opišem kako promene u godišnjim dobima i vremenskim prilikama utiču na način života.			
		Mogu da napišem pismo, opisujući detaljno neko iskustvo u kom su vremenske prilike imale bitnu ulogu. Mogu da napišem kratku priču u kojoj su bitni vremenski uslovi. Mogu da napišem detaljan izveštaj o vremenu, zasnovan na informacijama sakupljenim u određenom periodu.			

TEMA 10: PRIRODA I ŽIVOTINJE

Ova tema naglašava važnost prirode za romsku kulturu i stavlja akcent na povezanost života Roma u prošlosti sa biljkama i životinjama i na poštovanje prema prirodi. Posebno interesovanje za ovu temu bi u učenicama/učenicima pobudio stariji član romske zajednice.

Ova tema daje mogućnost daljeg istraživanja vezanosti nekih grupa Roma u različitim delovima Evrope za određene životinje kroz diskusiju, učeničko istraživanje i razgovor u odeljenju - npr. kroćenje i pripitomljavanje životinja, cirkus, farma itd, kao i istraživanje zanata i aktivnosti vezanih za životinje.

Tema uključuje i poštovanje voda u romskoj tradiciji, kao i važnost vremenskih uslova (grmljavine, kiše i vetra) u pričama, bajkama i pesmama.

Videti takodje: **Zanati i zanimanja Roma** (str. 48)

Prevoz i putovanje (str. 65)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Naučiti nazive različitih vrsta životinja i prepoznati ih kada su u pisanoj formi

Uzrast: 4-14

Nivo: A1

Metod:

1. Pripremiti fleš kartice za povezivanje slika sa životinjama
2. Uvesti temu o životinjama pitanjem da li učenice/učenici čuvaju životinje kod kuće
3. Napisati romske nazive životinja na tabli, grupišući ih u osnovne kategorije - npr. domaće životinje/životinje na farmi/divlje životinje
4. Pokazati svaku fleš kartu i dati zadatak učenicama/učenicima da pronadju naziv te životinje na tabli
5. Naučiti svaku učenicu/učenika da izgovori reč pravilno.
6. Položiti karte na sto licem na dole, i to na jednu stranu stola karte sa slikama, a na drugu karte sa rečima
7. Učenice/učenici moraju da okrenu po jednu kartu sa svake strane stola. Kada pronađu reč koja odgovara slici, odvoje ih zajedno i okrenu licem na gore.
8. Ako reč ne odgovara slici, obe učenice/oba učenika vraćaju te karte i dolazi drugo dvoje učenika na red.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Naučiti nazive različitih životinja i tradicionalnih romskih verovanja i zanata vezanih za životinje

Uzrast: 4-14

Nivo: A1-A2

Metod:

1. Razmisliti o romskim nazivima za životinje koje znaju učenice/učenici i sakupiti ih.
2. Objasniti nepoznate reči/termine.
3. Razgovarati o verovanjima i opštim stavovima prema životinjama.
4. Napraviti tabelu na zidu gde bi se životinje podelile u različite grupe prema sledećim kriterijumima:
  - a) divlje/domaće
  - b) stanovište i lokacija
  - c) važnost u istoriji kulture Roma/njihova važnost danas
  - d) vezanost za romska verovanja
  - e) vezanost za romska zanimanja ili aktivnosti
  - f) javljanje u bajkama, književnosti itd.
5. Učenice/ učenici razgovaraju sa porodicama da bi sakupili dodatne informacije ukoliko je to moguće.
6. Učenice/učenici u parovima ili malim grupama pripremaju prezentaciju o određenim životinjama/grupama životinja i o njihovoj vezanosti za romsku kulturu. Konačna usmena prezentacija treba da bude potkrepljena tekstem, slikama (posterima) i treba da uključi komentare ili priče sakupljene od članova porodice, kao i dokaz daljih istraživanja.

PRIRODA I ŽIVOTINJE

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da prepozna i razume ključne reči o biljkama i životinjama kada se glasno izgovore ili pročitaju, naročito uz podršku slike i mimike.	Može da razume poentu jednostavnog razgovora u učionici o biljkama i životinjama, uključujući priče i druge tekstove koji se čitaju na glas.	Može da razume poentu televizijskog programa ili video zapisa o prirodi.	Može da razume detaljan i dug govor gde je priroda od centralne važnosti.
		Može da prepozna i razume imena poznatih biljaka i životinja kada se glasno pročitaju u pričama ili tekstovima.	Može uopšteno da razume kada nastavnica/nastavnik govori o temi vezanoj za biljke ili životinje (npr. Poznavanje prirode) pod uslovom da su ključne reči izdvojene.	Može da razume poentu kada nastavnica/nastavnik govori o temi vezanoj za prirodu.	Može detaljno da razume priču ili izveštaj koji se bazira na opisu prirode ili životinjskog sveta.
	A N J E	Može da prepozna i razume nazive biljaka i životinja bitnih u romskoj tradiciji i životu.	Može uopšteno da razume izveštaj o romskoj istoriji ili o modernim romskim aktivnostima koji se zasniva na 1) vezi sa prirodom ili 2) radom sa životinjama.	Može da razume poentu priče ili izveštaja o raomskom životu koji se odnosi na prirodu ili oslove vezane za životinje.	Može da razume diskusiju među izvornim govornicima koja se odnosi na prirodu, prirodne pojave i životinje, i verovanja i sujeverja vezana za svet prirode.
				Može da prepozna kada se bajke ili drugi pisani tekstovi odnose na ptice ili životinje.	Može da razume detaljan i dug izveštaj o zanatima i zanimanjima vezanim za životinje.
	Č I T A N J E	Može da koristi podršku slika da prepozna i razume nazive biljaka i životinja kada su napisani ispod slike (npr. u slikovnom rečniku, na posteru).	Može da pročita i razume vrlo kratak, jednostavan tekst o životinjama i prirodi, ako sadrži mnogo poznatih reči i uz prikladnu vizuelnu podršku.	Može da razume poentu u tekstu o prirodi i da koristi poznate reči i slike/dijagrame da bi se razumele i organizovale informacije.	Može da čita i razume detaljan, deskriptivni i narativni tekst u kome je priroda centralna tema.
		Može da prepozna i razume nazive životinja koji su napisani na fleš karticama ili posterima.			
	Može da prepozna i razume nazive životinja bitnih za romsku tradiciju i način života.	Može da čita kratak jednostavan tekst, npr. bajku koja se odnosi na prirodu i životinje pod uslovom da sadrži mnogo poznatih reči i vizuelnu podršku.	Može da razume poentu u tekstu, npr. u bajci o prirodi i da koristi poznate reči i koncepte da organizuje informacije.	Može da razume informacije ili poruku teksta koji se odnosi na prirodu i životinje i u kome se detaljno ogledaju romska tradicija i verovanja.	

		A1	A2	B1	B2
U S M E N O I Z R A Ž A V A Nj	G O V O R N A	Može da koristi ključne reči i jednostave izraze/rečenice da odgovori na jednostavna pitanja o čuvanju ljubimca, ljubavi prema životinjama itd.	Može da odgovori na jednostavna pitanja o biljkama i životinjama koje voli/ne voli.	Može da diskutuje sa drugim učenicama/učenicima kako da uključi biljke/životinje u projekat, predstavu, projekat izrade postera itd.	Može da diskutuje sa drugima o tome kako da organizuje projekat vezan za životinje i prirodu, dajući razloge zašto se zalaže za baš takvu organizaciju projekta.
		Može da koristi osnovne reči i jednostavne izraze/rečenice da odgovori na jednostavna pitanja o tome kako biljke rastu.	Može da pita i odgovori na jednostavno pitanje o čuvanju životinje ili ljubimca.	Može da podeli sa drugima informaciju o negovanju biljaka i životinja.	Može da diskutuje sa drugima o značaju brige za životinje i prirodu, podržavajući ili osporavajući različita mišljenja.
	I N T E R A K C I J A	Može da koristi jednostavne reči i izraze da odgovori na pitanje o tome kako rastu biljke, o tome šta voli ili ne voli u vezi sa životinjama, o čuvanju ljubimca ili drugih životinja itd.	Može da pita i odgovori na jednostavno pitanje o životinjama koje čuvaju drugi ljudi ili njena/njegova porodica.	Može da priča sa ostalima o važnosti prirode i životinja za različite načine života.	Može da detaljno diskutuje o važnosti brige za prirodu.
			Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o životinjama koje voli.	Može da pita starije članove zajednice o važnosti životinja u Romskom životu u prošlosti.	Može da sakupi informacije o tradicionalnom romskom načinu života vezanog za životinje kroz diskusiju sa roditeljima ili starijim članovima zajednice (npr. pripitomljavanje medveda i konja, kovač, cirkuzant, sakupljač lekovitog bilja itd.).
		Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o vezi između različitih grupa Roma i pojedinih životinja.	Može da pita starije članove zajednice o trgovini i zanimanjima Roma vezanim za životinje.	Može da pita i odgovori na pitanje o verovanjima i tradicijama vezanim za životinje.	
	G O V O R N A	Može da imenuje životinje koje su joj/mu bliske.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da govori o negovanju životinja ili čuvanju ljubimca.	Može da objasni donekle detaljno kako voditi računa o ljubimcu ili životinjama na farmi.	Može da govori dugo i detaljno ostatku razreda o savremenim stavovima prema prirodi.
		Može da imenuje biljke koje rastu u različitim uslovima (npr. cveće, drveće, žitarice, povrće itd.).	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da govori o divljim životinjama i mestima gde one žive.	Može da prepriča priču o životinjama.	

R	P R O D U K C I J A	Može da imenuje životinje tipično vezane za romske zajednice u različitim državama.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da opiše to kako su životinje činile bitan deo života Roma u prošlosti. Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da govori o Romskim verovanjima vezanim za ptice ili životinje (npr. sreća, prokletstvo, glasnik itd.).	Može da opiše kako su određene grupe Roma živele i bavile se životinjama u prošlosti. Može da prepriča priču koju čuje od drugog člana porodice ili zajednice.	Može detaljno i dugo da govori o važnosti životinja u istoriji Roma. Može da opiše uz prikladne detalje neke remске zanate i zanimanja vezane za životinje i prirodu (pripitomljavanje životinja, kovači, lekovito bilje itd.).
		Može da prepíše ili napiše odgovarajuće nazive na crtežima životinja.	Može da napiše jednostavne rečenice o domaćim ili divljim životinjama ili o čuvanju ljubima koristeći poznate reči.	Može da napiše izveštaj o nezgodi u kojoj je učestvovala životinja (npr. pas spašava dete koje se davi, divlja životinja preživljava uprkos svemu.) Može da napiše rezime priče o životinjama.	Može da napiše jasan i detaljan izveštaj o vrstama životinja koje obično žive u njenoj/njegovoj zemlji. Može da napiše jasan detaljan tekst o zagađenju okoline.
P I S A N j E		Može da prepíše ili napiše nazive životinja bitnih za život Roma danas i u prošlosti.	Može da napiše jednostavne rečenice o vezanosti životinja za određene grupe Roma, imenujući te grupe.	Može da napiše kratak opis toga kako su grupe Roma živele i koristile životinje.	Može da napiše jasan i detaljan izveštaj o vezanosti nekih vrsta životinja sa različitim grupama Roma.

Priroda i životinje

Nivo	Veština		* Datum	** Datum	*** Datum
A1		Mogu da prepoznam i razumem reči koje označavaju različite životinje i biljke.			
		Mogu da pročitam reči koje označavaju različite životinje i biljke na panou ili u knjizi.			
		Mogu da odgovorim na neka jednostavna pitanja o životinjama koje držimo kao kućne ljubimce na selu. Mogu da odgovorim na neka jednostavna pitanja o različitim biljkama koje rastu u različitim uslovima (npr. cveće, drveće, usevi itd.)			
		Mogu da imenujem sve životinje koje sam videla/ video. Mogu da imenujem životinje koje vidim u knjizi. Mogu da imenujem životinje s kojima su Romi radili u prošlosti.			
		Mogu da napišem nazive životinja koje znam. Mogu da napišem imena životinja koja se javljaju u pričama.			
A2		Mogu da razumem kada su životinje ili biljke deo priče ili izveštaja o radu sa životinjama. Mogu da razumem kada neko priča o svom kućnom ljubimcu.			
		Mogu da čitam kratke priče o životinjama u različitim delovima sveta. Mogu da čitam o životinjama u bajci.			
		Mogu da postavim pitanja o životinjama koje sam videla/ video, koje mi se sviđaju ili ne sviđaju i da na njih odgovorim. Mogu da postavim pitanja o životinjama koje se gaje u mojoj porodici i da na njih odgovorim.			
		Mogu da govorim o tome kako se treba brinuti o životinjama. Mogu da govorim o divljim životinjama i o tome gde žive. Mogu da govorim o tome kako su Romi radili sa životinjama. Mogu da govorim o nekim verovanjima koje ljudi imaju o			

		životinjama.			
		<p>Mogu da napišem nekoliko rečenice o gajenju kućnog ljubimca.</p> <p>Mogu da napišem nekoliko rečenica o životinjama na farmi.</p> <p>Mogu da napišem nekoliko rečenica o o životinjama koje su bile deo života i aktivnosti Roma.</p>			

Priroda i životinje

Nivo	Veština		*	**	***
			Datum	Datum	Datum
B1		Mogu da razumem glavne delove filma ili radio emisije o životinjama ili radu sa životinjama.			
		Mogu da razumem glavne delove priče ili pisanog izveštaja o veštinama u kojima životinje igraju važnu ulogu. Mogu da razumem izveštaj o tradicijama i verovanjima u vezi sa životinjama.			
		Mogu da postavim pitanja, na ista odgovorim i da diskutujem o pripremi projekta o životinjama. Mogu da postavim pitanja o zanimanjima Roma vezanim za životinje, koj bi bila deo projekta. Mogu da postavim pitanja u vezi sa verovanjima o životinjama i da na ista odgovorim.			
		Mogu da govorim o značaju prirodne sredine. Mogu da govorim o značaju životinja za zanimanja Roma i njihov način života. Mogu da prepričam priču ili izveštaj koji ima veze se životinjama.			
		Mogu da napišem izveštaj o incidentu koji uključuje životinje. Mogu da napišem rezime priče o životinjama. Mogu da napišem kakav je odnos između različitih romskih grupa i poslova vezanim za životinje.			
B2		Mogu da razumem detaljnu priču ili izveštaj u čijoj je osnovi svet prirode ili odnos čoveka i životinja. Mogu do detalja da razumem izlaganje o čuvanju i zaštiti prirodne sredine. Mogu do detalja da razumem izlaganje o običajima i veštinama Roma koji imaju veze sa životinjama i svetom prirode.oji			
		Mogu da čitam priču u kojoj svet prirode igra važnu ulogu. Mogu da razumem priču u kojoj značajno mesto zauzimaju verovanja i sujeverja u vezi sa životinjama.			
		Mogu da raspravljam o tome kako odabrati informacije za projekat ili prezentaciju. Mogu da postavim pitanja u cilju ispitivanja odnosa Roma i životinja. Mogu da raspravljam o važnosti čuvanja i zaštite prirodne			

		sredine, obrazlažući svoje mišljenje.			
		<p>Mogu opširno da govorim o savremenim stavovima o svetu prirode.</p> <p>Mogu opširno da govorim o značaju očuvanja prirode danas.</p> <p>Mogu da govorim detaljno o značaju životinja u istoriji i običajima Roma.</p> <p>Mogu detaljno da opišem neke od romskih veština koji imaju veze sa životinjama i načinom života ljudi koji su se tim veštinama bavili.</p> <p>Mogu da prepričam priču ili legendu sa svim neophodnim pojedinostima koje se odnose na svet prirode.</p>			
		<p>Mogu da napišem jasan i detaljan izveštaj o svetu prirode u mojoj zemlji.</p> <p>Mogu da napišem jasan izveštaj o ugroženosti sveta prirode zagađenjem itd.</p> <p>Mogu da napišem jasan izveštaj o odnosu različitih grupa Roma i sveta prirode.</p> <p>Mogu da napišem jasan i detaljan izveštaj o verovanjima Roma u vezi sa svetom prirode.</p>			

TEMA 11: HOBIJI I VEŠTINE

Ovo je kompleksna tema koja obuhvata sportske aktivnosti, hobije, umetnost, film, muziku, kao i aktivnosti kod kuće u slobodno vreme.

Deskriptori specifični za Rome obuhvataju brojne aktivnosti u kojima deca učestvuju, ali koje mogu da se odnose i na porodične aktivnosti, npr. akrobacije, gutanje vatre i druge aktivnosti u cirkusu. Takođe obuhvata i muziku i ples tipične za svetkovine. Pesme i poezija predstavljaju usmenu tradiciju Romai mogu se istražiti kroz priče koje pričaju, emocije koje izražavaju i događaje kojima prisustvuju.

Treba praviti razliku između dokolice i kreativnih aktivnosti u prošlosti i sadašnjosti. Na primer, usmena tradicija koju predstavljaju pesme, priče i zagonetke može se porediti sa današnjim kompjuterskim igrama, internetom i *i-mejлом*.

Zanimanja kao što je izrada predmeta od metala mogu se posmatrati kroz njihov doprinos i uticaj na umetnost i dizajn u širem kontekstu.

Deo ove teme o sportovima, umetnosti i hobijima uopšte može se povezati sa Romima koji su postali slavni zbog vrhunskih rezultata u svojim delatnostima (npr. poznati sportisti, glumci, muzičari, umetnici itd).

To su, na primer: Sidonie Adelsburg (dete koje je bilo žrtva Aušvica, dokumentarac iz 1991.g.), Carmen Amaya (flamenko plesačica), Maria Bako (glumica iz Mađarske), János Bálász (umetnik i pesnik iz Mađarske), Vera Bílá (savremeni pevač narodne muzike), Philomena Franz (savremena pevačica narodne muzike i plesačica), Žarko Jovanović (muzičar iz Srbije), Rosa and Katerina Taikon (bave se obradom predmeta od srebra i pisanjem knjiga za decu, iz Švedske), Johann Trollman (der Ruckelle, šamprion Nemačke u srednje teškoj kategoriji iz 1933. g.) itd.

Pored ovih, tu su i ljudi romskog porekla čija su imena poznata širom sveta: Yul Brynner, Majka Teresa, Pablo Picasso, Ava Gardner, Klark Gejbl, Čarli Čaplin, Django Reinhardt, Manitas de Plata, Majkl Kejn, Bil Klinton itd.⁵

Videti takođe: **Zanati i zanimanja Roma** (str. 48)

Aktivnost u učionici 1

Cilj: Ispredavati nazive hobija i ličnih interesovanja i nacrtati sliku/napisati kratak tekst na ovu temu.

Uzrast: 4-14   Nivo: A1

Metod:

1. Predavati nazive za aktivnosti u kojima učenice/učenici uživaju- sportove, kompjutere, filmove, igre itd.
2. Učenici govore o tome zašto uživaju u ovim aktivnostima i na tabli se zapiše veliki broj opisa.
3. Mlađi učenici nacrtaju svoju omiljenu aktivnost u slobodno vreme sa naslovom slike ispod (sami ga napišu ili prepisu sa table).
4. Stariji učenici napišu par jednostavnih rečenica o svojoj omiljenoj aktivnosti koristeći reči zapisane na tabli.

⁵ Videti: Ian Hancock, We are the Romani people, Hatfield, Hertfordshire: University of Hertfordshire Press, 2002, pp.127-138.

Aktivnost u učionici 2

Cilj: Saznati ko su ljudi romskog porekla koji su izuzetni u poslu kojim se bave - muzici, izviđačkim umetnostima, sportovima itd. (videti primere gore)

Uzrast: 10-14   Nivo: B1/B2

Postoji mnogo mogućnosti za ovakav projekat, usmene prezentacije ili pismeni zadatak prema istraživanju života i postignuća pojedinca ili grupe ljudi.

HOBIJI I VEŠTINE

		A1	A2	B1	B2
R A Z U M E V A N J E	S L U Š A N J E	Može da prepozna i razume osnovne nazive sportova i aktivnosti u prirodi, hobija, aktivnosti kao što je drama učenje i izvođenje muzike.	Može da razume poentu jednostavnog razgovora u učionici koji obuhvata priče o interesovanjima ili onoga što druga deca iz drugih zemalja rade u slobodno vreme. Može da razume jednostavno uputstvo za igru. Može da razume poentu u jednostavnom poređenju stvaralačkih aktivnosti/aktivnosti u dokolici u prošlosti i sadašnjosti.	Može da razume poentu razgovora o sportu, muzici, filmovima ili drugim vanškolskim aktivnostima. Može da razume poentu audio ili vizuelne prezentacije sportskog događaja, koncerta, proslave itd.	Može detaljno da razume razgovor o sportu, filmu, pozorištu ili drugom hobiju i aktivnosti u dokolici. Može detaljno da razume priču o sortu izvođačkim umetnostima ili drugim aktivnostima u dokolici.
	N j E	Može da prepozna i razume nazive muzike, pesama i plesa koji su tipični za romske proslave. Može da prepozna i razume nazive aktivnosti vezanih za slobodno vreme kod kuće, npr. kartanje, nadmudrivanje zagonetkama itd. Može da prepozna i razume nazive aktivnosti koje su tipične za cirkus i druga javna izvođenja.	Može da razume poentu priče, poezije ili muzike koja opisuje događaj ili iskustvo poznatim rečima. Može da razume poentu zagonetke. Može da razume jednostavna uputstva za fizičku aktivnost. Može da razume jednostavno uputstvo za izvođenje kratke predstave. Može da razume poentu u opisu toga kako je umetnost Roma u prošlosti u ticala na umetnost i dizajn.	Može da razume poentu razgovora o tradicionalnim aktivnostima romske dece. Može da razume priču o aktivnostima romske dece i da shvati značaj određenih aktivnosti. Može da razume poentu u govoru o načinu na koji su romske aktivnosti u prošlosti i sadašnjosti uticale na umetnost (muzika, umetnost itd.).	Može bez teškoća da razume kada stariji član porodice govori o aktivnostima u romskoj zajednici u prošlosti. Može detaljno da razume ovor o ličnom iskustvu u sportu, izvođačkim umetnostima itd. Može detaljno da razume priču o spotu, izvođačkim umetnostima ili drugim aktivnostima u dokolici. Može detaljno da razume izveštaj o uticajima romske umetnosti (muzike, plesa, umetnosti) na umetnost uopšte.
	Č I T A N j	Može da prepozna i razume nazive sportova, hobija i drugih aktivnosti kada ih vidi na posteru ili u jednostavnom tekstu.	Može da čita i razume kratak, jednostavan tekst (priču, tekst sa interneta itd.) koji opisuje događaj u slobodnom vremenu (npr. koncert, utakmica itd.).	Može da čita i razume tekstove o dokolici, sportskim ili kulturnim aktivnostima ako su ključne reči unapred objašnjene.	Može da čita i razume detaljan izveštaj ili pregled sportskog događaja ili neke slične aktivnosti. Može da čita i razume detaljna uputstva vezana za hobi i interesovanja.

	E	<p>Može da prepozna i razume nazive pesama i plesova, tipičnih aktivnosti u dokolici i izvođačkih umetnosti kada se pojave na posterima ili u jednostavnom tekstu.</p> <p>Može da prepozna naziv sporta koji joj/mu je bitan u životu (npr. boks, fudbal, klizanje itd.).</p>	<p>Može da čita i razume kratak tekst koji opisuje kako su se deca igrala u prošlosti.</p> <p>Može da čita i razume kratak tekst o tipčnim aktivnostima romske dece čii su se roditelji bavili izvođačkim umetnostima (muzika, ples, cirkus itd.).</p> <p>Može da čita i razume kratak jednostavan tekst (priču, tekst sa interneta itd.) koji opisuje sportski događaj (npr. fudbalsku utakmicu, boks meč itd.).</p>	<p>Može da čita i razume tekstove o romskim aktivnostima kao što su takmičenje u boksu, izvođačke umetnosti (npr. pevanje, sviranje instrumenta, drama, cirkus) pod uslovom da su nepoznate reči unapred objašnjene.</p>	<p>Može da čita i razume detaljan izveštaj o aktivnostima tipičnim za romsku kulturu.</p> <p>Može da čita detaljan biografski tekst o poznatom sportisti, glumcu, umetniku, muzičaru itd. romskog porekla.</p>
--	----------	---	---	--	--

HOBIJI I VEŠTINE

		A1	A2	B1	B2
U A M E N O I Z R A Ž A V A Nj E	G O V O R N A I N T E R A K C I J A	Može da koristi gestove, mimiku, ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da objasni koji hobi ili aktivnost voli/ne voli.	Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o sledu događaja u drami ili igri. Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o filmu.	Može da diskutuje o interesovanjima, hobijima i iskustvima vezanim za umetnost i dokolicu. Može spontano da komunicira kada se govori o poznatim temama.	Može da diskutuje dugo i detaljno o važnosti hobija, sporta i dokolice. Može spontano i tečno da učestvuje u diskusiji o dobrobiti različitih aktivnosti i o tome šta kroz njih može da se nauči.
		Može da koristi ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da odgovori na pitanje o hobijima, takmičenjima i drugim aktivnostima koje je iskusila/iskusio (sport, film itd.).	Može da pita i odgovori na jednostavno pitanje o svojim hobijima nevezanim za školu.		
	G O V O R N A P R O D U K C I J A	Može da koristi gestove, mimiku, ključne reči i jednostavne izraze/rečenice da govori o hobijima, takmičenjima ili drugim aktivnostima vezanim za slobodno vreme u kojima učestvuje.	Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o aktivnostima porodice u dokolici. Može da pita i odgovori na jednostavna pitanja o tradicionalnim aktivnostima romske dece u slobodnom vremenu u prošlosti. Može da govori o tome šta voli da radi posle škole.	Može da diskutuje i odgovori na pitanja o slobodnom vremenu, sportu ili izvođačkim aktivnostima.	Može spontano i tečno da učestvuje u diskusiji o tipičnim romskim aktivnostima, da odgovara na postavljena pitanja i da brani svoje stavove.
		Može da imenuje vanškolske aktivnosti kojima se bavi.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da opiše hobi ili aktivnost u slobodno vreme.	Može da da jednostavan, smišljen izveštaj o pripremi za nastup (drama u školi, koncert itd.). Može ukratko da govori o pripremanju i učestvovanju u sportskom takmičenju. Može jednostavno da govori o interesovanjima ili hobiju.	Može detaljno i dugo da govori o aktivnostima koje veli i da objasni njihovu važnost za saradnju sa drugima itd.
		Može da imenuje aktivnosti u kojima učestvuje kod kuće ili u zajednici.	Može da koristi niz izraza i jednostavnih rečenica da opiše svoje aktivnosti u slobodno vreme.	Može ukratko da govori o svojim interesovanjima/aktivnostima van škole (npr. učenje pesama, priča, gluma). Može ukratko da govori o važnosti romske umetnosti.	Može detaljno da govori o aktivnostima Roma (tradicionalnim, u prošlosti ili sadašnjosti) i da objasni njihov značaj. Može detaljno da

					govori o uticaju romske umetnosti (muzika, ples, umetnost) na umetnost uopšte. Može detaljno da govori o članu romske zajednice koji se proslavio nekom umetnošću (muzika, film, umetnost, cirkus itd.).
P I S A Nj E	Može da prepíše ili napiše nazive različitih hobija i aktivnosti koji se dešavaju u školi ili posle škole.	Može da napiše kratak tekst (pismo, <i>i-mejl</i>) i da koristi poznate reči da opiše svoj omiljeni hobi ili aktivnost u slobodno vreme.	Može da napiše kratak smišljen tekst o hobiju ili interesovanju da objasni zašto voli tu aktivnost.	Može da napiše jasan, detaljan tekst o važnosti dokolice, sportskih i/ili kulturnih aktivnosti. Može da napiše jasan, detaljan izveštaj o ličnom iskustvu vezanom za neki hobi ili drugu aktivnost.	
	Može da prepíše ili napiše nazive različitih aktivnosti za slobodno vreme kod kuće ili aktivnosti koje su vezane za izvođačke umetnosti.	Može da napiše kratak tekst (pismo, <i>i-mejl</i>) i da koristi poznate reči da opiše hobije ili aktivnosti za slobodno vreme koji su tipični za Rome, a u kojima uživa.	Može da napiše jednostavan, smišljen izveštaj o aktivnosti vezanoj za sport ili umetnost kojom se bavi u slobodno vreme, a koja je tipična za romsku kulturu i tradiciju. Može da napiše jednostavan, smišljen izveštaj o pojedinim aspektima umetnosti Roma.	Može da napiše jasad, detaljan izveštaj o tipičnim ili tradicionalnim aktivnostima Roma. Može da napiše jasan, detaljan tekst o članu romske zajednice koji se proslavio nekom umetnošću (muzika, film, umetnost, cirkus itd.). Može da napiše jasan, detaljan tekst o romskom doprinosu evropskoj umetnosti.	

Hobiji i veštine

Nivo	Veština		Datum *	Datum **	Datum ***
A1		Mogu da prepoznam reči koje se odnose na sportove, hobije i aktivnosti kao što su gluma i muzika. Mogu da prepoznam reči koje se odnose na romsku muziku, pesme i igre. Mogu da prepoznam reči koje se odnose na izvođačke aktivnosti, kao što su cirkuske. Mogu da prepoznam reči koje se odnose na aktivnosti kojima se bavimo kod kuće u slobodno vreme.			
		Mogu da pročitam i prepoznam reči koje se odnose na sportove i hobije u tabeli ili na panou. Mogu da prepoznam reči koje se odnose na muziku, glumu, pevanje, igranje, veštine i izvođenje u tabeli ili na panou.			
		Mogu da kažem koje sportove, hobije ili druge aktivnosti u slobodnom vremenu volim ili ne volim. Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o sportovima, hobijima ili drugim aktivnostima kojima se bavim u slobodno vreme. Mogu da odgovorim na jednostavna pitanja o tome koje su aktivnosti u slobodno vreme najzastupljenije u mojoj kući.			
		Mogu da imenujem različite aktivnosti kojima se bavim sa svojim prijateljima u školi i van nje. Mogu da imenujem različite aktivnosti kojima se bavimo u slobodno vreme u mojoj kući ili zajednici.			
		Mogu da napišem reči koje se odnose na različite sportove i hobije. Mogu da napišem reči koje se odnose na muziku, pevanje, igranje i druge vrste izvođenja. Mogu da napišem reči koje se odnose na sportove i hobije kojima se bavim u školi.			
A2		Mogu da razumem glavne delove jednostavne priče o sportu, izvođenju ili aktivnostima u slobodno vreme. Mogu da razumem jednostavna uputstva za igru. Mogu da razumem uputstva za jednostavno izvođenje u učionici. Mogu da razumem jednostavna uputstva za fizičku aktivnost, kao što su sportske igre, gimnastika itd.			
		Mogu da pročitam i razumem kratak, jednostavan izveštaj u novinama ili na internetu koji opisuje sportske događaje, igre ili izvođenja. Mogu da pročitam kratak, jednostavan tekst o igrama koje su igrala deca u prošlosti. Mogu da pročitam priču o romskom detetu čija se porodica bavila izvođenjem.			
		Mogu da postavim jednostavna pitanja o dešavanjima u igri ili izvođenju i da na ista odgovorim. Mogu da postavim jednostavna pitanja o filmu koji sam gledala/gledao i da na ista odgovorim. Mogu da postavim jednostavna pitanja o tome šta volim da radim van škole i da na ista odgovorim. Mogu da odgovorim na pitanja o aktivnostima u slobodno vreme u mojoj porodici. Mogu da postavim jednostavna pitanja o tradicionalnim aktivnostima romske dece.			

		<p>Mogu da opišem svoj omiljeni hobi ili sport. Mogu da opišem aktivnosti u slobodno vreme koje sam naučio kod kuće.</p>			
		<p>Mogu da napišem razglednicu o sportskom događaju, predstavi ili filmu. Mogu da napišem nekoliko rečenica o tome šta v olim da radim posle škole. Mogu da napišem nekoliko rečenica o svom omiljenom hobiju kojim se bavim kod kuće.</p>			

Hobiji i veštine

Nivo	Veština		Datum *	Datum **	Datum ***
B1		Mogu da razumem glavne delove izlaganja o sportovima ili veštinama. Mogu da razumem glavne delove filma o sportisti ili izvođaču. Mogu da razumem glavne delove razgovora o aktivnostima romske dece u prošlosti kada su učila da postanu sportisti i izvođači.			
		Mogu da pročitam izveštaj o sportskom ili kulturnom događaju. Mogu da pročitam izveštaj o životu poznatog romskog sportiste ili izvođača.			
		Mogu da govorim o svojim interesovanjima ili hobijima i da opišem šta radim. Mogu da odgovorim na pitanja o svom određenom interesovanju ili hobiju. Mogu da postavim pitanja o nekoj osobi koja se bavi sportom ili umetnošću.			
		Mogu da govorim o pripremama za školska sportska takmičenja ili izvođenja. Mogu jednostavno da govorim o svom hobiju ili vanškolskim aktivnostima. Mogu da iznesem jednostavan izveštaj o izvođenju, sportskom događaju ili filmu. Mogu jednostavno da govorim o značaju romske za evropsku umetnost.			
		Mogu da napišem pismo o svojim hobijima. Mogu da napišem opis sportskog ili kulturnog događaja koji sam videla/ video.			
B2		Mogu da razumem detalje razgovora o određenom sportu ili kulturnoj aktivnosti. Mogu da razumem izlaganje poznatog sportiste ili izvođača. Mogu da razumem priču zasnovanu na životu osobe iz oblasti sporta ili kulture. Mogu da razumem izlaganje o interesovanjima neke osobe za sportske ili kulturne aktivnosti i uticajima koje one imaju na njen život.			
		Mogu da čitam izveštaj sa sportskog ili kulturnog dešavanja u novinama ili na internetu. Mogu da čitam biografiju osobe iz oblasti sporta ili kulture. Mogu da čitam priču zasnovanu na sportskom ili kulturnom životu.			
		Mogu da diskutujem o značaju hobija, obrazlažući koji mi se dopadaju, a koji ne. Mogu da diskutujem o različitim aktivnostima, kao što su sport, muzika, gluma. Mogu da odgovorim na pitanja o tipičnim romskim sportskim i izvođačkim aktivnostima. Mogu da diskutujem o podacima na temu sportske ili kulturne aktivnosti u okviru pripreme projekta ili prezentacije.			
		Mogu da dam detaljan izveštaj o aktivnostima u kojima uživam. Mogu da dam izveštaj na temu kako romska deca razvijaju sportske i izvođačke veštine. Mogu da dam detaljan izveštaj o tome kako je romska umetnost uticala na evropsku. Mogu da govorim o značajnoj romskoj osobi iz oblasti sporta ili kulture.			

		<p>Mogu da pišem o sportskoj ili aktivnosti u slobodno vreme u kojoj uživam.</p> <p>Mogu da napišem izveštaj o ličnom iskustvu u sportskom ili kulturnom kontekstu.</p> <p>Mogu da napišem izveštaj o tipičnoj ili tradicionalnoj romskoj sportskoj ili kulturnoj aktivnosti.</p> <p>Mogu da pišem o doprinosu Roma sportu i umetnosti.</p> <p>Mogu da pišem o romskoj osobi ili osobi romskog porekla koja je postala poznata u oblasti sporta, umetnosti ili izvođenja.</p>			
--	---	---	--	--	--

Dodatak 1

Preporuka br. R (2000) 4 Komisije upućena državama članicama na temu obrazovanja romske dece u Evropi

Adaptirano na 696. sastanku zamenika i predstavnika ministara (verifikovano od strane Saveta Ministara) 3.februara 2000.godine

Savet Ministara u skladu sa Članom 15.b Statuta Saveta Evrope,

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva među njenim članicama i da bi se ovom cilju moglo težiti, posebno, kroz zajedničku akciju u polju obrazovanja;

Prepoznajući potrebu da se sagrade nove fondacije za buduće obrazovne strategije za Rome/Cigane u Evropi, posebno imajući u vidu visoku stopu nepismenosti ili polupismenosti među njima, visok stepen napuštanja škole, nizak procenat učenika koji završavaju osnovnu školu i postojanost pojava kao što je odsustvovanje iz škole;

Primećujući da su problemi sa kojima se susreću Romi/Cigani u polju obrazovanja većinom rezultat dugoročnih edukativnih politika iz prošlosti, koje su vodile ili do asimilacije ili do segregacije dece Roma/Cigana u školi na osnovu čega su bila „socijalno i kulturno hendikepirana“;

Imajući u vidu da se diskriminišući položaj Roma u evropskim društvima ne može popraviti ukoliko romskoj deci ne budu garantovana ista prava kao i ostaloj deci;

Imajući u vidu da bi školovanje dece Roma/Cigana trebalo da bude prioritet nacionalnih politika u korist romske dece;

Postaje jasno da bi politike koje se bave rešavanjem problema sa kojima se susreću Romi/Cigani u sferi obrazovanja trebalo da budu obuhvatne, zasnovane na priznanju da je pitanje školovanja dece Roma/Cigana povezano sa širokim nizom drugih faktora i preduslova, prvenstveno ekonomskih, društvenih i kulturnih aspekata, i borbe protiv rasizma i diskriminacije;

Postaje jasno da bi obrazovne politike u korist romske dece trebalo da budu podržane politikama aktivnog obrazovanja za odrasle i fakultativnog obrazovanja;

Uzimajući u obzir da, pošto postoji tekst o obrazovanju romske dece za države članice Evropske unije (Rezolucija Saveta i Ministara obrazovanja koji su se susreli sa Savetom na Pripremi školstva za romsku decu i decu čergara, 22.maja 1989; 89/C 153/02), neophodno je hitno pripremiti tekst koji će uključiti sve države članice Saveta Evrope;

Imajući u vidu Okvirnu Konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina i Evropsku Povelju o regionalnim i manjinskim jezicima;

Imajući u vidu Predloge 563 (1969) i 12033 (1993) parlamentarne skupštine Saveta Evrope gde su bile spomenute potrebe za obrazovanjem Roma/Cigana u Evropi;

Imajući u vidu Rezolucije 125 (1981), 16 (1995) i 249 (1993) i Predlog 11 (1995) Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Evrope u vezi sa položajem Roma/Cigana u Evropi;

Imajući u vidu predlog Opšte politike br. 3 Evropske Komisije protiv rasizma i netolerancije o „ Borbi protiv rasizma i diskriminacije Roma u Evropi“

Imajući u vidu aktivnosti Saveta za kulturnu saradnju (SZKS) kao reakciju na Rezoluciju 125 (1981), i posebno, objavljivanje izveštaja „ Cigani i čergari“ (1985), modernizovana 1994 („Romi, Cigani i čergari“, koje je izdao Savet Evrope);

Prihvatajući memorandum koji je priredila Specijalistička grupa za Rome/Cigane pod naslovom „Dokument obrazovne politike za romsku decu: strateški elementi obrazovne politike za romsku decu u Evropi“(MG-S-ROM (97) 11),

Predlaže se da se u primeni obrazovnih politika vlada država članica:

- rukovode principima koji se nalaze u dodatku ovog predloga;
  - da predlog predstave relevantnim javnim telima u svojim državama kroz odgovarajuće nacionalne kanale i institucije.
-

Dodatak predlogu br. R (2000) 4

Vodeći principi obrazovne politike za romsku decu u Evropi

I. Strukture

1. Obrazovne politike za decu Roma/Cigana bi trebalo da budu praćene adekvatnim izvorima i fleksibilnim strukturama neophodnim za upoznavanje raznolikosti populacije Roma/Cigana u Evropi uzimajući u obzir postojanje grupa Roma/Cigana koje vode čergarski ili polučergarski način života. U ovom pogledu, moglo bi biti preporučivo pribeći obrazovanju na daljinu, zasnovano na novim komunikativnim tehnologijama.
2. Trebalo bi staviti naglasak na potrebu da se bolje koordiniraju međunarodni, nacionalni, regionalni i lokalni nivoi, kako bi se izbeglo rasipanje truda, u cilju prepoznavanja sinergetskih potencijala.
3. Zbog toga bi države članice trebalo da zainteresuju Ministarstva obrazovanja za pitanje obrazovanja dece Roma/Cigana.
4. Kako bi se osigurao pristup romske/ciganske dece školi, trebalo bi razvijati predškolske obrazovne ustanove i učiniti ih dostupnima Romima.
5. Posebnu pažnju bi trebalo obratiti potrebi da se osigura komunikacija sa roditeljima, gde je neophodno koristiti posrednike iz zajednice Roma/Cigana; uloga posrednika bi kasnije mogla da se razvije u posebno zanimanje i potencijalno obezbedi dodatni prostor za profesionalno usavršavanje mladih Roma. Romskim roditeljima bi trebalo ponuditi posebne informacije i savete u vezi sa potrebom obrazovanja i mehanizmima podrške koje uprave mogu da ponude porodicama. Mora postojati uzajamno razumevanje između roditelja i škola. Isključivanje roditelja iz obrazovnog procesa i njihov nedostatak znanja i obrazovanja (čak i pismenosti) takođe sprečava decu da imaju koristi od školskog sistema.

6. Trebalo bi postaviti adekvatne strukture podrške kako bi se deci Roma/Cigana omogućilo da imaju koristi, naročito preko određene akcije, kroz omogućavanje jednakih uslova u školi.

7. Države članice su pozvane da obezbede neophodna sredstva za implementaciju gore navedenih obrazovnih politika kako bi premostile razliku između učenika Roma/Cigana i učenika većinske grupe.

II. Nastavni programi i nastavni materijali

8. Obrazovne politike u korist dece Roma/Cigana bi trebalo da se primenju u okviru širih međunarodnih politika, uzimajući u obzir posebne odlike romske kulture i neravnopravan položaj mnogih Roma/Cigana u državama članicama.

9. Nastavni plan, u celosti, i nastavni materijali bi stoga trebalo da budu sačinjeni tako da se uzme u obzir kulturni identitet dece Roma/Cigana. Romsku istoriju i kulturu bi trebalo uvesti u nastavni materijal kako bi reflektovali kulturni identitet romske dece. Učestvovanje predstavnika zajednice Roma/Cigana trebalo bi da se ohrabri razvojem nastavnog materijala iz istorije, kulture ili jezika Roma/Cigana.

10. Međutim, države članice trebalo bi da omoguće da ovo ne dovede do osnivanja različitih nastavnih programa, što bi moglo da vodi ka stvaranju odvojenih odeljenja.

11. Države članice takođe bi trebalo da podstiču razvoj nastavnog materijala zasnovanog na dobroj praksi, da bi pomogli nastavnicama/nastavnicima u njihovom svakodnevnom radu sa učenicima Romima/Ciganima.

12. U državama gde se govori romski jezik, deci Roma/Cigana trebalo bi ponuditi mogućnost nastave na maternjem jeziku u školi.

III. Odabir i školovanje nastavnica/nastavnika

13. Od značaja je da se budućim nastavnicama/nastavnicima omogući obrazovanje i prateća obuka kako bi im se pomoglo da bolje shvate potrebe svojih učenika Roma/Cigana. Obrazovanje učenika Roma/Cigana trebalo bi da ostane sastavni deo opšteg obrazovnog sistema.

14. Romska zajednica bi trebalo da se uključi u osmišljavanje takvog obrazovnog programa i da bude direktno uključena u davanje informacija budućim nastavnicama/nastavnicima.

15. Podrška bi podrazumevala obuku i usavršavanje nastavnica/nastavnika u zajednici Roma/Cigana.

IV. Prikupljanje informacija i ocenjivanje

17. Države članice bi trebalo da podstiču inovativna istraživanja i akcione istraživačke projekte kako bi dobili lokalne odgovore na lokalne potrebe. Rezultati takvih projekata bi trebalo da budu široko dostupni.

18. Rezultate obrazovnih politika za učenike Roma/Cigane bi trebalo pažljivo pratiti. Trebalo bi pozvati sve učesnike uključene u obrazovanje dece Roma/Cigana (uprave škola, nastavnice/nastavnike, roditelje, nevladine organizacije) da učestvuju u procesu praćenja.

19. Ocenjivanje rezultata obrazovnih politika usmerenih na decu Roma/Cigana bi trebalo da uzme u obzir niz kriterijuma, uključujući i lični i društveni razvoj, te da ne bude ograničeno na procene pukog prisustva u školi, odnosno procenta u kome deca napuštaju školu.

V. Konsultacija i koordinacija

20. Država bi trebalo da promoviše uključivanje svih zainteresovanih strana (Ministarstvo obrazovanja, uprave škola, porodice Roma/Cigana i organizacije) u osmišljavanju, sprovođenju i praćenju obrazovnih politika za Rome/Cigane.

21. Takođe bi trebalo uključiti posrednike iz zajednice Roma/Cigana, posebno da bi olakšali kontakte između Roma/Cigana, populacije većinskih grupa i škola i da bi se izbegli konflikti u školi; ovo bi trebalo primeniti na svim nivoima obrazovanja.

22. Ministri obrazovanja, u okviru procesa podizanja svesti pomenutoj iznad u tački I, pasus 3, trebalo bi da omoguće objedinjavanje aktivnosti različitih zainteresovanih strana i da omoguće koordinaciju informacija između različitih nivoa obrazovnih vlasti.

23. Države članice bi trebalo dalje da podstiču i podržavaju razmenu iskustva i dobru praksu.

Dodatak 2

Varšavska deklaracija čelnika država i vlada i država članica Saveta Evrope

Mi, čelnici država i vlada država članica Saveta Evrope, skupili smo se u Varšavi 16. i 17. maja 2005. na trećem Samitu, gde smo svedoci panevropskog jedinstva bez predsedana. Dalji napredak u izgrađivanju Evrope bez granica mora da se nastavi i da se bazira na zajedničkim vrednostima utelotvorenim u statutu Saveta Evrope: demokratiji, ljudkim pravima, vladavini prava.

Od Bečkog (1993) i Strazburškog (1997) Samita, Savet Evrope se povećao i sada obuhvata gotovo ceo kontinent. Pozdravljamo dragocen doprinos Parlamentarne skupštine i Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti koji su omogućili postizanje ovog cilja. Radujemo se danu kada Belorusija bude spremna da pristupi Savetu Evrope.

Šezdeset godina posle kraja Drugog svetskog rata, trideset godina posle Helsinške deklaracije, dvadeset pet godina posle osnivanja „Solidarnosti“ i petnaest godina posle pada Berlinskog zida, odajemo počast svima onima koji su omogućili da se prevaziđu bolne razlike i poveća region demokratske sigurnosti. Danas je Evropa vođena političkom filozofijom obuhvatanja i komplementarnosti i zajedničkom posvećenošću multilateralizmu koji se zasniva na međunarodnom zakonu.

Međutim, i dalje smo zabrinuti zbog nerešenih sukoba koji još uvek utiču na određene delove kontinenta, čime se rizikuje sigurnost, jedinstvo i demokratska stabilnost država članica i preti populaciji tih regiona. Zajedno ćemo raditi na izmirenju i političkim rešenjima u skladu sa normama i principima međunarodnog zakona.

Samit nam pruža priliku da obnovimo našu posvećenost zajedničkim vrednostima i principima koji su ukorenjeni u evropskom kulturnom, religioznom i humanističkom nasleđu – bogatom nasleđu koje nam svima pripada. Time se jača politički mandat Saveta Evrope i povećava doprinos zajedničkoj stabilnosti i sigurnosti u trenutku kada se Evropa suočava sa novim izazovima i pretnjama koje zahtevaju zajedničke i efikasne odgovore.

Sada možemo da se fokusiramo na ove izazove i da nastavimo da gradimo jedinstvenu Evropu, zasnovanu na našim zajedničkim vrednostima i interesima, jačajući saradnju i solidarnost među državama članicama. Ostaćemo otvoreni za saradnju sa evropskim susednim regionima i sa ostatkom sveta

1.Savet Evrope će težiti svom suštinskom cilju očuvanja i promovisanja ljudskih prava, demokratije i vladavine zakona. Sve aktivnosti Saveta Evrope moraju doprineti ovom suštinskom cilju. Posvećujemo se razvoju ovih principa, sa ciljem da se oni uspešno implementiraju u svim državama članicama. Kroz afirmisanje ovih vrednosti, mi unapredjujemo ulogu Saveta Evrope kao efikasnog mehanizma panevropske saradnje u svim relevantnim poljima. Takođe smo odlučni da još više ojačamo i modernizujemo aktivnosti Saveta Evrope, njegove strukture i metode rada, i da povećamo transparentnost i efikasnost, osiguravajući da ova institucija obavlja svoju misiju u menjanju Evrope.

2.Uzimajući u obzir veoma važnu ulogu Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i Evropskog suda za ljudska prava, u formulisanju, promociji i implementiranju standarda ljudskih prava, neophodno je garantovati njihovu efikasnost. Mi smo stoga veoma posvećeni da u kratkom terminu implementiramo obimni niz mera usvojenih na 114. sastanku Saveta Ministara koji se bavio povećanjem obima rada Suda, posebno kada se radi o brznoj ratifikaciji i stupanju na snagu Protokola 14 Konvencije. Dalje, osnivamo Grupu iskusnih osoba da podučimo obuhvatnu strategiju kako bi osigurali efikasnost sistema na duže staze, imajući u vidu početne efekte Protokola 14 i druge odluke donete u maju 2004. godine.

3.Ubeđeni smo da su efikasna demokratija i dobro upravljanje na svim nivoima od suštinskog značaja za sprečavanje konflikata, promovisanje stabilnosti, omogućavanja ekonomskog i društvenog napretka, te za stvaranje održivih zajednica gde ljudi žele da žive i rade, kako sada, tako i u budućnosti. Ovo se jedino može postići kroz aktivno uključivanje građana i civilnog društva u proces odlučivanja. Države članice stoga moraju održavati i razvijati efektivne, transparentne i odgovorne demokratske institucije, koje odgovaraju potrebama i željama svih. Došlo je vreme da se intenzivira naš rad u okviru Saveta Evrope kako bi se ovaj cilj ostvario, posebno kroz osnivanje Foruma za budućnost demokratije.

4.Posvećeni smo jačanju vladavine zakona na kontinentu, dograđujući već postojeći zakonski potencijal Saveta Evrope, i uzimajući u obzir njegov doprinos razvoju međunarodnog prava. Naglašavamo ulogu nezavisnog i efikasnog sudstva u državama članicama u ovom pogledu. Dalje ćemo razvijati zakonodavnu saradnju u okviru Saveta Evrope sa ciljem da se poboljša zaštita naših građana i da se na kontinentalnom nivou ostvare ciljevi iz Evropskog statuta.

5.Odlučni smo da osiguramo potpuno sprovođenje svih obaveza koje podrazumeva članstvo u Savetu Evrope. Politički dijalog među državama članicama koje su se obavezale da promovišu demokratsku raspravu i vladavinu zakona, ocenjivanje, preporuke primera dobre prakse, pomoć i nadzor – čiji značaj posebno naglašavamo - će u potpunosti biti upotrebljene u tu svrhu. Radićemo na najširem mogućem prihvatanju konvencija Saveta Evrope, promovišući njihovu implementaciju kako bi učvrstili zajedničke standarde u oblasti ljudskih prava, demokratije i vladavine prava.

6.Čuvaćemo evropski identitet i jedinstvo, zasnovano na zajedničkim osnovnim vrednostima, poštovanje za naše zajedničko nasleđe i kulturnu raznovrsnost. Rešeni smo da omogućimo da naša raznovrsnost postane izvor međusobnog obogaćivanja, između ostalog podsticanjem političkog, interkulturalnog i interreligijskog dijaloga. Nastavićemo rad na obezbeđivanju prava nacionalnih manjina, doprinoseći tako razvoju demokratske stabilnosti. Kako bi razvili

razumevanje i poverenje među Evropljanima, promovisaćemo pojedinačne kontakte i razmenu dobrih praksi imajući u vidu slobodnu mobilnost osoba na kontinentu, sa ciljem građenja Evrope bez granica.

7. Rešeni smo da izgradimo kohezivna društva u kojima svako ponaosob ima direktan i slobodan pristup svim društvenim pravima, da se borimo protiv društvene ekskluzije, i da štitimo osetljive društvene grupe. Priznajemo važnost Evropske društvene Povelje u ovoj oblasti i podržavamo napore da se poveća njihov uticaj na formiranje naših društvenih politika. Rešeni smo da ojačamo koheziju naših društava u njihovim društvenim, obrazovnim, zdravstvenim i kulturnim dimenzijama.

8. Odlučni smo da omogućimo bezbednost za naše građane uz potpuno poštovanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda i drugih relevantnih međunarodnih obaveza. Savet Evrope će nastaviti da igra aktivnu ulogu u borbi protiv terorizma, koji je glavna pretnja demokratskim društvima i nemoguće ga je opravdati pod bilo kojim okolnostima u bilo kojoj kulturi. Takođe će i dalje razvijati svoje aktivnosti u borbi protiv korupcije, organizovanog kriminala - uključujući pranje novca i finansijski zločin - trgovinu ljudima, informatičke zločine i izazove koje sa sobom nose i naučni i tehnološki napredak. Promovisaćemo mere u skladu sa našim vrednostima kako bi se odbranili od ovih pretnji.

9. Oštro osuđujemo sve vrste netolerancije i diskriminacije, posebno one koje se zasnivaju na polu, rasi i religiji, uključujući antisemitizam i islamofobiju. Potvrđujemo našu odlučnost da u Savetu Evrope i dalje razvijemo pravila i efikasne mehanizme u cilju njihovog sprečavanja i iskorenjivanja. Takođe ćemo dalje implementirati politike jednakih mogućnosti u državama članicama i pratićemo naše napore da postignemo stvarnu jednakost između žena i muškaraca u svim sferama društva. Obavezujemo se da iskorenimo nasilje prema ženama i deci, uključujući nasilje u porodici.

10. Odlučni smo da omogućimo komplementarnost Saveta Evrope i drugih organizacija uključenih u izgradnju demokratske i sigurne Evrope:

- Odlučni smo da napravimo novi okvir za unapređivanje saradnje i interakciju između Saveta Evrope i Evropske unije u oblastima od zajedničkog interesa, posebno ljudskih prava, demokratije i vladavine zakona.

Poverili smo kolegi po imenu Jean-Claude Juncker da pripremi izveštaj o vezi između Saveta Evrope i Evropske unije, na osnovu odluka donetih na Samitu i uzimajući u obzir značaj ličnog zalaganja u izgradnjih evropskih vrednosti.

- Takođe smo odlučni da obezbedimo i unapredimo praktičnu saradnju između Saveta Evrope i OSCE-a i pozdravljamo značaj sinergije stvorene pripremom zajedničke deklaracije usvojene na ovom Samitu.
- Izražavamo našu obavezu da unapredimo saradnju između Saveta Evrope i Ujedinjenih nacija, i da postignemo Ciljeve milenijumskog razvoja u Evropi.

***

Kako bi pokrenuli Organizaciju prema ovom novom kursu, usvajamo priloženi Plan akcije.

Obavezujemo naše države članice da promovišu zadatke i ciljeve reflektovane u odlukama ovog Samita, u okviru Saveta Evrope i drugih međunarodnih foruma i organizacija kojima pripadaju.

U zaključku ovog Samita u Poljskoj, odajemo poštu u znak sećanja na Papu Jovana Pavla II.

Pozivamo sve Evropljane da usvoje i primenjuju vrednosti koje leže u srcu misije Saveta Evrope - ljudska prava, demokratiju i vladavinu zakona - i da nam se pridruže u pretvaranju Evrope u kreativnu zajednicu, otvorenu za znanja i različite kulture, građansku i kohezivnu zajednicu.

Dodatak 3

Dokumenta zamenika ministara

Savet Ministara (2005) 80 finalna verzija od 17. maja 2005.

Akcioni plan

Mi, čelnici država i vlada država članica Saveta Evrope, na sastanku u Varšavi 16. i 17. maja 2005. izložili smo u glavnim crtama sledeći akcioni plan navodeći glavne zadatke Saveta Evrope u godinama pred nama.

I- PROMOVISANJE ZAJEDNIČKIH FUNDAMENTALNIH VREDNOSTI: LJUDSKA PRAVA, VLADAVINA ZAKONA I DEMOKRATIJA

1. Obezbeđivanje kontinuirane efikasnosti Evropske konvencije o ljudskim pravima

Obezbedićemo dugoročnu efikasnost Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda svim adekvatnim sredstvima. U to ime obezbedićemo Evropskom sudu za ljudska prava svu neophodnu podršku i primenićemo sve mere reforme usvojene na 114. sastanku Saveta Ministara u maju 2004, u skladu sa svim predviđenim modalitetima. Ovo uključuje, kao što je predočeno, ratifikaciju Protokola br. 14 Konvencije, koji je od suštinskog značaja za buduću efikasnost Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Na nacionalnom nivou, obezbedićemo:

-da postoje prikladni i efikasni mehanizmi u svim državama članicama za verifikaciju kompatibilnosti zakonodavnih sistema i državnih administracija sa Konvencijom;

-efikasnu domaću pomoć u slučajevima argumentovane žalbe u vezi sa zloupotrebom Konvencije;

-integraciju u procese univerzitetskog obrazovanja i profesionalne obuke adekvatne edukacije u oblasti primene standarda Konvencije; stoga smo odlučili da pokrenemo Evropski program za obrazovanje u oblasti ljudskih prava za pravnike, advokate, i sl, i da pozovemo države članice da doprinesu njegovoj implementaciji.

Savet Ministara će redovno implementaciju uz primenu transparentnih mehanizama da nadzire.

Osnivamo grupu iskusnih osoba da razmotre pitanje dugoročne efikasnosti ESLJP-ovog kontrolnog mehanizma, uključujući i inicijalne efekte Protokola 14 i drugih odluka donetih maja 2004.godine. Od Grupe zahtevamo da što pre ponude listu predloga koji treba da prate ove mere i da pri tome očuvaju osnovne principe ESLJP-a.

Podvlačimo da sve države članice moraju da ubrzaju i u potpunosti izvrše presude Suda. Upućujemo Savetu Ministara da razrade i implementiraju sve neophodne mere da ovo postignu, posebno sa osvrtom na presude koji se odnose na strukturalne probleme i probleme koji se ponavljaju.

2. Zaštita i promovisanje ljudskih prava kroz druge institucije i mehanizme Saveta Evrope

Kao primarni forum za zaštitu i promociju ljudskih prava u Evropi, Savet Evrope će - kroz svoje različite mehanizme i institucije - obavljati dinamičnu ulogu u zaštiti prava pojedinaca i promociji dragocenih sporazuma nevladinih organizacija, da bi aktivno zaštitila ljudska prava.

Ojaćaćemo instituciju Komesara Saveta Evrope za ljudska prava, koja je dokazala svoju efikasnost, i obezbedićemo neophodna sredstva kako bi Komesar mogao da ispuni svoje funkcije, posebno u svetlu stupanja na snagu Protokola br. 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Nastavićemo da podržavamo Evropsku komisiju za prevenciju zlostavljanja i neljudskog ili degradirajućeg tretmana ili kazne (EKPZ) i jedinstvenu ulogu koju ima, kroz posete zatvorima u cilju poboljšanja uslova u kojima žive zatočene osobe. Takođe ćemo tražiti redovna ažuriranja evropskih zatvorskih pravila kao osnove za stvaranje standarda u zatvorima. Savet Evrope će pomoći državama članicama da omoguće njihovu implementaciju.

Intenziviraćemo borbu protiv rasizma, diskriminacije i svake vrste netolerancije, kao i pokušaje da se opravda nacizam. Stoga ćemo obezbediti sredstva za sprovođenje ovih aktivnosti Evropskoj komisiji protiv rasizma i netolerancije (EKPRN), u bliskoj saradnji sa nacionalnim vlastima i institucijama kao i u saradnji sa organizacijama građanskog društva u državama članicama. Prihvatamo ulogu EKPRN-a u identifikovanju dobre prakse kao i njenih predloga opšte politike, i odlučujemo da je učinimo dostupnom svima. Omogućićemo koordinaciju njenih aktivnosti sa sličnom komisijom u Evropskoj uniji i OSCE-u i drugim relevantnim međunarodnim telima.

Pozivamo se na odluku donetu na Strazburškom Samitu „ da se ubrza saradnja u pogledu zaštite svih osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama“. Evropska istorija različitosti pokazala je da je zaštita nacionalnih manjina od suštinskog značaja za održavanje mira i razvoja demokratske stabilnosti. Društvo koje smatra sebe pluralističkim mora dozvoliti da identitet manjina, koje su izvor bogaćenja naših društava, bude zaštićen i ojačan. Stoga podstičemo Savet Evrope da nastavi svoje aktivnosti zaštite manjina, posebno kroz Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina i da štiti regionalne jezike kroz Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima.

3. Jačanje demokratije, dobre državne uprave i uloga zakona u državama članicama

Borimo se za naš zajednički cilj promovisanja demokratije i državne uprave najvišeg kvaliteta na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou za sve naše građane i nastavljamo trajnu borbu protiv svakog oblika totalitarizma.

Odlučujemo, u okviru postojećih struktura Organizacije u celini, da:

-osnujemo Forum Saveta Evrope za budućnost demokratije da ojača demokratiju, političke slobode i učešće građana, imajući u vidu, *inter alia*, zaključke Konferencije u Barseloni održanoj od 17. do 19. novembra 2004. godine. Pristup Forumu imaće sve države članice i organizacije građanskog društva, kroz prisustvo kreatora državnih politika, zvaničnika, lekara ili akademika. Forum će obezbediti razmenu ideja, informacija i primera dobre prakse, kao i debatu u vezi sa

mogućom budućom delatnošću. Forum će delati u bliskoj saradnji sa Venecijanskom komisijom i drugim telima saveta Evrope kojima će predstavljati svoja iskustva i predloge u cilju jačanja rada Organizacije u sferi demokratije;

-težimo, u partnerstvu sa Parlamentarnom skupštinom i Kongresom lokalnih i religioznih vlasti, da razvijamo međuvladinu saradnju po pitanju demokratije i dobre državne uprave na svim nivoima;

-razvijamo dalju međugraničnu saradnju, kad god je to potrebno, i unapređujemo standarde demokratije i dobre državne uprave, uključujući i adekvatno i efikasno funkcionisanje naših civilnih službi;

-preduzimamo neophodne korake u sprovođenju Agende za obezbeđenje dobre lokalne i regionalne uprave usvojenoj na 14. Sesiji Konferencije evropskih ministara odgovornih za lokalnu i regionalnu upravu (Budimpešta, 24-25. februar 2005.godine), kroz formiranje ekspertskeg centra za lokalnu upravu u okviru Sekretarijata, i tako promovišemo standarde i dobru praksu i pomažemo državama članicama u izgradnji kapaciteta na lokalnom i regionalnom nivou, u bliskoj saradnji sa Kongresom;

-težimo da unapredimo učešće nevladinih organizacija u aktivnostima Saveta Evrope, jer kroz njih građanska društva ostvaruju svoj ključni doprinos transparentnosti i odgovornosti demokratske vladavine.

Neprestano podvlačimo našu obavezu da garantujemo i promovišemo slobodu govora i protoka informacija i slobodu medija kao suštinski elemenat naših demokratija. Stoga, posvećujemo posebnu pažnju aktivnostima koje sprovodi Savet Evrope u ovoj oblasti i u potpunosti podržavamo Deklaraciju i Akcioni plan koji je usvojen na sedmoj Konferenciji evropskih ministara na temu politike mas medija (Kijev, 10-11. Mart 2005). Podstičemo saradnju između Saveta Evrope i OSCE -a u ovoj oblasti.

Jednako učešće i muškaraca i žena je suštinski elemenat demokratije. Stoga, potvrđujemo našu obavezu da postignemo stvarnu jednakost između muškaraca i žena. Ojačaćemo ravnopravno finansiranje rodno osetljivih projekata i akcija u nacionalnim politikama, priredićemo priručnike i definisaćemo metode za dalji napredak u ostvarenju ravnopravnosti između muškaraca i žena, promovisaćemo stvaranje mehanizama za obezbeđenje jednakosti na državnom nivou i napredićemo implementaciju Pekinške akcione platforme Ujedinjenih nacija.

Pozivamo sve države članice da iskoriste savet i pomoć Evropske komisije za ostvarivanje demokratije kroz primenu zakona (Venecijanska komisija) za dalji razvoj evropskih standarda posebno u oblasti funkcionisanja demokratskih institucija i izbornog zakona. Kako bi se osigurala implementacija evropskih standarda na nacionalnom nivou, trebalo bi unaprediti saradnju sa ustavnim sudovima i ostalim zakonodavnim institucijama koja ima ključnu ulogu u vezi sa ovim.

U potpunosti ćemo iskoristiti potencijal Saveta Evrope za definisanje standarda i promovisaćemo implementaciju i dalji razvoj zakonodavnih dokumenata Organizacije i mehanizme zakonodavne saradnje, imajući na umu zaključke sa 26. Konferencije evropskih ministara pravde (Helsinki, 7-8 april 2005).

Odlučujemo da razvijemo funkcije procene i pomoći Evropske komisije za efikasnost pravde (EKEP) i da na pravi način iskoristimo ocene i procene Savetodavnog veća evropskih sudija (SVES) kako bi pomogli državama članicama da pravdu sprovedu pravično i brzo i da razviju alternativna sredstva za razrešavanje sporova.

Zakon o državljanstvu u svim svojim aspektima, uključujući afirmaciju prihvatanja alternativnih državljanstava, kao i Zakon o porodici su tačke usmerenja Saveta Evrope. Savet, kao adekvatna međunarodna organizacija, nastaviće da razvija svoje aktivnosti u ovim oblastima zakona.

4. Obezbeđivanje ispunjenja obaveza država članica i promovisanje političkog dijaloga

Savet Evrope je evropski politički forum koji spaja države članice koje su se obavezale da promovišu demokratski dijalog i vladavinu zakona.

Nastavićemo naša zajednička zalaganja kako bi obezbedili strogo pridržavanje obaveza od strane država članica i poštovanje zajedničkih standarda. Definisanje standarda u oblasti pravosuđa i drugih relevantnih oblasti zakona kao i nediskriminišući procesi monitoringa bi trebalo da nastave da se koriste kako bi se državama članicama pomoglo da razreše probleme i razviju svoje zakonodavne sisteme. Monitoring mora, kad god je to potrebno, da bude praćen asistencijom Saveta Evrope i tehničkom podrškom. U ovom kontekstu, podstičemo kontinuiranu saradnju u obuci sudija i drugih službenika u zakonodavnim institucijama.

Savet Evrope bi trebalo da nastavi da unapređuje plodan dijalog u okviru Saveta Ministara i Parlamentarne skupštine. Kongres lokalnih i regionalnih uprava mora da nastavi da promoviše lokalnu demokratiju i decentralizaciju, u skladu sa internom organizacijom zemalja o kojima se radi, kako bi postigli sve nivoe evropskog društva. Politički dijalog bi trebalo da koristi potencijale Organizacije u promovisanju međusobnog razumevanja među državama članicama, jačajući tako jedinstvo u Evropi i doprinoseći zalaganju za građenje Evrope bez granica.

U tom cilju, Savet Evrope, u saradnji sa Evropskom unijom, nastavlja da promoviše razmenu dobre prakse o slobodnoj mobilnosti osoba, kako bi se dalje poboljšali kontakti i razmena među Evropljanima na čitavom kontinentu.

5. Unapređenje uloge Banke za razvoj Saveta Evrope

Zahtevamo od Banke za razvoj Saveta Evrope (BRSE) da, pored svoje tradicionalne uloge zaštite stanovništva u nevolji i podržavanja socijalne kohezije, olakša kroz sopstvena sredstva, implementaciju politika koje imaju za cilj konsolidaciju demokratije, promociju uloge zakona i poštovanja ljudskih prava, pre svega u oblasti obuke mirovnih sudija, državnih službenika i drugih učesnika u javnom životu, kao i u organizovanju, radu i upravljanju administrativnim i sudskim javnim servisima.

II-JAČANJE BEZBEDNOSTI EVROPSKIH GRAĐANA

1. Borba protiv terorizma

Oštro osuđujemo terorizam, koji predstavlja pretnju i glavni izazov našim društvima. Terorizam zahteva čvrst ujedinjen odgovor Evrope, kao integralni deo svetskih antiterorističkih napora pod vođstvom Ujedinjenih nacija. Pozdravljamo novu konvenciju Saveta Evrope o zaštiti od terorizma koja je otvorena za pristupanje u toku ovog Samita i skrećemo pažnju na druge instrumente i dokumente koje je Savet Evrope dosad pripremio u borbi protiv terorizma. Pozivamo sve države članice da poštuju ljudska prava i da zaštite žrtve narušavanja ljudskih prava, u saglasnosti sa pripučnikom koje je načinio Savet Evrope 2002. i 2005. godine.

Identifikovaćemo druge ciljne mere da se borimo protiv terorizma i obezbedimo blisku saradnju i koordinaciju zajedničkih antiterorističkih aktivnosti sa drugim međunarodnim organizacijama, posebno sa Ujedinjenim nacijama.

2. Borba protiv korupcije i organizovanog kriminala

Grupa država protiv korupcije (GDPK) je dokazala svoju efikasnost. U to ime, pozivamo sve države članice koje se još nisu priključile, da se priključe što pre i da ratifikuju krivične i

građanske zakone o korupciji. Pošto je korupcija svetski rasprostranjen fenomen, Savet Evrope će ubrzati saradnju sa OESR-om i Ujedinjenim nacijama u antikorupcijskoj borbi na globalnom nivou. Povećanje broja zemalja članica GDEPK-a i uključivanje država koje nisu članice Saveta Evrope će pomoći da se postigne ovaj cilj.

Takođe preporučujemo rad koji sprovodi MONEYVAL za praćenje mera protiv pranja novca, uključujući finansiranje terorizma. MONEYVAL bi trebalo da nastavi da jača svoje veze sa Finansijskom akcionom grupom protiv Pranja novca (FAG) pod pokroviteljstvom OESR-a.

Pozdravljamo reviziju Konvencije o pranju novca, pronalaženju, oduzimanju i konfiskaciji prihoda od zločinačkih delatnosti iz 1990. godine, i otvaranje za potpis revidirane Konvencije na Samitu. Pozivamo na njegovo potpisivanje i ratifikaciju.

Savet Evrope će nastaviti da implementira svoje programe tehničke pomoći za zainteresovane države članice. Takođe će podržati ojačanu međunarodnu saradnju u borbi protiv transnacionalnog organizovanog zločina i trgovine drogom.

3. Borba protiv trgovine ljudima

Oštro osuđujemo trgovinu ljudima koja ugrožava osnovna ljudskih prava i predstavlja uvredu dostojanstva i integriteta ljudskog bića. Srdačno pozdravljamo otvaranje za potpisivanje na Samitu konvencije Saveta Evrope za akciju protiv trgovine ljudima i pozivamo najširu ratifikaciju i stupanje na snagu u državama članicama. Ovo je vodeći korak u borbi protiv trgovine ljudima. Ojačaće prevenciju trgovine ljudima, efikasno sudsko procesuiranje počinitelja i zaštitu ljudskih prava žrtava. Nezavisni mehanizam za monitoring koji je uspostavila Konvencija osigurava njenu efikasnu implementaciju u zemljama potpisnicama. Osigurava blisku saradnju između Saveta Evrope, Ujedinjenih nacija, Evropske unije i OSCE-a u ovoj oblasti.

4. Borba protiv nasilja nad ženama

Savet Evrope će preduzeti mere da se bori protiv nasilja nad ženama uključujući nasilje u porodici. Uspostaviće akcioni tim koji treba da proceni napredak na nacionalnom nivou i definiše instrumente za kvantifikovanje razvoja na panevropskom nivou u cilju određivanja predloga za dalju akciju. Panevropska kampanja za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici će biti pripremljena i koordinirana u bliskoj saradnji sa drugim evropskim i nacionalnim učesnicima uključujući nevladine organizacije.

5. Borba protiv internet zločina i jačanje ljudskih prava u informacionom društvu

Ističemo značaj poštovanja ljudskih prava u informacionom društvu, posebno slobodu govora i protoka informacija i pravo na poštovanje privatnosti.

Savet Evrope će u budućnosti razviti principe i uputstva za obezbeđivanje poštovanja ljudskih prava i vladavinu zakona u informacionom društvu. Baviće se izazovima koje nameće upotreba informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) u cilju zaštite ljudskih prava koja su narušena kroz zloupotrebu IKT-a.

Takođe ćemo ohrabrivati države članice da koriste sve prednosti koje sobom nosi informaciono društvo. U vezi sa ovim, Savet Evrope će analizirati načine na koje IKT mogu da unaprede

sprovedenje demokratskih reformi i praksi. Savet Evrope će takođe nastaviti svoj rad na promovisanju aktivnosti dece u informacionom društvu, posebno u oblasti razvoja pismenosti i obezbeđivanja zaštite od štetnih informacionih sadržaja.

Osuđujemo sve oblike zloupotrebe IKT-a u razvijanju kriminalnih aktivnosti. Stoga nagovaramo sve države članice da svojim potpisom ratifikuju Konvenciju o internet zločinima i da razmotre potpisivanje Dodatnog protokola o sankcionisanju činova rasisitičke i ksenofobične prirode preko kompjuterskih sistema. Ovo su prvi spojeni međunarodni instrumenti na ovu temu.

6.Promovisanje etike u biomedicini

Savet Evrope će nastaviti svoj rad unapređenja standarda u bioetici. Podstičemo potpisivanje Protokola o transplantaciji, preuzimanje provizija koje odgovaraju preporukama o ksenotransplantaciji i daljem radu u oblasti genetskog testiranja izvan medicinske oblasti; osuđujemo i predlažemo sankcionisanje diskriminacije u pristupu zapošljavanju i osiguranju.

7.Promovisanje održivog razvoja

Obavezujemo se da poboljšamo kvalitet života svih građana. Savet Evrope će stoga na osnovu postojećih instrumenata dalje razvijati i podržavati integrisane politike u oblasti očuvanja životne sredine, prostornog planiranja, prevencije i menadžmenta prirodnim katastrofama iz perspektive održivog razvoja.

III-IZGRADNJA HUMANIJE I OBUHVATNIJE EVROPE

Ubeđeni smo da su društvena kohezija, kao i obrazovanje i kultura, osnovni uslovi za efikasnu implementaciju suštinskih vrednosti Saveta Evrope u našim društvima i za obezbeđenje dugoročne sigurnosti Evropljana. Savet Evrope će stoga promovisati model demokratske kulture, podupirajući zakon i institucije i aktivno uključivanje civilnog društva i građana.

1.Obezbeđenje društvene kohezije

Savet Evrope će ubrzati svoj rad u oblasti društvene politike na osnovu Evropske društvene povelje i drugih relevantnih instrumenata. Glavni zadatak je da zajedno definišemo postupke i rešenja koja bi mogla biti efikasna u borbi protiv siromaštva i ekskluzije, obezbeđujući svima ravnopravan pristup socijalnim pravima i štiteći osetljive grupacije. Savet Evrope deluje kao forum za panevropsku saradnju u oblasti društvenog razvoje, i obezbeđuje preporuke za promovisanje razmene primera dobre prakse u ovim oblastima, te jača pomoć državama članicama.

Instruiramo Savet Ministara da odredi ekspertsku grupu koja će analizirati strategiju Saveta Evrope u cilju promovisanja društvene kohezije u 21. veku, u svetlu postignuća Organizacije u ovoj oblasti. Politike za promovisanje društvene kohezije moraju da uzmu u obzir izazove kao što su sve starija prosečna dob stanovnika i druge društvene i ekonomske promene.

Slažemo se da je zaštita zdravlja kao društvenog ljudskog prava osnovni uslov za društvenu koheziju i ekonomsku stabilnost. Podržavamo implementaciju strateškog integrisanog pristupa

zdravstvu i aktivnostima u vezi sa zdravstvom. Posebno ćemo intenzivirati rad na obezbeđenju ravnopravnog pristupa brizi adekvatnog kvaliteta i usluga. Definisanje standarda zdravstvene zaštite usmerene na pacijenta će biti ključna komponenta ove aktivnosti.

Potvrđujemo naše zalaganje za borbu protiv svih vrsta ekskluzije i nesigurnosti romskih zajednica u Evropi i za promovisanje njihove potpune i efikasne jednakosti. Očekujemo da će Forum evropskih Roma i čergara dozvoliti Romima i čergarima da afirmišu svoj identitet uz aktivnu podršku Saveta Evrope. Preduzećemo korake da se uspostavi saradnja između Saveta Evrope, Evropske unije i OSCE-a u ovoj oblasti.

Konsolidovaćemo rad Saveta Evrope u oblasti pomoći osoba sa hendikepom i podršci prihvatanja i implementacije desetogodišnjeg akcionog plana pripremljenog da napravi odlučan napredak u obezbeđivanju jednakih prava za ljude sa hendikepom.

2. Izgradnja Evrope za decu

Odlučni smo da efikasno promovišemo prava deteta i da u potpunosti ispunimo obaveze definisane Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima deteta. Perspektiva dečjih prava će biti implementirana kroz aktivnosti Saveta Evrope i efikasna koordinacija aktivnosti u vezi sa pravima deteta mora biti garantovana u okviru Organizacije.

Preduzimamo posebnu akciju da iskorenimo sve vrste nasilja nad decom. Stoga odlučujemo da započnemo trogodišnji program akcije koji se bavi društvenim, zakonodavnim, zdravstvenim i obrazovnim dimenzijama svih oblika nasilja nad decom. Takođe ćemo elaborirati mere da zaustavimo seksualnu eksploataciju dece, i da uspostavimo adekvatne zakonske instrumente, te da uključimo civilno društvo u ovaj proces. Koordinacija sa Ujedinjenim nacijama u ovoj oblasti je od ključnog značaja, posebno u vezi sa dodatnim opcionalnim protokolom Konvencije o pravima deteta, prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji.

3. Obrazovanje: promovisanje demokratskog građanstva u Evropi

Zadaci građenja društva zasnovanog na znanju i promovisanje demokratske kulture među našim građanima zahteva povećane napore Saveta Evrope u oblasti obrazovanja koji imaju za cilj garantovanje pristupa obrazovanju za sve mlade ljude širom Evrope, poboljšavajući kvalitet i promovišući, *inter alia*, sveobuhvatno obrazovanje u oblasti ljudskih prava.

U potpunosti ćemo iskoristiti priliku da podignemo društvenu svest u vezi sa postojanjem evropskih standarda i vrednostima koju omogućuje „Evropska godina evropskog državljanstva kroz obrazovanje“. Savet Evrope će nastaviti svoj rad na promociji učenja jezika kao i na priznavanju diploma i kvalifikacija. Nastaviće da ima značajnu ulogu u Bolonjskom procesu koji za cilj ima stvaranje zajedničkog evropskog prostora u oblasti visokoškolskog obrazovanja do 2010. Aktivno će promovisati saradnju i rad u oblasti uspostavljanja akademskih mreža i razmene studenata na svim nivoima

Savet Evrope će unaprediti sve mogućnosti za obuku edukatora, u oblastima obrazovanja za demokratsko građanstvo, ljudska prava, istoriju i međukulturalno obrazovanje. Promovišaće relevantne međukulturalne programe i razmene na nivou srednjoškolskog obrazovanja, kako u Evropi, tako i sa zemljama van evropskog prostora.

Savet Evrope će dalje razvijati svoju mrežu škola političkih studija sa ciljem da promoviše evropske suštinske vrednosti među novim generacijama.

4. Razvijanje saradnje među mladima

Intenziviraćemo naše napore da ohrabrimo mlade ljude da aktivno učestvuju u demokratskim procesima tako da mogu da doprinesu promociji naših suštinskih vrednosti. Omladinski centri Saveta Evrope i Evropska omladinska fondacija su značajni instrumenti za postizanje ovog cilja. Uključićemo perspektivu mladih u sve aktivnosti Saveta Evrope. Kako bi promovisali raznolikost, sveobuhvatnost i učešće u društvu, odlučili smo da započnemo Omladinsku kampanju širom Evrope, u duhu „ Evropska omladinska kampanja protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije.” (1995)

Savet Evrope će dalje utvrđivati svoju jedinstvenu poziciju u oblasti rada sa omladinom. Očekuje se dalja participacija država članica u razvoju instrumenata nacionalne i lokalne politike i aktivnog promovisanja razmene i mobilnosti mladih u Evropi.

5. Zaštita i promocija kulturnog diverziteta

Poštovanje i promovisanje kulturnog diverziteta na osnovu vrednosti Saveta Evrope su osnovni uslovi za razvoj društava zasnovanih na solidarnosti. Savet Evrope će stoga razviti strategije kako bi postigao i promovisao kulturni diverzitet dok obezbeđuje koheziju društava. Podržavamo usvajanje konvencije o kulturnom diverzitetu od strane UNESCO-a.

Unapređujemo dijalog o ulozi kulture u sadašnjoj Evropi i definišemo načine da podržimo diverzitet i umetničku kreativnost braneći kulturu kao osnovne vrednosti. Preduzećemo korake da unapredimo pristup kulturnim postignućima i kulturnom nasleđu tako što ćemo promovisati kulturne aktivnosti i razmene.

6. Unapređivanje međukulturalnog dijaloga

Sistematski ćemo podsticati međukulturni i međureligijski dijalog, zasnovan na principu univerzalnih ljudskih prava kao sredstava za podizanje kritičke svesti, unapređenje razumevanja, ravnopravnosti i tolerancije kao i sprečavanje konflikata i stvaranja integrativnih i kohezivnih društava, uz aktivno uključivanje organizacija civilnog društva. U ovom dijalogu trebalo bi da učestvuju i muškarci i žene na jednakim osnovama. Pitanja sa kojima se susreću kulturne i religijske manjine često je najbolje rešavati lokalnom nivou. Stoga, tražimo od Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti da bude aktivno uključen u ove aktivnosti i da promoviše primere dobre prakse.

Unapredićemo saradnju između Saveta Evrope i drugih regionalnih i međunarodnih institucija. Za tu svrhu, koordinator za međunarodni dijalog će biti ovlašćen da prati saradnju sa postojećim principima saradnje sa drugim institucijama.

Ubeđeni da je dijalog između kultura takođe moguće unaprediti boljim razumevanjem istorije, prihvatamo rad Saveta Evrope u oblasti nastave istorije i sličnih projekata, i odlučujemo da intenziviramo naše napore u ovom pravcu. Podstičemo aktivnije uključivanje civilnog društva u ovaj rad.

Prihvatili smo se novog dijaloga između Evrope i susednih regija - južni Mediteran, Srednji Istok i Centralna Azija - zasnovan na gore pomenutim principima. Prepoznajemo ulogu severno-južne ose u promovisanju ovog dijaloga kao i njegovu misiju u unapređivanju evropske svesti o međukulturalnim i razvojnim pitanjima.

7.Promovisanje sporta

Dajemo veliku važnost efikasnom radu Antidoping konvencije i Evropske konvencije protiv navijačkog nasilja i lošeg ponašanja na sportskim događajima, posebno na fudbalskim utakmicama koje se spominju i u međunarodnom zakonu. U skladu sa Preporukom Saveta Ministara R(99)9 o ulozi sporta u unapredjenju društvene kohezije, preporučujemo nastavak referentnih aktivnosti Saveta Evrope u oblasti sporta.

8.Menadžment migracijama

Svesni smo važnosti mobilnosti stanovništva unutar Evrope, kao i migracija sa ostalih kontinenata u Evropu. Menadžment migracijama je glavni izazov Evrope 21.veka. Stoga smatramo da bi Savet Evrope trebalo da vrši aktivnosti u ovom sektoru, u saradnji sa Evropskom unijom, kako bi doprineo ujednačenijem menadžmentu migracijama u Evropi.

IV-UNAPREĐIVANJE SARADNJE SA DRUGIM MEĐUNARODNIM I EVROPSKIM ORGANIZACIJAMA I INSTITUCIJAMA

Jasno smo se obavezali da omogućimo blisku saradnju i koordinaciju u međunarodnoj akciji, posebno na evropskoj sceni. Savet Evrope, Evropska unija i OSCE će stoga raditi u unapređenoj sinergiji i komplementarnosti baziranoj na njihovoj međusobnoj kompetenciji i ekspertizi.

1.Veze sa Evropskom unijom

Imajući u vidu značajan doprinos Saveta Evrope demokratiji, koheziji i stabilnosti u Evropi, pozivamo Savet Evrope da:

-učvrsti svoje veze sa Evropskom unijom tako da postignuća Saveta Evrope i Evropske unije uvek imaju u vidu njihove kapacitete u postavljanju standarda u radu u svim pojedinim aktivnostima;

-učvrsti saradnju sa Evropskom unijom u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, promociju pluralističke demokratije i vladavinu zakona;

-učvrsti saradnju sa Evropskom unijom u oblastima od zajedničkog interesa, posebno u oblasti prava, kulture, omladine, itd, uključujući kroz objedinjene programe i saradnju sa specijalizovanim telima Saveta Evrope, kao što je Venecijanska Komisija, Komitet za prevenciju mučenja, Grupa država protiv korupcije, Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, Komesarijat za ljudska prava i Evropska komisija za efikasnost pravde.

Na osnovu dodatih smernica, Savet Evrope i Evropska unija pripremiće nacrt memoranduma o razumevanju u cilju formiranja novog okvira za unapređenu saradnju i uspešniji politički dijalog.

Posebna pažnja bi trebalo da se usmeri na to kako Evropska unija i njene države članice mogu bolje da iskoriste instrumente Saveta Evrope i institucije, kao i na to kako bi sve članice Saveta Evrope mogle da profitiraju iz bližih veza sa Evropskom unijom.

2. Veze sa OSCE-om

Ohrabrujemo Savet Evrope da ubrza i racionalizuje saradnju sa OSCE-om, na osnovu njihovih specifičnih zadataka i prednosti, uz izbegavanje dupliranja napora. Posebno, tražimo bližu saradnju sa OSCE-om u prioritetnim poljima koju je identifikovala Koordinaciona grupa i koje su zatim usvojene od strane vodećih tela ove dve organizacije, počinjajući sa borbom protiv terorizma, zaštiti prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama, akciji protiv trgovine ljudima i promovisanju tolerancije i nediskriminacije.

U vezi sa ovim, pozdravljamo novu zajedničku Deklaraciju o intenziviranoj saradnji između Saveta Evrope i OSCE-a.

3. Veze sa Ujedinjenim nacijama

Ohrabrujemo Savet Evrope da ubrza saradnju sa Ujedinjenim nacijama, specijalnim agencijama ove organizacije, kako bi obe promovisale univerzalne vrednosti koje dele države članice Saveta Evrope u oblasti ljudskih prava i cilju dostizanja Ciljeva milenijumskog razvoja Ujedinjenih nacija u Evropi, uključujući, naročito pravo svih da žive u uravnoteženom, zdravom okruženju.

V-IMPLEMENTIRANJE AKCIONOG PLANA: TRANSPARENTAN I EFIKASAN SAVET EVROPE

Naređujemo Savetu Ministara da preduzme korake kako bi obezbedio da ovaj Akcioni plan bude brzo implementiran od strane različitih tela Savete Evrope, te u slučajevima gde je primenljiv u konjunktiji sa drugim evropskim ili međunarodnim organizacijama.

Kao prioritet, dajemo zadatak Savetu Ministara i Generalnom sekretaru, kome pomaže nezavistan stručnjak, da da nov impetus procesu reforme strukturalnih organizacija Saveta Evrope i uvođenju novih metoda rada. Oslanjajući se na već učinjenje napore, ovaj proces će imati za cilj efikasno funkcionisanje Organizacije u skladu sa njenim ciljevima imajući u vidu potrebu za ograničenjem budžeta. Posebna pažnja bi trebalo da se obrati na inicijative koje će ubuduće obezbediti transparentnost, efikasnost u troškovima i internu saradnju i deljenje znanja.

Ovaj proces reforme obavljaće se u skladu sa redovnim izveštajima Saveta Ministara, i o njemu će se raspravljati na sastankuministara u maju 2006. godine.

Dodatak 1

SMERNICE

za odnose između Saveta Evrope i Evropske unije

1. Savet Evrope i Evropska unija zasnivaju svoje odnose u svim oblastima zajedničkog interesa, posebno na promovisanju i zaštiti pluralističke demokratije, poštovanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i vladavine zakona, političke i zakonodavne saradnje, društvene kohezije i kulturne razmene. Ove zajedničke vrednosti čine osnovu demokratske stabilnosti i sigurnosti kojima teže naša društva i pomažu dostizanje veće kohezije u Evropi i unapređuju dalje jedinstvo.
2. Ojačano partnerstvo i komplementarnost bi trebalo da budu osnova za buduću vezu između Saveta Evrope i Evropske unije, kako bi se ojačala praktična saradnja u svim oblastima od zajedničkog interesa.
3. Zajednički cilj Evrope bez granica može najbolje da se promoviše kroz implementaciju odgovarajućih normi i standarda, i primenu iskustava i veština razvijenih u okviru Saveta Evrope u poslednjih pola veka.
4. Brzo pristupanje Evropske unije ESLJP-u bi veoma doprinelo ostvarivanju kohezije u oblasti zaštite ljudskih prava u Evropi. Pripremni rad bi trebalo da bude ubrzan tako da bi ovaj pristup mogao da se izvrši što je pre moguće pošto Ustavni sporazum stupi na snagu. Uzimajući u obzir kompetencije Evropske zajednice, pristup drugim konvencijama Saveta Evrope i priključivanje mehanizmima odlučivanja Saveta Evrope bi trebalo da se razmotri na osnovu detaljnog razmatranja.
5. Zakonodavna saradnja između Saveta Evrope i Evropske unije bi trebalo da se nastavi i da se dalje razvija u cilju pružanja doprinosa svim građanima Evrope, imajući u vidu napore za postizanjem veće komplementarnosti između zakonodavnih tekstova Evropske unije i Saveta Evrope. Evropska unija treba da, kada god je to moguće, teži da sve elemente konvencija Saveta Evrope primeni u zakonima Evropske unije.
6. Savet Evrope će, u skladu sa svojom ekspertizom i kroz različite organe odlučivanja, nastaviti da obezbeđuje podršku i savetuje Evropsku uniju posebno u oblastima zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, demokratije i vladavine zakona.
7. Trebalo bi intenzivirati saradnju između Evropske unije i specijalizovanih tela Saveta Evrope. Evropska unija bi posebno trebalo da koristi ekspertizu Saveta Evrope u oblastima kao što su zaštita ljudskih prava, prava na informisanje, zaštita od internet zločina, bioetika, trgovina ljudima, organizovan kriminal, gde god je to u okviru njenih ingerencija.
8. Buduća Agencija za ljudska prava Evropske unije, kada se osnuje, trebalo bi da dalje unapređuje saradnju sa Savetom Evrope i doprinosi većoj koheziji i pojačanoj komplementarnosti.
9. Imajući na umu zajednički cilj jačanja demokratske stabilnosti u Evropi, Savet Evrope i Evropska unija bi trebalo da intenziviraju zajedničke napore ka uspostavljanju jačih panevropskih veza, uključujući i dalju saradnju sa zemljama koje se graniče sa Evropskom unijom i koje učestvuju u procesima stabilizacije i pridruživanja
10. Kako bi se obezbedilo kvalitetno unapređenje odnosa, obe organizacije bi trebalo da rade u cilju formulisanja zajedničkih aktivnosti, čime se dodatno valorizuju i njihovi individualni naponi. Evropska unija i Savet Evrope bi trebalo da sprovode redovne konsultacije na svim relevantnim nivoima, uključujući politički nivo, kako bi bolje iskoristili svoje pojedinačne ekspertize. Takve konsultacije bi poboljšale politiku saradnje i zajedničkog delovanja, uz praćenje rezultata zajedničkih akcija. Konačno, prisustvo Evropske unije bi trebalo da bude ojačano što ranijim osnivanjem stalne kancelarije EU pri Savetu Evrope.

Dodatak 1

Deklaracija o saradnji između Saveta Evrope i Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi

Države članice Saveta Evrope i države članice Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi, Pozivajući se na odluke donete decembra 2004. godine na Savetu zamenika ministara Saveta Evrope (Br. CM/865/01122004) i Stalnog veća Organizacije za sigurnost i kooperaciju u Evropi (Br. 637),

Prepoznajući potrebu za prilagođavanjem veza između ove dve Organizacije u cilju razvoja međunarodne saradnje, uz dužno poštovanje ciljeva i principa definisanih u Statutu Saveta Evrope i OSCE-ove Povelje za evropsku sigurnost, te u drugim dokumentima odlukama obe Organizacije,

Rešeni da težimo formiranju slobodne Evrope bez granica zasnovane na zajedničkim vrednostima i zajedničkoj posvećenosti demokratiji, poštovanju ljudskih prava, vladavini prava, opštoj sigurnosti, socijalnoj pravdi i tržišnoj ekonomiji,

Ubedeni da, kako bismo postigli ovaj cilj, ove dve Organizacije treba blisko da sarađuju u definisanju uspešnih koordiniranih odgovora pretnjama i izazovima 21. veka, a na osnovu principa komplementarnosti, transparentnosti i demokratske odgovornosti, uz poštovanje autonomije, različitosti u članstvu i specifičnim zadacima koje svaka od ove dve Organizacije realizuje,

Odlučni da ovu ojačanu kooperaciju baziramo na postojećoj zakonodavnoj platformi Saveta Evrope i političkim ciljevima OSCE-a,

Pozdravljajući rad koji je započela Koordinaciona grupa osnovana decembra 2004. godine koji ilustruje posvećenost država članica unapređenju saradnje između ove dve Organizacije,

Pozivajući Koordinacionu grupu da u svom radu da prioritet formulisanju konkretnih preporuka kako bi se ubrzala saradnja i koordinacija između ove dve Organizacije u oblastima od zajedničkog interesa, uzimajući u obzir njihov individualan rad u tim oblastima, a počinjujući sa pitanjima koja se tiču borbe protiv terorizma, zaštiti prava osoba koja pripadaju nacionalnim manjinama, borbi protiv trgovine ljudima kao i pitanjima promovisanja tolerancije i nediskriminacije:

Slažući se, u tom cilju, da bi trebalo istražiti mogućnosti i oblike saradnje između ove dve Organizacije, na primer, kroz zajedničke sastanke i aktivnosti, uz aktivniji angažman država članica, kako bi se proizvela sinergija i izbegla nepotrebno udvostručavanje napora, uz prepoznavanje različitih priroda i članstva ove dve organizacije, i uz optimalnu primenu njihovih komparativnih prednosti;

Pozivamo na intenzivniju saradnju unutar nacionalnih administracija zemalja članica kako bi se gore izneti principi mogli efikasno implementirati;

Odlučujemo da skrenemo pažnja na ovu Deklaraciju u parlamentarnim skupštinama kako u Savetu Evrope, tako i u OSCE-u, i pozdravljamo njihovu potencijalnu spremnost da se saradnja između naših organizacija unapredi.

Dodatak 4

Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima
Savet eksperata

SEDNICA FORUMA EVROPSKIH ROMA I ČERGARA
Evropski Forum Roma i čergara (EFRČ)

Savet Evrope, Strazbur, 11. novembar 2005.

MIN-LANG (2005) 19

Dodatak II

DOKUMENT O ROMSKOJ JEZIČKOJ POLITICI

Oktobar 2005

Stav EFRČ-a je da;

- Romski jezik mora biti priznat kao jezik, u skladu sa Poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima, u svakoj državi članici. Moraju mu se dodeliti položaj u nacionalnom kurikulumu i odgovarajući budžet.
- EFRČ veruje da bi i romski jezik trebalo da ima status evropskog jezika.
- Nedostatak međunarodno priznatog „standardnog dijalekta“ nije prepreka u državnoj implementaciji prava koja se odnose na upotrebu jezika i učenje. Romi i čergari, kao i drugi imaju jezička prava koja im pripadaju i koja se mogu i moraju poštovati.
- Romi i čergari moraju imati priliku da biraju dvojezično obrazovanje, kako bi mogli da uče i nacionalni i svoj jezik. Ovo mora biti izbor roditelja, a ne školskog sistema ili drugih institucija i pojedinaca.
- Romski jezik mora biti dostupan u različitim oblicima deci koja taj jezik govore kod kuće, kao i deci bez prethodnog poznavanja tog jezika.
- Cilj nastave romskog jezika nije samo da omogući učenicama/učenicima da govore jedan romski dijalekat, već i da razumeju i steknu znanje o romskim varijetetima koji se koriste širom Evrope. Dok standardni dijalekat nije potreban, međusobno razumevanje i „jezički pluralizam“ su od suštinske važnosti.
- Poželjno je težiti međunarodnom umrežavanju pri odabiru tekstova i pripremi nastavnog materijala za romski jezik, čak i kada se prihvati da je priprema materijala sasvim regionalno, nacionalno ili lokalno određena. Sve ukazuje na to da je potrebno sakupiti mnoštvo talentovanih, iskusnih i stručnih ljudi i težiti ka razvoju jezičkih resursa za romski u međunarodnom kontekstu.
- Obuku nastavnica/nastavnika ne bi trebalo izvoditi samo na nacionalnom nivou; obuka nastavnica/nastavnika na nivou Evrope bila bi od velike koristi.
- Opismenjavanje se najbolje vrši u okviru jezičkog varijeteta koje učenica/učenik – bilo dete ili odrasla osoba – može da nazove svojim. Ipak, nastavak učenja može i mora da uključi i druge strategije kako bi se učenice/učenici upoznali sa različitim oblicima pisanog romskog jezika.
- Elektronska mreža za nastavne resurse bi obezbedila pristup nastavnicama/nastavnicama velikom broju materijala, koji bi se mogli adaptirati i koristiti u regionalnim/nacionalnim kontekstima. Trebalo bi se obratiti FERČ-u pri sakupljanju sredstava za projekat koji bi se realizovao kao elektronski višedijalekatski resurs za nastavno osoblje.
- Većina gorenavedenih ciljeva razrađena je kroz aktivnosti ad-hok grupe Saveta Evrope koja radi na okvirnom kurikulumu za romski jezik.

- Mladim osobama bi trebalo omogućiti da uče romski jezik, a da pritom ne izgube priliku da napreduju u učenju drugih školskih predmeta.
- Kada se proveri saglasnost određene zemlje sa Poveljom, Sekretarijat Povelje treba da konsultuje EFRČ u vezi sa prisutnošću romske ili čergarske populacije u datoj zemlji.
- Postoji veza između zaštite romskog jezika i integracije Roma u zemljama u kojima žive. Zaštita i promocija romskog jezika ukazuju i Romima i njihovim neromskim susedima da postoji mesto za Rome u svakom društvu.
- EFRČ zahteva od Saveta eksperata Povelje da razmotre primanje romske osobe sa relevantnom stručnošću za stalnog člana Saveta.